

COMARCH

**SKONSOLIDOWANE SPRAWOZDANIE
FINANSOWE
GRUPY KAPITAŁOWEJ COMARCH
ZA OKRES 01.01.2016 – 31.12.2016**

**Sprawozdanie sporządzone według Międzynarodowych Standardów
Sprawozdawczości Finansowej**

Kraków, 1 marca 2017

Spis treści

SKONSOLIDOWANE SPRAWOZDANIE FINANSOWE GRUPY COMARCH ZA 12 MIESIĘCY 2016 ROKU	6
I. Skonsolidowany bilans	6
II. Skonsolidowany rachunek zysków i strat	8
III. Skonsolidowane sprawozdanie z całkowitych dochodów	9
IV. Skonsolidowane zestawienie zmian w kapitale własnym	10
V. Skonsolidowany rachunek przepływów pieniężnych	11
VI. Informacja dodatkowa	12
1. Informacje o strukturze i działalności Grupy.....	12
1.1. Struktura organizacyjna Grupy Comarch.....	13
1.2. Struktura działania Grupy Comarch.....	14
1.3. Zmiany właścicielskie i zmiany w strukturze organizacyjnej w IV kwartale 2016 roku.....	15
1.4. Zmiany właścicielskie i zmiany w strukturze organizacyjnej po dacie bilansu.....	15
2. Opis stosowanych zasad rachunkowości.....	16
3. Noty do skonsolidowanego sprawozdania finansowego.....	21
3.1. Sprawozdawczość wg segmentów za 12 miesięcy 2016 roku.....	21
3.2. Rzeczowe aktywa trwałe.....	26
3.3. Nieruchomości inwestycyjne.....	27
3.4. Wartość firmy.....	28
3.5. Pozostałe wartości niematerialne.....	28
3.6. Inwestycje w jednostkach stowarzyszonych.....	29
3.7. Pochodne instrumenty finansowe.....	30
3.8. Odroczony podatek dochodowy.....	31
3.9. Zapasy.....	32
3.10. Należności handlowe oraz pozostałe należności.....	33
3.11. Kontrakty długoterminowe.....	33
3.12. Aktywa finansowe dostępne do sprzedaży.....	34
3.13. Kapitał zakładowy.....	34
3.14. Kredyty i pożyczki.....	36
3.15. Pozostałe zobowiązania finansowe.....	40
3.16. Rezerwy na pozostałe zobowiązania i obciążenia.....	41
3.17. Zobowiązania handlowe oraz pozostałe zobowiązania.....	41
3.18. Zobowiązania z tytułu leasingu operacyjnego.....	42
3.19. Zobowiązania warunkowe.....	42
3.20. Program opcji menedżerskich dla Członków Zarządu oraz Kluczowych Pracowników Spółki.....	43
3.21. Transakcje z podmiotami powiązаныmi.....	43
3.22. Zysk na akcję.....	45
4. Noty dodatkowe.....	46
4.1. Informacje o akcjonariuszach posiadających co najmniej 5% ogólnej liczby głosów na walnym zgromadzeniu Comarch S.A. oraz akcjach posiadanych przez osoby zarządzające i nadzorujące.....	46
4.2. Czynniki i zdarzenia o nietypowym charakterze, mające znaczący wpływ na osiągnięte wyniki finansowe.....	47
4.3. Inne wydarzenia IV kwartału 2016 roku.....	48
4.4. Zdarzenia po dacie bilansu nieujęte w sprawozdaniu.....	48
4.5. Stanowisko Zarządu odnośnie możliwości zrealizowania wcześniej publikowanych prognoz wyników na dany rok, w świetle wyników zaprezentowanych w raporcie kwartalnym w stosunku do wyników prognozowanych.....	49

4.6.	Istotne postępowania toczące się przed sądem, organem właściwym dla postępowań arbitrażowych lub organem administracji publicznej	49
4.7.	Informacje o istotnych transakcjach z podmiotami powiązanymi zawartych na warunkach innych niż rynkowe	49
4.8.	Informacje o udzielonych przez emitenta lub jednostkę od niego zależną poręczeniach za zobowiązania osób trzecich lub udzielonych gwarancjach.....	49
4.9.	Inne informacje istotne dla oceny sytuacji kadrowej, majątkowej, finansowej, wyniku finansowego i ich zmian oraz informacje, które są istotne dla oceny możliwości realizacji zobowiązań przez emitenta.....	52
5.	Opis istotnych dokonań i niepowodzeń oraz czynników i zdarzeń mających znaczący wpływ na osiągnięty wynik finansowy Grupy Comarch w IV kwartale 2016 roku oraz czynników, które będą miały wpływ na osiągnięte wyniki w perspektywie co najmniej kolejnego kwartału	53
5.1.	Przychody ze sprzedaży i wynik finansowy	53
5.2.	Struktura przychodów	55
5.3.	Kurs akcji Comarch S.A.	60
5.4.	Zdarzenia IV kwartału 2016 roku o dużym znaczeniu dla bieżącej działalności Grupy Comarch.....	61
5.5.	Zdarzenia po dacie bilansu o dużym znaczeniu dla bieżącej działalności Grupy Comarch	61
SKRÓCONE KWARTALNE SPRAWOZDANIE FINANSOWE COMARCH S.A. ZA IV KWARTAŁ 2016 ROKU.....		62
I. Bilans.....		62
II. Rachunek zysków i strat.....		64
III. Zestawienie zmian w kapitale własnym.....		66
IV. Rachunek przepływów pieniężnych		67
V. Dodatkowe informacje i objaśnienia.....		68
1.	Stosowane zasady rachunkowości	68
2.	Informacje o istotnych zmianach wielkości szacunkowych, w tym o korektach z tytułu rezerw, rezerwie i aktywach z tytułu odroczonego podatku dochodowego, o których mowa w ustawie o rachunkowości, dokonanych odpisach aktualizujących wartość składników aktywów	69
3.	Wybrane noty do skróconego sprawozdania finansowego	69
3.1.	Długoterminowe aktywa finansowe	69
3.2.	Zmiana stanu długoterminowych aktywów finansowych (wg grup rodzajowych)	70
3.3.	Krótkoterminowe aktywa finansowe	71
4.	Zwięzły opis istotnych dokonań lub niepowodzeń emitenta w okresie, którego dotyczy raport, wraz z wykazem najważniejszych zdarzeń ich dotyczących	71
5.	Opis czynników i zdarzeń, w szczególności o nietypowym charakterze, mających znaczący wpływ na osiągnięte wyniki finansowe	71
6.	Objaśnienia dotyczące sezonowości lub cykliczności działalności emitenta w prezentowanym okresie	71
7.	Informacje o odpisach aktualizujących wartość zapasów do wartości netto możliwej do uzyskania i odwrócenia odpisów z tego tytułu	72
8.	Informacje o odpisach aktualizujących z tytułu utraty wartości aktywów finansowych, rzeczowych aktywów trwałych, wartości niematerialnych i prawnych lub innych aktywów oraz odwróceniu takich odpisów	72
9.	Informacje o utworzeniu, zwiększeniu, wykorzystaniu i rozwiązaniu rezerw	72
10.	Informacje o rezerwach i aktywach z tytułu odroczonego podatku dochodowego	73
11.	Informacje o istotnych transakcjach nabycia i sprzedaży rzeczowych aktywów trwałych	73
12.	Informacje o istotnym zobowiązaniu z tytułu dokonania zakupu rzeczowych aktywów trwałych oraz długoterminowych aktywów finansowych.....	73
13.	Informacje o istotnych rozliczeniach z tytułu spraw sądowych	73
14.	Wskazanie korekt błędów poprzednich okresów	73
15.	Informacje na temat zmian sytuacji gospodarczej i warunków prowadzenia działalności, które mają istotny wpływ na wartość godziwą aktywów finansowych i zobowiązań finansowych jednostki, niezależnie od tego, czy te aktywa i zobowiązania są ujęte w wartości godziwej czy w skorygowanej cenie nabycia (koszcie zamortyzowanym).....	73

16. Informacje o niespłaceniu kredytu lub pożyczki lub naruszeniu istotnych postanowień umowy kredytu lub pożyczki, w odniesieniu do których nie podjęto żadnych działań naprawczych do końca okresu sprawozdawczego.....	74
17. Informacje o zawarciu przez emitenta lub jednostkę od niego zależną jednej lub wielu transakcji z podmiotami powiązanymi, jeżeli pojedynczo lub łącznie są one istotne i zostały zawarte na innych warunkach niż rynkowe.....	74
18. W przypadku instrumentów finansowych wycenianych w wartości godziwej – informacje o zmianie sposobu (metody) jej ustalenia	74
19. Informacje dotyczące zmiany w klasyfikacji aktywów finansowych w wyniku zmiany celu lub wykorzystania tych aktywów	74
20. Informacja dotycząca emisji, wykupu i spłaty nieudziałowych i kapitałowych papierów wartościowych	74
21. Informacja dotycząca wypłaconej (lub zadeklarowanej) dywidendy, łącznie i w przeliczeniu na jedną akcję, z podziałem na akcje zwykłe i uprzywilejowane	74
22. Wskazanie zdarzeń, które wystąpiły po dniu, na który sporządzono kwartalne skrócone sprawozdanie finansowe, nieujętych w tym sprawozdaniu, a mogących w znaczący sposób wpłynąć na przyszłe wyniki finansowe emitenta	74
23. Informacja dotycząca zmian zobowiązań warunkowych lub aktywów warunkowych, które nastąpiły od czasu zakończenia ostatniego roku obrotowego	74
24. Inne informacje mogące w istotny sposób wpłynąć na ocenę sytuacji majątkowej, finansowej i wyniku finansowego emitenta	75

115 mln PLN
zysku
operacyjnego

**Projekty w
ponad 60
krajach na 5
kontynentach**

**1 112 mln
PLN**
przychodów
ze sprzedaży

**Ponad
5 300
specjalistów**

**51 spółek i
oddziałów
na świecie**

**Kapitalizacja
Comarch S.A. na
GPW na
poziomie
1 415 mld PLN**

**60% udział
sprzedaży
zagranicznej**

SKONSOLIDOWANE SPRAWOZDANIE FINANSOWE GRUPY COMARCH ZA 12 MIESIĘCY 2016 ROKU

I. Skonsolidowany bilans

AKTYWA	Nota	Stan na 31 grudnia 2016	Stan na 31 grudnia 2015
AKTYWA TRWAŁE			
Rzeczowe aktywa trwałe	3.2	497 911	422 566
Nieruchomości inwestycyjne	3.3	15 636	17 063
Wartość firmy	3.4	40 735	40 735
Pozostałe wartości niematerialne	3.5	61 286	66 474
Długoterminowe rozliczenia międzyokresowe		1 867	819
Inwestycje w jednostkach stowarzyszonych	3.6	14 395	23 177
Pozostałe aktywa wyceniane w wartości godziwej	3.7a	492	79
Inwestycje pozostałe		106	106
Aktywa z tytułu odroczonego podatku dochodowego	3.8	33 253	33 432
Pozostałe należności		4 676	1 548
		670 357	605 999
AKTYWA OBROTOWE			
Zapasy	3.9	76 291	51 413
Należności handlowe oraz pozostałe należności	3.10	405 716	385 375
Należności z tytułu bieżącego podatku dochodowego		4 200	7 143
Należne przychody z tytułu kontraktów długoterminowych	3.11	39 918	32 440
Aktywa finansowe dostępne do sprzedaży	3.12	-	-
Pozostałe aktywa finansowe wyceniane wg wartości godziwej – instrumenty pochodne	3.7a	1 149	664
Udziały i akcje		1	1
Środki pieniężne i ich ekwiwalenty		235 674	221 793
		762 949	698 829
Aktywa zakwalifikowane do sprzedaży		5 588	-
Aktywa razem		1 438 894	1 304 828

PASYWA	Nota	Stan na 31 grudnia 2016	Stan na 31 grudnia 2015
KAPITAŁ WŁASNY			
Kapitał własny przypadający na akcjonariuszy Spółki			
Kapitał zakładowy	3.13	8 133	8 133
Pozostałe kapitały		143 041	148 226
Różnice kursowe		18 112	6 509
Zysk netto za okres bieżący		72 312	79 651
Niepodzielony wynik finansowy		604 691	525 040
		846 289	767 559
Kapitały przypadające udziałom niedającym kontroli		14 701	13 022
Kapitał własny razem		860 990	780 581
ZOBOWIĄZANIA			
Zobowiązania długoterminowe			
Kredyty i pożyczki	3.14	146 331	113 540
Inne zobowiązania		4 007	83
Zobowiązania finansowe wyceniane wg wartości godziwej – instrumenty pochodne	3.7b	2 537	1 411
Pozostałe zobowiązania finansowe	3.15	631	33
Rezerwa z tyt. odroczonego podatku dochodowego	3.8	43 413	37 619
Rezerwy na pozostałe zobowiązania i obciążenia	3.16	-	-
		196 919	152 686
Zobowiązania krótkoterminowe			
Zobowiązania handlowe oraz pozostałe zobowiązania	3.17	148 898	150 898
Zobowiązania z tytułu bieżącego podatku dochodowego		15 070	13 010
Zafakturowane przychody dotyczące kontraktów długoterminowych	3.11	40 355	26 176
Kredyty i pożyczki	3.14	28 469	24 152
Zobowiązania finansowe wyceniane wg wartości godziwej – instrumenty pochodne	3.7b	2 350	1 639
Pozostałe zobowiązania finansowe	3.15	6 518	7 939
Rezerwy na pozostałe zobowiązania i obciążenia	3.16	139 325	147 747
		380 985	371 561
Zobowiązania razem		577 904	524 247
Razem kapitał własny i zobowiązania		1 438 894	1 304 828

II. Skonsolidowany rachunek zysków i strat

	Nota	IV kwartał 2016	12 miesięcy 2016	IV kwartał 2015	12 miesięcy 2015
Przychody ze sprzedaży		372 102	1 112 492	402 724	1 131 580
Koszty sprzedanych produktów, usług, towarów i materiałów		(224 262)	(767 075)	(264 967)	(791 442)
Zysk brutto na sprzedaży		147 840	345 417	137 757	340 138
Pozostałe przychody operacyjne		8 310	43 848	14 606	20 849
Koszty sprzedaży i marketingu		(39 313)	(130 648)	(42 141)	(129 520)
Koszty ogólnego zarządu		(39 119)	(101 461)	(29 449)	(93 246)
Pozostałe koszty operacyjne		(8 327)	(42 070)	(16 550)	(25 193)
Zysk operacyjny		69 391	115 086	64 223	113 028
Przychody/koszty finansowe - netto		(5 288)	(20)	(597)	(1 650)
Udział w zyskach / (stratach) jednostek stowarzyszonych		(1 693)	(8 307)	(2 378)	(3 249)
Zysk przed opodatkowaniem		62 410	106 759	61 248	108 129
Podatek dochodowy		(12 040)	(31 698)	(17 483)	(27 859)
Zysk netto za okres		50 370	75 061	43 765	80 270
w tym:					
Zysk netto przypadający na akcjonariuszy jednostki dominującej		51 275	72 312	43 467	79 651
Zysk/(strata) netto przypadający udziałom niedającym kontroli		(905)	2 749	298	619
		50 370	75 061	43 765	80 270
Zysk na akcję przypadający akcjonariuszom jednostki dominującej za okres (wyrażony w PLN na jedną akcję)					
– podstawowy	3.22		8,89		9,80
– rozwodniony	3.22		8,89		9,80

III. Skonsolidowane sprawozdanie z całkowitych dochodów

	IV kwartał 2016	12 miesięcy 2016	IV kwartał 2015	12 miesięcy 2015
Zysk netto za okres	50 370	75 061	43 765	80 270
Pozostałe dochody całkowite				
Różnice kursowe z przeliczenia jednostek podporządkowanych	8 687	11 603	875	(390)
Razem pozostałe dochody całkowite	8 687	11 603	875	(390)
Suma dochodów całkowitych za okres	59 057	86 664	44 640	79 880
przypadających akcjonariuszom jednostki dominującej	59 962	83 915	44 337	79 243
przypadających udziałom niedającym kontroli	(905)	2 749	303	637

IV. Skonsolidowane zestawienie zmian w kapitale własnym

	Przypadające na akcjonariuszy jednostki dominującej					Kapitały przypadające udziałom niedającym kontroli	Kapitał własny razem
	Kapitał zakładowy	Pozostałe kapitały	Różnice kursowe	Zysk netto za okres bieżący	Niepodzielony wynik finansowy		
Stan na 1 stycznia 2015 r.	8 125	148 226	6 917	67 894	457 146	12 385	700 693
Przeniesienie wyniku za rok 2014	-	-	-	(67 894)	67 894	-	-
Podwyższenie kapitału zakładowego	8	-	-	-	-	-	8
Dywidenda wypłacona	-	-	-	-	-	-	-
Wynik jednostek zależnych przeznaczony dla komplementariuszy spoza Grupy	-	-	-	-	-	-	-
Kapitał z wyceny opcji menedżerskiej	-	-	-	-	-	-	-
<i>Różnice kursowe⁽¹⁾</i>	-	-	(408)	-	-	18	(390)
<i>Zysk za okres⁽²⁾</i>	-	-	-	79 651	-	619	80 270
Całkowite dochody za okres ⁽¹⁺²⁾	-	-	(408)	79 651	-	637	79 880
Stan na 31 grudnia 2015 r.	8 133	148 226	6 509	79 651	525 040	13 022	780 581
Stan na 1 stycznia 2016 r.	8 133	148 226	6 509	79 651	525 040	13 022	780 581
Przeniesienie wyniku za rok 2015	-	-	-	(79 651)	79 651	-	-
Zmiana struktury właścicielskiej	-	(5 185)	-	-	-	(1 070)	(6 255)
Dywidenda wypłacona	-	-	-	-	-	-	-
Wynik jednostek zależnych przeznaczony dla komplementariuszy spoza Grupy	-	-	-	-	-	-	-
Kapitał z wyceny opcji menedżerskiej	-	-	-	-	-	-	-
<i>Różnice kursowe⁽¹⁾</i>	-	-	11 603	-	-	-	11 603
<i>Zysk za okres⁽²⁾</i>	-	-	-	72 312	-	2 749	75 061
Całkowite dochody za okres ⁽¹⁺²⁾	-	-	11 603	72 312	-	2 749	86 664
Stan na 31 grudnia 2016 r.	8 133	143 041	18 112	72 312	604 691	14 701	860 990

W okresie czterech kwartałów 2016 roku nie dokonano wypłat dywidend do podmiotów spoza Grupy.

V. Skonsolidowany rachunek przepływów pieniężnych

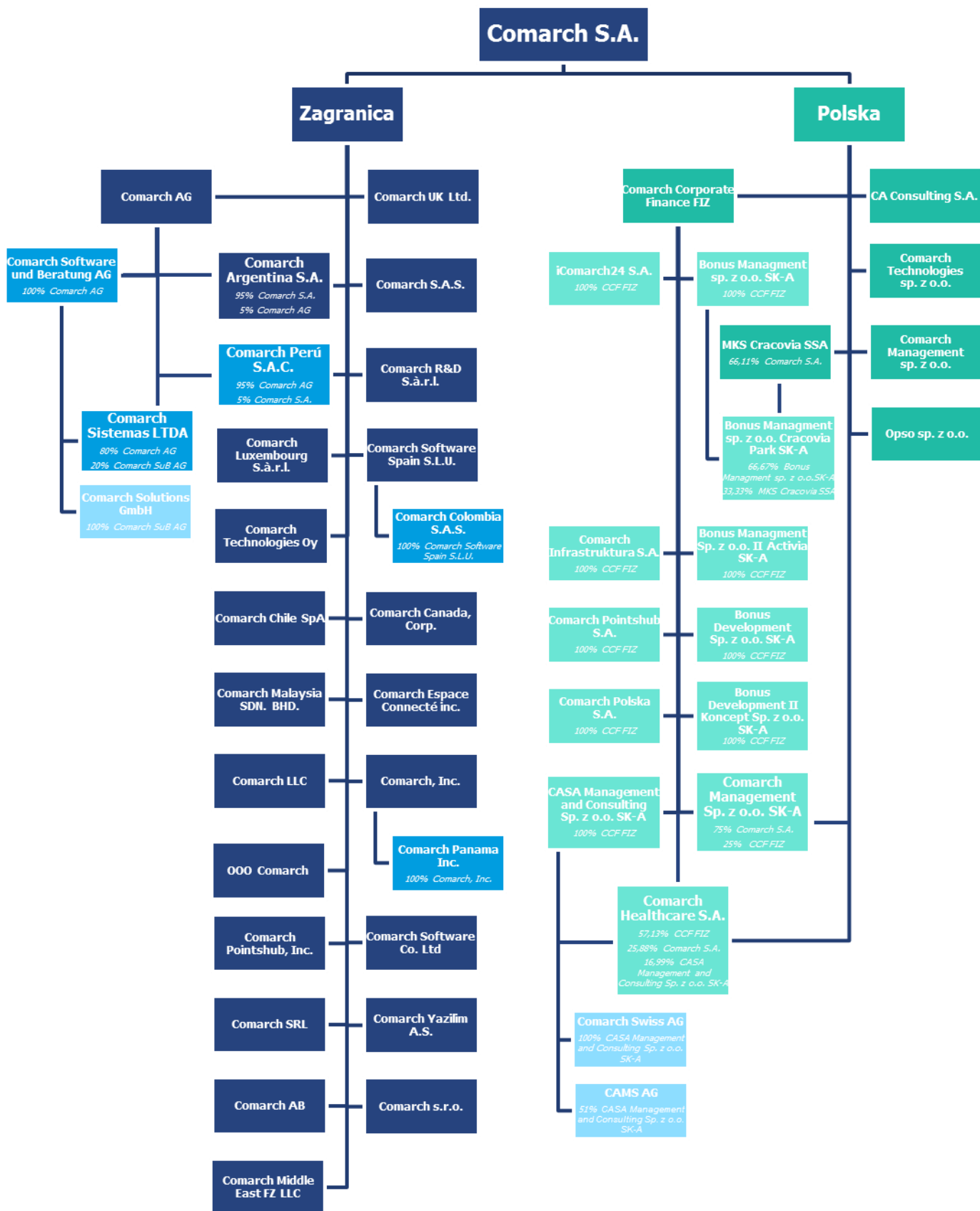
	12 miesięcy 2016	12 miesięcy 2015
Przepływy pieniężne z działalności operacyjnej		
Zysk netto	75 061	80 270
Korekty razem	35 010	55 554
Udział w zyskach (stratach) netto jednostek podporządkowanych wycenianych metodą praw własności	8 307	3 249
Amortyzacja	62 967	53 483
Zysk (strata) z tytułu różnic kursowych	(162)	1 510
Odsetki i udziały w zyskach (dywidendy)	(1 483)	1 838
Zysk (strata) z działalności inwestycyjnej	(7 494)	5 731
Zmiana stanu zapasów	(19 083)	3 997
Zmiana stanu należności	11 191	(51 423)
Zmiana stanu zobowiązań i rezerw, z wyjątkiem pożyczek i kredytów	(19 233)	36 289
Inne korekty	-	880
Zysk netto pomniejszony o korekty razem	110 071	135 824
Zapłacony podatek dochodowy	(19 551)	(18 809)
Środki pieniężne netto z działalności operacyjnej	90 520	117 015
Przepływy pieniężne z działalności inwestycyjnej		
Nabycie rzeczowych aktywów trwałych	(101 237)	(71 834)
Wpływy ze sprzedaży rzeczowych aktywów trwałych	4 147	854
Nabycie wartości niematerialnych	(19 268)	(20 926)
Wpływy ze sprzedaży inwestycji w nieruchomości oraz WNIP	11 157	17
Wydatki na nabycie aktywów finansowych	(7 856)	(23 359)
Wydatki na inwestycje w nieruchomości	(6 097)	(1 294)
Udzielone pożyczki	(60)	(15 640)
Spłacone pożyczki	6 591	14 511
Odsetki	531	627
Inne wpływy z aktywów finansowych	3 043	-
Inne wydatki na aktywa finansowe	-	(2 611)
Inne wpływy inwestycyjne	75	1
Inne wydatki inwestycyjne	(100)	(1 500)
Środki pieniężne netto z działalności inwestycyjnej	(109 074)	(121 154)
Przepływy pieniężne z działalności finansowej		
Wpływy z tytułu emisji kapitału	-	8
Wpływy z tytułu zaciągniętych kredytów i pożyczek	63 235	16 395
Spłata kredytów i pożyczek	(31 417)	(19 859)
Odsetki od kredytu	(2 505)	(2 391)
Wpływy z tytułu spłaconych pożyczek	114	490
Wpływy z tytułu odsetek od pożyczek	14	-
Inne zobowiązania finansowe	(1 350)	(500)
Inne niż wypłaty na rzecz właścicieli wydatki z tytułu podziału zysku	-	(362)
Płatności zobowiązań z tyt. umów leasingu finansowego	(210)	-
Inne wpływy finansowe	16	274
Inne wydatki finansowe	(332)	(108)
Środki pieniężne netto z działalności finansowej	27 565	(6 053)
Zmiana środków pieniężnych netto	9 011	(10 192)
Środki pieniężne na początek okresu	221 781	232 436
Dodatnie (ujemne) różnice kursowe w środkach pieniężnych	4 872	(463)
Środki pieniężne na koniec okresu	235 664	221 781
- w tym o ograniczonej możliwości dysponowania	10 863	4 924

VI. Informacja dodatkowa

1. Informacje o strukturze i działalności Grupy

Podstawowym przedmiotem działalności Grupy Comarch („Grupa”), której jednostką dominującą jest Spółka Comarch S.A. z siedzibą w Krakowie przy Al. Jana Pawła II 39 A („Spółka”), jest działalność związana z oprogramowaniem - PKD 62.01.Z. Oznaczenie sądu rejestrowego dla Comarch S.A.: Sąd Rejonowy dla Krakowa – Śródmieścia w Krakowie, XI Wydział Gospodarczy Krajowego Rejestru Sądowego. Numer KRS: 0000057567. Spółka Comarch S.A. posiada dominujący udział w Grupie pod względem osiągniętych przychodów, wartości aktywów oraz ilości i wielkości realizowanych kontraktów. Akcje Spółki Comarch S.A. są dopuszczone do obrotu giełdowego na Giełdzie Papierów Wartościowych w Warszawie. Czas trwania jednostki dominującej nie jest ograniczony.

1.1. Struktura organizacyjna Grupy Comarch

■ 100% Comarch S.A., chyba że wskazano inaczej.

Na dzień 31 grudnia 2016 roku jednostkami stowarzyszonymi z jednostką dominującą są:

- SoInteractive S.A. z siedzibą w Krakowie w Polsce (16,10% głosów przypada na CCF FIZ, 11,27% głosów przypada na Bonus Management sp. z o.o. II Activia SK-A),
- Metrum Capital S.A. (15,79% głosów przypada na Comarch S.A., 31,58% głosów przypada na CAMS AG),
- Thanks Again LLC z siedzibą w Tyrone, GA, USA (42,5% głosów przypada na Comarch Pointshub, Inc.).

Spółki stowarzyszone nie są konsolidowane. Udziały w nich są wyceniane metodą praw własności.

1.2. Struktura działania Grupy Comarch

Struktura działania Grupy Comarch jest następująca:

- Jednostka dominująca Comarch S.A. pozyskuje większość kontraktów w dużej mierze realizując je,
- Spółki Comarch AG, Comarch S.A.S., Comarch R&D S.à r.l., Comarch Luxembourg S.à r.l., Comarch Inc., Comarch Panama Inc., Comarch Canada, Corp., Comarch Middle East FZ-LLC, Comarch LLC, OOO Comarch, Comarch Technologies Oy, Comarch UK Ltd., Comarch Chile SpA, Comarch Sistemas LTDA, Comarch Software Spain S.L.U., Comarch Yazilim A.S., Comarch SRL, Comarch Espace Connecté Inc., Comarch Malaysia SDN. BHD., Comarch AB, Comarch Argentina S.A., Comarch Colombia S.A.S., Comarch Peru S.A.C. i Comarch Software (Shanghai) Co. Ltd pozyskują kontrakty informatyczne na rynkach zagranicznych i realizują je w całości lub w części,
- Spółka Comarch Software und Beratung AG jest znaczącym na rynku niemieckim producentem oprogramowania ERP oraz integratorem systemów informatycznych. Comarch Solutions GmbH prowadzi działalność o profilu identycznym z profilem działalności spółki Comarch Software und Beratung AG,
- Comarch Swiss AG zajmuje się sprzedażą i wdrażaniem rozwiązań informatycznych Comarch (zwłaszcza w obszarach ERP i ECM) na rynku szwajcarskim,
- Comarch Polska S.A. pozyskuje kontrakty informatyczne na rynku krajowym głównie w sektorze publicznym i realizuje je w całości lub w części,
- Comarch Technologies sp. z o.o. odpowiada za rozwój technologii związanych z projektowaniem i produkcją urządzeń elektronicznych oraz związanego z nimi oprogramowania,
- CA Consulting S.A. prowadzi działalność teleinformatyczną, polegającą na dostarczaniu łącz teleinformatycznych na potrzeby krajowych spółek Grupy, a także na świadczeniu usług informatycznych i consultingowych na rzecz Comarch S.A. oraz klientów spoza Grupy Comarch,
- Comarch Corporate Finance Fundusz Inwestycyjny Zamknięty prowadzi działalność inwestycyjną (poprzez swoje spółki zależne) w zakresie nowych technologii i usług, a także działalność inwestycyjną na rynku kapitałowym,
- Comarch Management sp. z o.o., Comarch Management sp. z o.o. SK-A, CASA Management and Consulting sp. z o.o. SK-A, CAMS AG, Bonus Management sp. z o.o. SK-A oraz Bonus Management sp. z o.o. II Activia SK-A, Comarch Pointshub, Inc. prowadzą działalność inwestycyjną na rynku kapitałowym oraz związaną z informatyką,
- Przedmiotem działalności Bonus Development sp. z o.o. SK-A oraz Bonus Development sp. z o.o. II Koncept SK-A jest działalność developerska oraz inwestycyjna na rynku nieruchomości,
- Comarch Healthcare S.A. wytwarza i sprzedaje oprogramowanie związane z medycyną, urządzenia medyczne oraz świadczy usługi medyczne i diagnostyczne, a także wytwarza i dostarcza kompleksowe rozwiązania informatyczne dla sektora medycznego,
- Comarch Pointshub S.A. prowadzi działalność polegającą na wytwarzaniu nowej generacji oprogramowania lojalnościowego oraz z zakresu Smart City,
- Comarch Infrastruktura S.A. prowadzi działalność polegającą na oferowaniu usług data center oraz outsourcingu usług informatycznych,
- iComarch24 S.A. prowadzi projekty informatyczne z zakresu e-księgowości oraz handlu elektronicznego, świadczy również usługi księgowe dla krajowych podmiotów zależnych z Grupy Comarch,
- MKS Cracovia SSA jest sportową spółką akcyjną,

- „Bonus MANAGEMENT spółka z ograniczoną odpowiedzialnością” Cracovia Park SK-A prowadzi działalność inwestycyjną w zakresie sportu, odnowy biologicznej i rekreacji,
- Opso sp. z o.o. prowadzi działalność gastronomiczną,
- Spółka Comarch s.r.o. nie prowadzi obecnie działalności operacyjnej.

1.3. Zmiany właścicielskie i zmiany w strukturze organizacyjnej w IV kwartale 2016 roku

W dniu 18 października 2016 roku nastąpił podział certyfikatów inwestycyjnych funduszu Comarch Corporate Finance Fundusz Inwestycyjny Zamknięty (CCF FIZ) w proporcji 1:1000 i tym samym 1 certyfikatowi inwestycyjnemu Funduszu przed podziałem będzie odpowiadało 1 000 certyfikatów inwestycyjnych Funduszu po podziale. Po tej operacji Comarch S.A. posiadała 4 000 certyfikatów inwestycyjnych, w miejsce dotychczasowych 4, co stanowiło 100% certyfikatów inwestycyjnych w CCF FIZ. W dniu 22 grudnia 2016 roku, w ramach przydziału certyfikatów inwestycyjnych CCF FIZ nowej emisji serii B, Comarch S.A. objęła 17 certyfikatów inwestycyjnych CCF FIZ serii B po cenie emisyjnej 29 607 PLN za jeden certyfikat, tj. łącznej cenie emisyjnej 503 319 PLN. W wyniku przydziału i objęcia certyfikatów serii B, na dzień 31 grudnia 2016 roku Comarch S.A. posiada łącznie 4 017 certyfikatów inwestycyjnych CCF FIZ, co stanowi 100% łącznej liczby certyfikatów.

W dniu 9 listopada 2016 roku zostało zarejestrowane w KRS podwyższenie kapitału zakładowego Comarch Healthcare S.A. do kwoty 8 114 806 PLN. W wyniku powyższej operacji, akcjonariuszami Comarch Healthcare S.A. na dzień publikacji niniejszego raportu są CCF FIZ (57,13% akcji w kapitale zakładowym), Comarch S.A. (25,88% akcji w kapitale zakładowym) oraz CASA Management and Consulting sp. z o.o. SK-A (16,99% akcji w kapitale zakładowym).

W dniu 12 grudnia 2016 roku Comarch AG nabyła 166 719 sztuk akcji Comarch Software und Beratung AG od podmiotu spoza Grupy Comarch, co stanowiło 2,68% kapitału zakładowego spółki. Wartość transakcji wynosiła 1 430 tys. EUR. W następstwie powyższej transakcji, Comarch AG jest w posiadaniu 100% akcji Comarch Software und Beratung AG.

W dniu 14 grudnia 2016 roku została zarejestrowana spółka Comarch Perú S.A.C. z siedzibą w Limie, Peru. Wysokość kapitału zakładowego spółki wynosi 165 000 PEN (tj. 203 115 PLN wg kursu z dnia rejestracji) i składa się z 165 000 akcji o wartości nominalnej 1 PEN każda. Comarch AG jest w posiadaniu 95% udziałów, natomiast Comarch S.A. jest w posiadaniu 5% udziałów Comarch Perú S.A.C.

W dniu 21 grudnia 2016 roku nastąpiło podwyższenie kapitału zakładowego w spółce Comarch Argentina S.A. z kwoty 100 000 ARS do kwoty 3 298 195 ARS, tj. o 3 198 195 ARS (tj. 856 157 PLN wg kursu z dnia 21 grudnia 2016 roku), poprzez emisję 3 198 195 akcji zwykłych imiennych o wartości nominalnej 1 ARS za jedną akcję. Wyemitowane akcje objęli dotychczasowi akcjonariusze Comarch Argentina S.A., tj. Comarch S.A. objął 3 038 285 akcji, natomiast Comarch AG 159 910 akcji. W wyniku podwyższenia kapitału procentowa struktura akcjonariatu Comarch Argentina S.A. nie uległa zmianie – Comarch S.A. jest w posiadaniu 3 133 285 akcji (95% w kapitale zakładowym), natomiast Comarch AG jest w posiadaniu 164 910 akcji (5% w kapitale zakładowym). Zgodnie z posiadaną przez Spółkę wiedzą do dnia publikacji niniejszego sprawozdania podwyższenie kapitału nie zostało zarejestrowane.

1.4. Zmiany właścicielskie i zmiany w strukturze organizacyjnej po dacie bilansu

Nie wystąpiły.

2. Opis stosowanych zasad rachunkowości

Niniejsze niezbadane Śródroczne Skonsolidowane Sprawozdanie Finansowe Grupy („Śródroczne Skonsolidowane Sprawozdanie Finansowe”) obejmujące okres 12 miesięcy zakończonych 31 grudnia 2016 roku wraz z danymi porównywalnymi, zostało sporządzone zgodnie z Międzynarodowym Standardem Rachunkowości („MSR”) 34, oraz zgodnie z odpowiednimi standardami rachunkowości mającymi zastosowanie do śródrocznej sprawozdawczości finansowej w kształcie zatwierdzonym przez Unię Europejską, opublikowanymi i obowiązującymi w czasie przygotowywania niniejszego Skróconego Śródrocznego Skonsolidowanego Sprawozdania Finansowego.

Niniejsze Skonsolidowane Sprawozdanie Finansowe obejmujące okres 12 miesięcy zakończonych 31 grudnia 2016 roku nie obejmuje wszystkich informacji oraz ujawnień wymaganych w rocznym sprawozdaniu finansowym i należy je czytać łącznie ze zbadanym Skonsolidowanym Sprawozdaniem Finansowym Grupy Kapitałowej Comarch sporządzonym według Międzynarodowych Standardów Sprawozdawczości Finansowej („MSSF”), zawierającym noty („Skonsolidowane Sprawozdanie Finansowe sporządzone według MSSF”) za rok zakończony 31 grudnia 2015 roku.

Zasady rachunkowości oraz metody wyczeń przyjęte do przygotowania Skonsolidowanego Sprawozdania Finansowego obejmującego okres 12 miesięcy zakończonych 31 grudnia 2016 roku są spójne z zasadami opisanymi w zbadanym Skonsolidowanym Sprawozdaniu Finansowym Grupy Comarch sporządzonym według MSSF za rok zakończony 31 grudnia 2015 roku (Nota 2 oraz Nota 3 Skonsolidowanego Sprawozdania Finansowego Grupy Kapitałowej Comarch sporządzonego według MSSF za rok zakończony 31 grudnia 2015 roku).

Skonsolidowane Sprawozdanie Finansowe obejmujące okres 12 miesięcy zakończonych 31 grudnia 2016 roku składa się ze skonsolidowanego bilansu, skonsolidowanego rachunku zysków i strat, skonsolidowanego zestawienia całkowitych dochodów, zestawienia zmian w skonsolidowanych kapitałach własnych, skonsolidowanego rachunku przepływów pieniężnych oraz wybranych not objaśniających.

W śródrocznym sprawozdaniu finansowym uwzględnia się bądź odracza koszty powstające w roku finansowym nierównomiernie tylko wtedy, gdy powyższe koszty powinny zostać uwzględnione bądź odroczone w czasie na koniec danego roku obrotowego.

Niniejsze Skonsolidowane Sprawozdanie Finansowe obejmujące okres 12 miesięcy zakończonych 31 grudnia 2016 roku zostało przygotowane w tysiącach PLN i zostało zatwierdzone do publikacji przez Zarząd w dniu 1 marca 2017 roku.

Standardy i interpretacje do stosowania po raz pierwszy w roku 2016

Następujące standardy, zmiany do istniejących standardów oraz interpretacje opublikowane przez Radę Międzynarodowych Standardów Rachunkowości (RMSR) oraz zatwierdzone do stosowania w UE wchodzi w życie po raz pierwszy w roku 2016:

- **Zmiany do MSSF 11 „Wspólne ustalenia umowne”** – Rozliczanie nabycia udziałów we wspólnych operacjach - zatwierdzone w UE w dniu 24 listopada 2015 roku (obowiązujące w odniesieniu do okresów rocznych rozpoczynających się 1 stycznia 2016 roku lub po tej dacie),
- **Zmiany do MSR 1 „Prezentacja sprawozdań finansowych”** – Inicjatywa w odniesieniu do ujawnień - zatwierdzone w UE w dniu 18 grudnia 2015 roku (obowiązujące w odniesieniu do okresów rocznych rozpoczynających się 1 stycznia 2016 roku lub po tej dacie),
- **Zmiany do MSR 16 „Rzeczowe aktywa trwałe” oraz MSR 38 „Aktywa niematerialne”** – Wyjaśnienia na temat akceptowalnych metod amortyzacyjnych - zatwierdzone w UE w dniu 2 grudnia 2015 roku (obowiązujące w odniesieniu do okresów rocznych rozpoczynających się 1 stycznia 2016 roku lub po tej dacie),

- **Zmiany do MSR 16 „Rzeczowe aktywa trwałe” oraz MSR 41 „Rolnictwo”** – Rolnictwo: uprawy roślinne - zatwierdzone w UE w dniu 23 listopada 2015 roku (obowiązujące w odniesieniu do okresów rocznych rozpoczynających się 1 stycznia 2016 roku lub po tej dacie),
- **Zmiany do MSR 19 „Świadczenia pracownicze”** – Programy określonych świadczeń: składki pracownicze - zatwierdzone w UE w dniu 17 grudnia 2014 roku (obowiązujący w odniesieniu do okresów rocznych rozpoczynających się 1 lutego 2015 roku lub po tej dacie),
- **Zmiany do MSR 27 „Jednostkowe sprawozdania finansowe”** – Metoda praw własności w jednostkowych sprawozdaniach finansowych - zatwierdzone w UE w dniu 18 grudnia 2015 roku (obowiązujące w odniesieniu do okresów rocznych rozpoczynających się 1 stycznia 2016 roku lub po tej dacie).
- **Zmiany do różnych standardów „Poprawki do MSSF (cykl 2010-2012)”** – dokonane zmiany w ramach procedury wprowadzania dorocznych poprawek do MSSF (MSSF 2, MSSF 3, MSSF 8, MSSF 13, MSR 16, MSR 24 oraz MSR 38) ukierunkowane głównie na rozwiązywanie niezgodności i uściślenie słownictwa – zatwierdzone w UE w dniu 17 grudnia 2014 roku (obowiązujące w odniesieniu do okresów rocznych rozpoczynających się 1 lutego 2015 lub po tej dacie),
- **Zmiany do różnych standardów „Poprawki do MSSF (cykl 2012-2014)”** – dokonane zmiany w ramach procedury wprowadzania dorocznych poprawek do MSSF (MSSF 5, MSSF 7, MSR 19 oraz MSR 34) ukierunkowane głównie na rozwiązywanie niezgodności i uściślenie słownictwa - zatwierdzone w UE w dniu 15 grudnia 2015 roku (obowiązujące w odniesieniu do okresów rocznych rozpoczynających się 1 stycznia 2016 lub po tej dacie).

Ww. standardy, interpretacje i zmiany do standardów nie miały istotnego wpływu na dotychczas stosowaną politykę rachunkowości jednostki i sprawozdanie finansowe Grupy za rok 2016.

Standardy i Interpretacje przyjęte przez RMSR, ale jeszcze niezatwierdzone do stosowania w UE

MSSF w kształcie zatwierdzonym przez UE nie różnią się obecnie w znaczący sposób od regulacji przyjętych przez Radę Międzynarodowych Standardów Rachunkowości (RMSR), z wyjątkiem poniższych standardów, zmian do standardów i interpretacji, które według stanu na dzień 31 grudnia 2016 roku nie zostały jeszcze przyjęte do stosowania w UE (poniższe daty wejścia w życie odnoszą się do standardów w wersji pełnej):

- **MSSF 9 „Instrumenty finansowe”** (obowiązujący w odniesieniu do okresów rocznych rozpoczynających się 1 stycznia 2018 roku lub po tej dacie),
- **MSSF 14 „Odroczone salda z regulowanej działalności”** (obowiązujący w odniesieniu do okresów rocznych rozpoczynających się 1 stycznia 2016 roku lub po tej dacie) – Komisja Europejska postanowiła nie rozpoczynać procesu zatwierdzania tego tymczasowego standardu do stosowania na terenie UE do czasu wydania ostatecznej wersji MSSF 14,
- **MSSF 15 „Przychody z umów z klientami”** oraz późniejsze zmiany (obowiązujący w odniesieniu do okresów rocznych rozpoczynających się 1 stycznia 2018 roku lub po tej dacie),
- **MSSF 16 „Leasing”** (obowiązujący w odniesieniu do okresów rocznych rozpoczynających się 1 stycznia 2019 roku lub po tej dacie),
- **Zmiany do MSSF 2 „Płatności na bazie akcji”** – Klasyfikacja oraz wycena płatności na bazie akcji (obowiązujące w odniesieniu do okresów rocznych rozpoczynających się 1 stycznia 2018 roku lub po tej dacie), zmiana została dodana 20 czerwca 2016 r.,
- **Zmiany do MSSF 10 „Skonsolidowane sprawozdania finansowe”, MSSF 12 „Ujawnienia na temat udziałów w innych jednostkach” oraz MSR 28 „Inwestycje w jednostkach stowarzyszonych i wspólnych przedsięwzięciach”** – Jednostki inwestycyjne: zastosowanie zwolnienia z konsolidacji (obowiązujące w odniesieniu do okresów rocznych rozpoczynających się 1 stycznia 2016 roku lub po tej dacie),
- **Zmiany do MSSF 10 „Skonsolidowane sprawozdania finansowe” oraz MSR 28 „Inwestycje w jednostkach stowarzyszonych i wspólnych przedsięwzięciach”** – Sprzedaż lub wniesienie aktywów pomiędzy inwestorem a jego jednostką stowarzyszoną lub wspólnym

przedsięwzięciem oraz późniejsze zmiany (data wejścia w życie zmian została odroczone do momentu zakończenia prac badawczych nad metodą praw własności),

- **Zmiany do MSR 7 „Sprawozdanie z przepływów pieniężnych”** – Inicjatywa w odniesieniu do ujawnień (obowiązujące w odniesieniu do okresów rocznych rozpoczynających się 1 stycznia 2017 roku lub po tej dacie),
- **Zmiany do MSR 12 „Podatek dochodowy”** – Ujmowanie aktywów z tytułu odroczonego podatku dochodowego od niezrealizowanych strat (obowiązujący w odniesieniu do okresów rocznych rozpoczynających się 1 stycznia 2017 roku lub po tej dacie).

Zarząd Spółki przewiduje, że zastosowanie MSSF 15 i MSSF 16 może wywrzeć w przyszłości wpływ na kwoty i ujawnienia prezentowane w skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym Grupy Kapitałowej. Nie ma jednak możliwości przedstawienia wiarygodnych danych szacunkowych dotyczących oddziaływania MSSF 15 i MSSF 16, dopóki Grupa nie przeprowadzi szczegółowej analizy w tym aspekcie. Według szacunków jednostki dominującej pozostałe ww. standardy, interpretacje i zmiany do standardów nie miałyby istotnego wpływu na sprawozdanie finansowe, jeżeli zostałyby zastosowane przez jednostkę na dzień bilansowy.

Jednocześnie nadal poza regulacjami przyjętymi przez UE pozostaje rachunkowość zabezpieczeń portfela aktywów i zobowiązań finansowych, których zasady nie zostały zatwierdzone do stosowania w UE.

Według szacunków jednostki dominującej zastosowanie rachunkowości zabezpieczeń portfela aktywów lub zobowiązań finansowych według **MSR 39 „Instrumenty finansowe: ujmowanie i wycena”** nie miałyby istotnego wpływu na sprawozdanie finansowe, jeżeli zostałyby przyjęte do stosowania na dzień bilansowy.

Skonsolidowane sprawozdanie finansowe Grupy Comarch za 12 miesięcy 2016 roku obejmuje sprawozdania następujących spółek:

Nazwa spółki	Charakter powiązań	Metoda konsolidacji	Udział Comarch S.A. w kapitale zakładowym
Comarch S.A.	Jednostka dominująca	Pełna	
Comarch AG	Jednostka zależna	Pełna	100%
Comarch Sistemas LTDA	Jednostka zależna	Pełna	80% w posiadaniu Comarch AG, 20% w posiadaniu Comarch Software und Beratung AG
Comarch Peru S.A.C.	Jednostka zależna	Pełna	95% w posiadaniu Comarch AG, 5% w posiadaniu Comarch S.A.
Comarch Software und Beratung AG	Jednostka zależna	Pełna	100% w posiadaniu Comarch AG
Comarch Solutions GmbH	Jednostka zależna	Pełna	100% w posiadaniu Comarch Software und Beratung AG
Comarch S.A.S.	Jednostka zależna	Pełna	100%
Comarch R&D S.à r.l.	Jednostka zależna	Pełna	100%
Comarch Luxembourg S.à r.l.	Jednostka zależna	Pełna	100%
Comarch Inc.	Jednostka zależna	Pełna	100%
Comarch Panama Inc.	Jednostka zależna	Pełna	100% w posiadaniu Comarch Inc.
Comarch Canada, Corp.	Jednostka zależna	Pełna	100%

Comarch Espace Connecté Inc.	Jednostka zależna	Pełna	100%
Comarch Middle East FZ-LLC	Jednostka zależna	Pełna	100%
Comarch LLC	Jednostka zależna	Pełna	100%
OOO Comarch	Jednostka zależna	Pełna	100%
Comarch Software (Shanghai) Co. Ltd.	Jednostka zależna	Pełna	100%
Comarch Technologies Oy	Jednostka zależna	Pełna	100%
Comarch UK Ltd.	Jednostka zależna	Pełna	100%
Comarch Chile SpA	Jednostka zależna	Pełna	100%
Comarch Software Spain S.L.U.	Jednostka zależna	Pełna	100%
Comarch Colombia S.A.S.	Jednostka zależna	Pełna	100% w posiadaniu Comarch Software Spain S.L.U.
Comarch Yazilim A.S.	Jednostka zależna	Pełna	100%
Comarch SRL	Jednostka zależna	Pełna	100%
Comarch Malaysia SDN. BHD.	Jednostka zależna	Pełna	100%
Comarch s.r.o.	Jednostka zależna	Pełna	100%
Comarch Pointshub, Inc.	Jednostka zależna	Pełna	100%
Comarch AB	Jednostka zależna	Pełna	100%
Comarch Argentina S.A.	Jednostka zależna	Pełna	95% w posiadaniu Comarch S.A., 5% w posiadaniu Comarch AG
Comarch Technologies sp. z o.o.	Jednostka zależna	Pełna	100%
CA Consulting S.A.	Jednostka zależna	Pełna	100%
Comarch Management sp. z o.o.	Jednostka zależna	Pełna	100%
Comarch Corporate Finance Fundusz Inwestycyjny Zamknięty	Jednostka zależna	Pełna	100% ogólnej liczby certyfikatów inwestycyjnych
Comarch Management sp. z o.o. SK-A	Jednostka zależna	Pełna	26,45% w posiadaniu Comarch S.A., 8,82% w posiadaniu CCF FIZ, 64,73% akcji nabytych w celu umorzenia przez Comarch Management sp. z o.o. SK-A
Bonus Management sp. z o.o. SK-A	Jednostka zależna	Pełna	100% w posiadaniu CCF FIZ

Bonus MANAGEMENT sp. z o.o. Cracovia Park SK-A	Jednostka zależna	Pełna	50% w posiadaniu Bonus Management sp. z o.o. SK-A, 50% w posiadaniu MKS Cracovia SSA
Bonus Development sp. z o.o. SK-A	Jednostka zależna	Pełna	100% w posiadaniu CCF FIZ
Bonus Management sp. z o.o. II Activia SK-A	Jednostka zależna	Pełna	100% w posiadaniu CCF FIZ
Bonus Development sp. z o.o. II Koncept SK-A	Jednostka zależna	Pełna	100% w posiadaniu CCF FIZ
Comarch Healthcare S.A.	Jednostka zależna	Pełna	57,13% w posiadaniu CCF FIZ 25,88% w posiadaniu Comarch S.A. 16,99% w posiadaniu CASA Management and Consulting sp. z o.o. SKA
Comarch Polska S.A.	Jednostka zależna	Pełna	100% w posiadaniu CCF FIZ
Comarch Pointshub S.A.	Jednostka zależna	Pełna	100% w posiadaniu CCF FIZ
Comarch Infrastruktura S.A.	Jednostka zależna	Pełna	100% w posiadaniu CCF FIZ
iComarch24 S.A.	Jednostka zależna	Pełna	100% w posiadaniu CCF FIZ
CASA Management and Consulting sp. z o.o. SK-A	Jednostka zależna	Pełna	100% w posiadaniu CCF FIZ
Comarch Swiss AG	Jednostka zależna	Pełna	100% w posiadaniu CASA Management and Consulting sp. z o.o. SK-A
CAMS AG	Jednostka zależna	Pełna	51% w posiadaniu CASA Management and Consulting sp. z o.o. SK-A
Opso sp. z o.o.	Jednostka zależna	Pełna	100%
MKS Cracovia SSA	Jednostka zależna	Pełna	66,11%

3. Noty do skonsolidowanego sprawozdania finansowego

3.1. Sprawozdawczość wg segmentów za 12 miesięcy 2016 roku

Dla Grupy Kapitałowej Comarch podstawowym rodzajem segmentów operacyjnych są segmenty branżowe, a pomocniczym rodzajem segmentów operacyjnych są segmenty geograficzne. Objęte konsolidacją jednostki Grupy Kapitałowej Comarch prowadzą następujące rodzaje działalności:

- sprzedaż systemów informatycznych i usług z nimi związanych w tym również produkcja oprogramowania dla medycyny oraz sprzedaż sprzętu informatycznego (dalej jako „Segment IT”),
- działalność sportową (dalej jako „Segment Sport”) prowadzoną przez MKS Cracovia SSA,
- działalność związaną z inwestowaniem na rynku kapitałowym i na rynku nieruchomości (dalej jako „Segment Inwestycje”),
- działalność w zakresie świadczenia usług medycznych (dalej jako „Segment Medycyna”).

Dominujący udział w przychodach ze sprzedaży, wynikach oraz aktywach posiada Segment IT. Ze względu na specyfikę działalności segment IT prezentowany jest z wydzieleniem rynku DACH (Niemcy, Austria, Szwajcaria), rynku polskiego oraz rynków pozostałych.

Ze względu na geograficzny podział działalności Grupa Comarch wyróżnia następujące segmenty rynku: Polska, Rejon DACH (Niemcy, Austria, Szwajcaria), Pozostałe kraje. Segment Sport, Segment Inwestycje i Segment Medycyna prowadzą działalność wyłącznie na terenie Polski. Ze względu na to, że jedynie Segment IT prowadzi działalność poza krajem i jednocześnie ponoszone w Segmencie IT koszty w znacznej mierze są wspólne dla sprzedaży eksportowej oraz krajowej nie jest celowe ustalanie wyniku odrębnie dla działalności eksportowej i krajowej.

Sprzedaż Grupy Comarch jest mocno zdywersyfikowana i nie występuje uzależnienie od jednego odbiorcy. W ciągu 12 miesięcy 2016 roku sprzedaż do żadnego z kontrahentów nie przekroczyła 10% całkowitej sprzedaży Grupy Comarch.

Rozkład przychodów ze sprzedaży osiąganych przez Grupę Kapitałową Comarch na przestrzeni roku 2016 przedstawiał się następująco: 22% rocznej sprzedaży zostało zrealizowane w pierwszym kwartale, 25% w drugim kwartale, 20% w trzecim kwartale oraz 33% w czwartym kwartale. Na przestrzeni roku 2017 Spółka spodziewa się rozkładu przychodów ze sprzedaży zbliżonego do tego z 2016 roku.

12 miesięcy 2015	Segment IT			Segment Inwestycje	Segment Sport	Segment Medycyna **	Eliminacje	Razem
	Rynek polski	Rynek DACH	Pozostałe rynki					
Przychody segmentu–sprzedaż klientom zewnętrznym	668 507	275 472	176 974	2 065	21 136	6 625	-	1 150 779
<i>w tym:</i>								
Przychody ze sprzedaży:	662 840	264 943	176 485	344	19 648	7 320	-	1 131 580
<i>na rzecz klientów z sektora Telekomunikacja, Media, IT</i>	<i>124 883</i>	<i>117 987</i>	<i>70 414</i>	<i>-</i>	<i>-</i>	<i>-</i>	<i>-</i>	<i>313 284</i>
<i>na rzecz klientów z sektora Finanse i Bankowość</i>	<i>123 283</i>	<i>13 836</i>	<i>14 003</i>	<i>-</i>	<i>-</i>	<i>-</i>	<i>-</i>	<i>151 122</i>
<i>na rzecz klientów z sektora Handel i Usługi</i>	<i>64 244</i>	<i>9 991</i>	<i>84 797</i>	<i>-</i>	<i>-</i>	<i>-</i>	<i>-</i>	<i>159 032</i>
<i>na rzecz klientów z sektora Przemysł i Utilities</i>	<i>89 149</i>	<i>18 109</i>	<i>5 547</i>	<i>-</i>	<i>-</i>	<i>-</i>	<i>-</i>	<i>112 805</i>
<i>na rzecz klientów z Sektora Publicznego</i>	<i>110 062</i>	<i>2 473</i>	<i>1 705</i>	<i>-</i>	<i>-</i>	<i>-</i>	<i>-</i>	<i>114 240</i>
<i>na rzecz Małych i Średnich Przedsiębiorstw</i>	<i>106 600</i>	<i>102 547</i>	<i>-</i>	<i>-</i>	<i>-</i>	<i>-</i>	<i>-</i>	<i>209 147</i>
<i>na rzecz klientów z sektora Medycyna</i>	<i>42 620</i>	<i>-</i>	<i>-</i>	<i>-</i>	<i>-</i>	<i>7 320</i>	<i>-</i>	<i>49 940</i>
<i>na rzecz pozostałych klientów</i>	<i>1 999</i>	<i>-</i>	<i>19</i>	<i>344</i>	<i>19 648</i>	<i>-</i>	<i>-</i>	<i>22 010</i>
<i>pozostałe przychody operacyjne</i>	<i>6 165</i>	<i>12 597</i>	<i>629</i>	<i>214</i>	<i>1 016</i>	<i>228</i>	<i>-</i>	<i>20 849</i>
<i>przychody finansowe</i>	<i>(498)</i>	<i>(2 068)</i>	<i>(140)</i>	<i>1 507</i>	<i>472</i>	<i>(923)</i>	<i>-</i>	<i>(1 650)</i>
Przychody segmentu–sprzedaż pozostałym segmentom	273 195	31 137	34 249	3 061	8 814	1 509	(351 965)	-
Przychody segmentu ogółem*	941 702	306 609	211 223	5 126	29 950	8 134	(351 965)	1 150 779
Koszty segmentu d/t sprzedaży klientom zewnętrznym	590 141	222 563	191 339	2 980	21 105	11 273	-	1 039 401
Koszty segmentu d/t sprzedaży pozostałym segmentom	273 195	31 137	34 249	3 061	8 814	1 509	(351 965)	-
Koszty segmentu ogółem*	863 336	253 700	225 588	6 041	29 919	12 782	(351 965)	1 039 401
Podatek bieżący	(10 555)	(11 504)	(6 965)	(337)				(29 361)
Aktywa i rezerwa na podatek z tytułu ulgi inwestycyjnej i pozostałych tytułów	2 706	(2 925)	1 129	313	279	-	-	1 502
Udział segmentu w wyniku jednostek wycenianych metodą prawa własności	227	-	(3 476)	-	-	-	-	(3 249)
Wynik netto	70 744	38 480	(23 677)	(939)	310	(4 648)	-	80 270
<i>w tym:</i>								
<i>wynik przypadający akcjonariuszom jednostki dominującej</i>	<i>70 744</i>	<i>37 952</i>	<i>(23 677)</i>	<i>(925)</i>	<i>205</i>	<i>(4 648)</i>	<i>-</i>	<i>79 651</i>
<i>wynik przypadający udziałom nie dającym kontroli</i>	<i>-</i>	<i>528</i>	<i>-</i>	<i>(14)</i>	<i>105</i>	<i>-</i>	<i>-</i>	<i>619</i>

*) pozycje obejmują odpowiednio przychody oraz koszty z wszystkich rodzajów, które w sposób bezpośredni można przyporządkować poszczególnym segmentom

**) Zwracamy uwagę, że w raporcie za IV kwartał 2015 roku nastąpiła zmiana sposobu prezentacji Segmentu „Medycyna”. Obecnie w Segmencie Medycyna prezentowana jest działalność polegająca na świadczeniu usług medycznych przez Centrum Medyczne iMed24. Działalność polegająca na produkcji oprogramowania oraz świadczeniu usług informatycznych dla odbiorców z sektora Medycznego jest prezentowana w segmencie IT.

Sprzedaż pomiędzy poszczególnymi segmentami odbywa się na zasadach rynkowych.

Aktywa i zobowiązania segmentów na dzień 31 grudnia 2015 roku oraz wydatki inwestycyjne i amortyzacja w okresie 12 miesięcy 2015 roku przedstawiają się następująco:

31 grudnia 2015 / 12 miesięcy 2015

	Segment IT			Segment Inwestycje	Segment Sport	Segment Medycyna	Ogółem
	Polska	Rejon DACH	Pozostałe kraje				
Aktywa	701 639	243 805	184 009	121 750	44 072	9 553	1 304 828
Zobowiązania	383 953	79 446	39 327	7 112	14 345	64	524 247
Wydatki inwestycyjne	57 857	10 459	32 118	34 825	1 905	-	137 164
Amortyzacja	35 353	11 656	1 490	713	1 051	3 220	53 483

12 miesięcy 2016	Segment IT			Segment Inwestycje	Segment Sport	Segment Medycyna	Eliminacje	Razem
	Rynek polski	Rynek DACH	Pozostałe rynki					
Przychody segmentu–sprzedaż klientom zewnętrznym	625 171	212 396	273 260	1 583	36 491	7 419	-	1 156 320
<i>w tym:</i>								
Przychody ze sprzedaży:	613 273	206 146	257 883	360	26 272	8 558	-	1 112 492
<i>na rzecz klientów z sektora Telekomunikacja, Media, IT</i>	116 582	58 986	100 744	-	-	-	-	276 312
<i>na rzecz klientów z sektora Finanse i Bankowość</i>	139 012	8 182	16 618	-	-	-	-	163 812
<i>na rzecz klientów z sektora Handel i Usługi</i>	60 483	7 217	115 596	-	-	-	-	183 296
<i>na rzecz klientów z sektora Przemysł i Utilities</i>	111 148	15 168	19 759	-	-	-	-	146 075
<i>na rzecz klientów z Sektora Publicznego</i>	62 340	5 367	5 149	-	-	-	-	72 856
<i>na rzecz Małych i Średnich Przedsiębiorstw</i>	116 566	111 223	-	-	-	-	-	227 789
<i>na rzecz klientów z sektora Medycyna</i>	4 626	-	-	-	-	8 558	-	13 184
<i>na rzecz pozostałych klientów</i>	2 516	3	17	360	26 272	-	-	29 168
<i>pozostałe przychody operacyjne</i>	14 604	6 882	11 788	687	9 887	-	-	43 848
<i>przychody finansowe</i>	(2 706)	(632)	3 589	536	332	(1 139)	-	(20)
Przychody segmentu–sprzedaż pozostałym segmentom	249 628	42 459	33 232	2 820	8 782	1 745	(338 666)	-
Przychody segmentu ogółem*	874 799	254 855	306 492	4 403	45 273	9 164	(338 666)	1 156 320
Koszty segmentu d/t sprzedaży klientom zewnętrznym	579 897	180 576	239 935	2 938	26 750	11 158	-	1 041 254
Koszty segmentu d/t sprzedaży pozostałym segmentom	249 628	42 459	33 232	2 820	8 782	1 745	(338 666)	-
Koszty segmentu ogółem*	829 525	223 035	273 167	5 758	35 532	12 903	(338 666)	1 041 254
Podatek bieżący	(10 898)	(3 301)	(11 439)	(87)	-	-	-	(25 725)
Aktywa i rezerwa na podatek z tytułu ulgi inwestycyjnej i pozostałych tytułów	4	(2 138)	(2 314)	15	(1 540)	-	-	(5 973)
Udział segmentu w wyniku jednostek wycenianych metodą prawa własności	(162)	-	(8 145)	-	-	-	-	(8 307)
Wynik netto	34 218	26 381	11 427	(1 427)	8 201	(3 739)	-	75 061
<i>w tym:</i>								
<i>wynik przypadający akcjonariuszom jednostki dominującej</i>	34 218	26 381	11 427	(1 397)	5 422	(3 739)	-	72 312
<i>wynik przypadający udziałom nie dającym kontroli</i>	-	-	-	(30)	2 779	-	-	2 749

*) pozycje obejmują odpowiednio przychody oraz koszty z wszystkich rodzajów, które w sposób bezpośredni można przyporządkować poszczególnym segmentom

Sprzedaż pomiędzy poszczególnymi segmentami odbywa się na zasadach rynkowych.

Udział segmentów branżowych w aktywach i zobowiązaniach oraz wydatkach inwestycyjnych

Aktywa i zobowiązania segmentów oraz wydatki inwestycyjne i amortyzacja na dzień 31 grudnia 2016 roku oraz w okresie 12 miesięcy 2016 roku przedstawiają się następująco:

31 grudnia 2016 / 12 miesięcy 2016

	Segment IT			Segment Inwestycje	Segment Sport	Segment Medycyna	Ogółem
	Polska	Rejon DACH	Pozostałe kraje				
Aktywa	739 521	233 054	259 089	145 752	54 582	6 896	1 438 894
Zobowiązania	379 549	70 208	67 720	37 441	17 585	5 401	577 904
Wydatki inwestycyjne	52 703	12 366	16 852	43 647	9 001	49	134 618
Amortyzacja	38 208	15 838	2 916	811	2 342	2 852	62 967

Podział przychodów ze sprzedaży, aktywów oraz wydatków inwestycyjnych ogółem wg segmentów geograficznych jest zaprezentowany poniżej.

Przychody ze sprzedaży podstawowej- według lokalizacji działalności

	12 miesięcy 2016	%	12 miesięcy 2015	%
Kraj /Polska/	606 354	54,5	690 152	61,0
Rejon DACH	248 256	22,3	264 943	23,4
Pozostałe kraje	257 882	23,2	176 485	15,6
Razem	1 112 492	100,0	1 131 580	100,0

Suma aktywów – według lokalizacji działalności

	31 grudnia 2016	%	31 grudnia 2015	%
Kraj /Polska/	946 751	65,8	876 925	67,2
Rejon DACH	233 054	16,2	243 805	18,7
Pozostałe kraje	259 089	18,0	184 098	14,1
Razem	1 438 894	100,0	1 304 828	100,0

Wydatki inwestycyjne – według lokalizacji działalności

	12 miesięcy 2016	%	12 miesięcy 2015	%
Kraj /Polska/	105 400	78,3	94 587	69,0
Rejon DACH	12 366	9,2	10 459	7,6
Pozostałe kraje	16 852	12,5	32 118	23,4
Razem	134 618	100,0	137 164	100,0

3.2. Rzeczowe aktywa trwałe

	31 grudnia 2016	31 grudnia 2015
Grunty, budynki i budowle	300 201	293 642
Środki transportu i urządzenia	88 865	85 288
Środki trwałe w budowie	95 995	27 597
Pozostałe	12 771	15 938
Zaliczki na środki trwałe w budowie	79	101
Razem	497 911	422 566

Rzeczowe aktywa trwałe obejmują głównie nieruchomości i urządzenia posiadane przez Grupę Comarch. Na dzień 31 grudnia 2016 roku własnością Grupy jest sześć budynków biurowych położonych w Krakowie w Specjalnej Strefie Ekonomicznej o powierzchni całkowitej 56 760 m², dwa budynki biurowe położone w Warszawie o powierzchni całkowitej 2 582 m², budynki biurowe i magazynowe w Łodzi, budynek biurowy i magazynowy w Lille oraz budynek biurowy i data center w Dreźnie. Grupa jest również w posiadaniu niezabudowanych nieruchomości gruntowych na terenie Specjalnej Strefy Ekonomicznej w Krakowie o powierzchni ok. 2,13 ha. Środki trwałe w budowie na dzień 31 grudnia 2016 roku obejmują głównie nakłady związane z inwestycjami na terenie Specjalnej Strefy Ekonomicznej w Krakowie, polegającymi na budowie budynku biurowego SSE7, rozbudowie hali produkcyjnej na SSE6, a także nakłady związane z przebudową budynku pofabrycznego oraz budową przyległego budynku biurowego w Łodzi oraz nakłady na prace modernizacyjne budynku magazynowego w Lille i przystosowanie go do pełnienia funkcji data center.

Spółka zależna Comarch Healthcare S.A. rozpoczęła w I kwartale 2012 roku prowadzenie działalności diagnostycznej i medycznej (Centrum Medyczne iMed24) i rozpoczęła użytkowanie sprzętu diagnostycznego i medycznego zakupionego w 2011 roku. Na dzień 31 grudnia 2016 roku wartość księgową tego sprzętu wynosi 5 871 tys. PLN.

W dniu 16 czerwca 2015 roku została zawarta umowa pomiędzy Bonus Development spółka z ograniczoną odpowiedzialnością SK-A, spółką zależną Comarch S.A. oraz Skanska S.A. na realizację inwestycji budowlanej w Łodzi. Przedmiotem umowy było wybudowanie budynku biurowego wraz z przebudową i zmianą sposobu użytkowania przyległego budynku pofabrycznego zlokalizowanego w Łodzi przy ul. Jaracza 76/78 wraz z infrastrukturą drogową i techniczną oraz z dostawą niezbędnych materiałów i urządzeń. Powierzchnia całkowita budynku wynosi 9 906,20 m². Wartość umowy wynosi 37 883 tys. PLN netto. Inwestycja została zakończona w pierwszym kwartale 2017 roku. Nakłady inwestycyjne poniesione w związku z ww. umową do dnia 31 grudnia 2016 roku wyniosły 35 418 tys. PLN.

Budynek biurowy nabyty w Lille przez Comarch S.A.S. został dostosowany do funkcji biurowej i stanowi obecnie siedzibę spółki. W dniu 15 marca 2016 roku została zawarta umowa pomiędzy Comarch S.A.S., spółką zależną Comarch S.A. oraz SNC-LAVALIN S.A.S. na realizację inwestycji budowlanej w Lille we Francji. Przedmiotem umowy jest przebudowa budynku magazynowego na data center pod adresem 17 Rue Paul Langevin w Lezennes. Wartość umowy wynosi 7 500 tys. EUR netto, tj. 32 118 tys. PLN, wg kursu euro z dnia zawarcia umowy. Nakłady inwestycyjne poniesione w związku z ww. umową do dnia 31 grudnia 2016 roku wyniosły 1 384 tys. EUR, tj. 6 122 tys. PLN wg kursu EUR na dzień 31 grudnia 2016 roku. Planowany termin zakończenia inwestycji to trzeci kwartał 2017 roku. Inwestycja jest finansowana ze środków z długoterminowego kredytu bankowego.

W dniu 18 marca 2016 roku zostały zawarte dwie umowy pomiędzy Comarch S.A., a firmą Budimex S.A.:

- Na realizację VI etapu inwestycji w Specjalnej Strefie Ekonomicznej w Krakowie (budynek SSE7). Przedmiotem umowy jest wybudowanie budynku biurowego wraz z infrastrukturą drogową i techniczną oraz dostawą niezbędnych materiałów i urządzeń. Powierzchnia całkowita budynku będzie wynosić 27 736 m². Wartość umowy wynosi 69 704 tys. PLN netto. Nakłady inwestycyjne poniesione w związku z ww. umową do dnia 31 grudnia 2016 roku wyniosły 12 054 tys. PLN. Planowany termin zakończenia inwestycji to czwarty kwartał 2017 roku.
- Na przebudowę budynku SSE6 (Studio 1) w Specjalnej Strefie Ekonomicznej w Krakowie. Przedmiotem umowy była przebudowa budynku z funkcji magazynowej na produkcyjną wraz z infrastrukturą drogową i techniczną oraz dostawą niezbędnych materiałów i urządzeń. Wartość umowy wynosiła 4 350 tys. PLN netto. Nakłady inwestycyjne poniesione w związku z ww. umową do dnia 31 grudnia 2016 roku wyniosły 4 348 tys. PLN. Przebudowa Studio S1 została zakończona w czwartym kwartale 2016 roku.

Łączna wartość umów podpisanych z Budimex S.A. wynosi 74 054 tys. PLN netto.

W IV kwartale nie dokonywano zakupów nieruchomości gruntowych.

3.3. Nieruchomości inwestycyjne

	31 grudnia 2016	31 grudnia 2015
Grunty	2 875	9 815
Budynki	12 761	7 248
Razem	15 636	17 063

Na dzień 31 grudnia 2016 roku nieruchomości inwestycyjne obejmują zabudowane nieruchomości zlokalizowane w Krakowie, wykorzystywane na cele wynajmu podmiotom spoza Grupy oraz grunty położone w Krakowie, nabyte w celu budowy obiektów przeznaczonych na wynajem dla podmiotów spoza Grupy oraz nieruchomość zlokalizowaną w Kostrzynie wynajmowaną podmiotom spoza Grupy.

3.4. Wartość firmy

Obejmuje wartość firmy ustaloną przy nabywaniu udziałów następujących spółek:

	31 grudnia 2016	31 grudnia 2015
Comarch Kraków	99	99
CDN Comarch	1 227	1 227
Comarch AG	1 900	1 900
Comarch, Inc.	58	58
Comarch Software und Beratung AG	29 038	29 038
Comarch Swiss AG (A-MEA Informatik AG do 31 grudnia 2012)	8 413	8 413
Razem	40 735	40 735

Test na utratę wartości przeprowadzony został na dzień 31 grudnia 2016 roku, według metodologii zastosowanej i szczegółowo opisanej w rocznym sprawozdaniu finansowym za rok 2015. Nie stwierdzono utraty wartości.

3.5. Pozostałe wartości niematerialne

	31 grudnia 2016	31 grudnia 2015
Koszty zakończonych prac rozwojowych	642	2 135
Prawo wieczystego użytkowania	38 756	38 850
Koncesje, licencje i oprogramowanie	14 919	21 588
Inne	6 969	3 901
Razem	61 286	66 474

Inne wartości niematerialne obejmują wycenę zaliczonych do wartości niematerialnych aktywów związanych z kartami zawodników w MKS Cracovia SSA w kwocie 6 969 tys. PLN.

W okresie sprawozdawczym nie zachodziła konieczność aktualizacji aktywów zaliczonych do WNIIP związanych z nabyciem spółki A-MEA Informatik AG.

Prawo wieczystego użytkowania gruntów dotyczących MKS Cracovia SSA o wartości 31 650 tys. PLN jest traktowane jako wartość niematerialna o nieokreślonym okresie użytkowania i nie jest amortyzowane. Spółka spodziewa się, że nastąpi odnowienie prawa wieczystego użytkowania i odbędzie się to bez ponoszenia znaczących kosztów, gdyż Spółka nie jest zobowiązana do spełnienia żadnych warunków, od których zależałoby przedłużenie tego prawa. Spółka nie spodziewa się poniesienia znaczących kosztów przy odnowieniu prawa wieczystego użytkowania w kontekście dotychczasowych działań współwłaściciela Klubu czyli gminy Kraków.

3.6. Inwestycje w jednostkach stowarzyszonych

Według stanu na dzień 31 grudnia 2016 roku Grupa posiada inwestycje w jednostkach stowarzyszonych.

Stan na 1 stycznia 2015 roku	567
Udział w wyniku SoInteractive S.A.	(103)
Objęcie akcji i udział w wyniku Metrum Capital S.A.	156
Udzielenie i spłata pożyczki dla SoInteractive S.A.	737
Objęcie akcji i udział w wyniku Thanks Again LLC	21 820
Stan na 31 grudnia 2015 roku	23 177
Stan na 1 stycznia 2016 roku	23 177
Udział w wyniku SoInteractive S.A.	46
Objęcie akcji i udział w wyniku w Metrum Capital S.A.	(208)
Spłata pożyczki dla SoInteractive S.A.	(528)
Objęcie akcji i udział w wyniku Thanks Again LLC	(8 092)
Stan na 31 grudnia 2016 roku	14 395

Wykazane na dzień 31 grudnia 2016 roku inwestycje w jednostkach stowarzyszonych obejmują nabyte przez CCF FIZ i Bonus Management sp. z o.o. II Activia SK-A udziały i akcje w spółce SoInteractive S.A. stanowiące 42,98% akcji (27,37% w głosach na WZA spółki), akcje w spółce Metrum Capital S.A., w której Comarch S.A. objął 21,43% kapitału zakładowego (15,79% w głosach na WZA spółki), a spółka CAMS AG objęła 42,86% kapitału zakładowego (31,58% w głosach na WZA spółki) o łącznej wartości 458 tys. PLN, udziały w spółce Thanks Again LLC, w której Comarch Pointshub, Inc. objął 42,50% kapitału zakładowego (42,50% w głosach na WZA spółki) o wartości 13 727 tys. PLN (wartość nominalna objętych udziałów 30 831 tys. PLN pomniejszona o udziały w wyniku bieżącym roku 2015 i 2016 oraz aktualizację wartości udziałów) oraz pożyczki udzielone spółce SoInteractive S.A. przez spółki Comarch Infrastruktura S.A. oraz Comarch S.A. w kwocie 210 tys. PLN.

3.7. Pochodne instrumenty finansowe

a) Aktywa

	31 grudnia 2016	31 grudnia 2015
Terminowe kontrakty walutowe – przeznaczone do obrotu	1 641	743
Transakcje zamiany stopy procentowej IRS	-	-
	1 641	743
<i>Część krótkoterminowa</i>	<i>1 149</i>	<i>664</i>
<i>Część długoterminowa</i>	<i>492</i>	<i>79</i>

b) Zobowiązania

	31 grudnia 2016	31 grudnia 2015
Terminowe kontrakty walutowe – przeznaczone do obrotu	3 038	1 840
Transakcje zamiany stopy procentowej IRS	1 849	1 210
	4 887	3 050
<i>Część krótkoterminowa</i>	<i>2 350</i>	<i>1 639</i>
<i>Część długoterminowa</i>	<i>2 537</i>	<i>1 411</i>

Grupa posiadała kontrakty terminowe typu forward zawarte w celu ograniczenia wpływu na wynik finansowy zmian w przepływach pieniężnych związanych z uprawdopodobnionymi planowanymi transakcjami, wynikających z ryzyka zmiany kursów walut oraz w celu zabezpieczenia przepływów z tytułu kredytów inwestycyjnych udzielonych w euro. Na dzień 31 grudnia 2016 roku ww. instrumenty zostały wycenione na wartości godziwej ustalonej wg ceny rynkowej, a zmiany w wycenie zostały odniesione na wynik z operacji finansowych. Łączna wartość netto kontraktów forward otwartych na dzień 31 grudnia 2016 roku wyniosła 43 840 tys. EUR, 21 300 tys. USD oraz 300 tys. GBP. Po dacie bilansu zostały zawarte kontrakty terminowe na sprzedaż 36 000 tys. RUB.

Spółka Comarch S.A. w dniu 24 października 2013 roku zawarła transakcję zamiany stopy procentowej IRS dla kredytu inwestycyjnego zaciągniętego w dniu 30 września 2013 roku w Banku Powszechna Kasa Oszczędności Bank Polski S.A. z siedzibą w Warszawie. W wyniku zawartej transakcji zmienna stawka EURIBOR1M została zamieniona na stałą stopę procentową. Transakcja zabezpieczająca zawarta została na okres 5 lat, tj. do 31 października 2018 roku. Wycena transakcji IRS na dzień 31 grudnia 2016 roku wynosi minus 200 tys. PLN.

Spółka Comarch S.A. w dniu 27 czerwca 2014 roku zawarła transakcję zamiany stopy procentowej IRS dla nieodnawialnego kredytu obrotowego zaciągniętego w dniu 4 stycznia 2013 roku w Banku Zachodnim WBK S.A. z siedzibą we Wrocławiu. W wyniku zawartej transakcji zmienna stawka EURIBOR1M została zamieniona na stałą stopę procentową. Transakcja zabezpieczająca zawarta została na okres 5 lat, tj. do 28 czerwca 2019 roku. Wycena transakcji IRS na dzień 31 grudnia 2016 roku wynosi minus 206 tys. PLN.

Spółka Comarch S.A. w dniu 9 lipca 2014 roku zawarła transakcję zamiany stopy procentowej IRS dla kredytu inwestycyjnego zaciągniętego w czerwcu 2006 roku w BGŻ BNP Paribas Bank Polska S.A. z siedzibą w Warszawie na sfinansowanie III etapu budowy budynków produkcyjno-biurowych w Specjalnej Strefie Ekonomicznej w Krakowie. W wyniku zawartej transakcji zmienna stawka EURIBOR1M została zamieniona na stałą stopę procentową. Transakcja zabezpieczająca zawarta została na okres 10

lat, tj. do dnia 29 lipca 2024 roku. Wycena transakcji IRS na dzień 31 grudnia 2016 roku wynosi minus 773 tys. PLN.

W dniu 23 października 2015 roku, spółka Comarch S.A. zawarła transakcję zamiany stopy procentowej IRS dla kredytu inwestycyjnego zaciągniętego w dniu 4 grudnia 2013 roku w Banku Pekao S.A. z siedzibą w Warszawie. W wyniku zawartej transakcji zmienna stawka EURIBOR1M została zamieniona na stałą stopę procentową. Transakcja zabezpieczająca zawarta została na okres 8 lat, tj. do 30 listopada 2023 roku. Wycena transakcji IRS na dzień 31 grudnia 2016 roku wynosi minus 670 tys. PLN.

Po dacie bilansu

Spółka Comarch S.A. w dniu 20 lutego 2017 roku zawarła transakcję zamiany stopy procentowej IRS dla kredytu długoterminowego udzielonego w maju 2016 roku przez Bank Handlowy w Warszawie. W wyniku zawartej transakcji zmienna stawka EURIBOR1M została zamieniona na stałą stopę procentową. Transakcja zabezpieczająca zawarta została do dnia 30 września 2019 roku.

Spółka Comarch S.A. w dniu 20 lutego 2017 roku zawarła transakcję zamiany stopy procentowej IRS dla kredytu inwestycyjnego zaciągniętego w maju 2016 roku przez Bank Handlowy w Warszawie. W wyniku zawartej transakcji zmienna stawka EURIBOR1M została zamieniona na stałą stopę procentową. Transakcja zabezpieczająca zawarta została do dnia 29 lutego 2028 roku.

3.8. Odroczonego podatek dochodowy

	31 grudnia 2016	31 grudnia 2015
Aktywa z tytułu odroczonego podatku dochodowego		
Różnice przejściowe	13 572	16 171
Aktywa z tytułu straty podatkowej	9 745	6 820
Aktywa z tytułu działalności w SSE	9 936	10 441
Razem	33 253	33 432
<i>Odniesione na wynik</i>	<i>33 253</i>	<i>33 432</i>

W okresie czterech kwartałów 2016 roku dokonano rozwiązania utworzonego na dzień 31 grudnia 2015 roku aktywa z tytułu działalności strefowej w kwocie 10 441 tys. PLN oraz utworzenia aktywa z tego tytułu w kwocie 9 936 tys. PLN. Aktywo to będzie sukcesywnie rozwiązywane na przestrzeni roku 2017 w proporcji do osiąganego w tym okresie dochodu strefowego.

Comarch S.A. posiada pięć zezwoleń na prowadzenie działalności w Specjalnej Strefie Ekonomicznej w Krakowie:

- uzyskane w roku 1999, z okresem ważności do 31 grudnia 2017 roku;
- uzyskane w roku 2007, z okresem ważności do 31 grudnia 2017 roku;
- uzyskane w roku 2013, w zezwoleniu tym nie został określony termin jego obowiązywania;
- uzyskane w lutym 2016 roku, w zezwoleniu tym nie został określony termin jego obowiązywania;
- uzyskane w marcu 2016 roku, w zezwoleniu tym nie został określony termin jego obowiązywania.

Jednocześnie Spółka zwraca uwagę, że w dniu 23 lipca 2013 roku Rada Ministrów przyjęła rozporządzenia wydłużające do 2026 roku termin funkcjonowania specjalnych stref ekonomicznych na terenie Polski.

Zgodnie z MSR 12 niewykorzystana ulga podatkowa na dzień 31 grudnia 2016 roku stanowi aktywo z tytułu odroczonego podatku dochodowego. W drugim kwartale 2016 roku została w całości wykorzystana ulga inwestycyjna z tytułu zezwolenia uzyskanego w roku 1999 roku. Wartość ulgi inwestycyjnej z tytułu zezwolenia uzyskanego w 2007 roku wynosi na dzień 31 grudnia 2016 roku ok. 19 540 tys. PLN (po zdyskontowaniu na dzień przyznania zezwolenia). Wartość ulgi inwestycyjnej z tytułu zezwolenia uzyskanego w 2013 roku wynosi na dzień 31 grudnia 2016 roku ok. 29 000 tys. PLN (po zdyskontowaniu na dzień przyznania zezwolenia).

W okresie czterech kwartałów 2016 roku Grupa dokonała częściowego rozliczenia aktywa utworzonego na 31 grudnia 2015 roku z tytułu podatku odroczonego dotyczącego różnic przejściowych w kwocie 8 827 tys. PLN oraz dokonano utworzenia aktywa z tytułu różnic przejściowych w kwocie 6 228 tys. PLN, a także utworzenia aktywa z tytułu straty podatkowej w kwocie 2 925 tys. PLN. Łączny wpływ wszystkich powyżej opisanych operacji na wynik netto w okresie sprawozdawczym wyniósł -179 tys. PLN.

	31 grudnia 2016	31 grudnia 2015
Rezerwa na podatek odroczoney		
Różnice przejściowe	15 159	7 665
Rezerwa z tytułu wyceny wartości godziwej aktywów rozpoznanych w wyniku przejęcia Grupy Comarch SuB, spółek A-MEA Informatik AG i ESAProjekt sp. z o.o. oraz wyceny nieruchomości MKS Cracovia SSA	5 430	5 780
Rezerwa z tytułu wyceny certyfikatów CCF FIZ	22 824	24 174
Razem	43 413	37 619
<i>Odniesione na kapitał</i>	<i>5 430</i>	<i>5 430</i>
<i>Odniesione na wynik finansowy</i>	<i>37 983</i>	<i>31 839</i>
<i>Rezerwa z tytułu nabycia spółek A-MEA Informatik AG i ESAProjekt sp. z o.o.</i>	<i>-</i>	<i>350</i>

W związku z wyceną wartości aktywów netto CCF FIZ dokonano w 2016 roku częściowego rozwiązania utworzonej w latach poprzednich rezerwy w kwocie 1 350 tys. PLN. Równocześnie dokonano utworzenia rezerwy na podatek odroczoney z tytułu różnic przejściowych w kwocie 12 061 tys. PLN i rozwiązania z tego samego tytułu w kwocie 4 567 tys. PLN. W roku 2016 dokonano też rozwiązania rezerw z tytułu nabycia spółek A-MEA Informatik AG (aktualnie Comarch Swiss AG) i ESAProjekt sp. z o.o. (aktualnie Comarch Healthcare S.A.) w kwocie 350 tys. PLN. Łączny wpływ powyższych operacji na wynik netto za 12 miesięcy 2016 roku wyniósł -5 794 tys. PLN.

Ogółem zmiany w podatku odroczonym spowodowały spadek wyniku o 5 973 tys. PLN.

W odniesieniu do spółek MKS Cracovia SSA i Comarch Healthcare S.A. mimo występowania straty podatkowej nie tworzono z tego tytułu aktywa na podatek odroczoney ze względu na brak możliwości dokonania wiarygodnych szacunków co do możliwości wykorzystania istniejącej straty podatkowej z lat ubiegłych.

3.9. Zapasy

	31 grudnia 2016	31 grudnia 2015
Materiały i surowce	815	1 108
Produkcja w toku	69 657	44 817
Towary	5 299	5 021
Produkty gotowe	29	76
Zaliczki na towary	491	391
Razem	76 291	51 413

Koszt zapasów ujęty w pozycji „koszty sprzedanych produktów, towarów i materiałów” wyniósł 307 617 tys. PLN (12 miesięcy 2016), 343 037 tys. PLN (12 miesięcy 2015).

W okresie czterech kwartałów 2016 roku Grupa Comarch utworzyła odpisy aktualizujące wartość towarów i materiałów na kwotę 33 tys. PLN. Grupa Comarch dokonała rozwiązania odpisów utworzonych w latach wcześniejszych na kwotę 23 tys. PLN.

3.10. Należności handlowe oraz pozostałe należności

	31 grudnia 2016	31 grudnia 2015
Należności handlowe netto	368 467	344 466
<i>Należności handlowe brutto</i>	<i>396 153</i>	<i>368 343</i>
<i>Odpis aktualizujący wartość należności</i>	<i>(27 686)</i>	<i>(23 877)</i>
Należności pozostałe	21 303	23 594
Rozliczenia międzyokresowe czynne	11 790	10 453
Pozostałe rozliczenia	1 108	2 687
Pożyczki	1 027	2 712
Należności handlowe i pozostałe od podmiotów powiązanych netto	2 021	1 463
<i>Należności handlowe i pozostałe od podmiotów powiązanych brutto</i>	<i>5 092</i>	<i>1 463</i>
<i>Odpis aktualizujący wartość należności</i>	<i>(3 071)</i>	-
Razem	405 716	385 375
<i>Część krótkoterminowa</i>	<i>405 716</i>	<i>385 375</i>

Wartość godziwa należności handlowych oraz pozostałych należności jest zbliżona do ich wartości bilansowej przedstawionej powyżej. Nie występuje koncentracja ryzyka kredytowego z tytułu należności handlowych, ponieważ Grupa posiada dużą liczbę klientów. W okresie 12 miesięcy 2016 roku Grupa utworzyła odpisy z tytułu utraty wartości należności handlowych w wysokości 36 216 tys. PLN oraz rozwiązała utworzone wcześniej odpisy w wysokości 28 187 tys. PLN w związku z uregulowaniem należności. Operacje te ujęto odpowiednio w pozostałych kosztach i przychodach operacyjnych w rachunku zysków i strat.

3.11. Kontrakty długoterminowe

	12 miesięcy 2016	12 miesięcy 2015
Przychody z zakończonych kontraktów ujęte w okresie sprawozdawczym	79 850	115 210
Przychody z niezakończonych kontraktów ujęte w okresie sprawozdawczym	192 199	138 602
Efekt rozliczenia zgodnie z MSR 11 niezakończonych kontraktów ujętych w okresie sprawozdawczym	(6 701)	1 666
Razem	265 348	255 478

Z uwagi, iż Spółka stosuje zasadę ustalania stopnia zaawansowania prac proporcjonalnie do udziału poniesionych kosztów w całości kosztów kontraktu, suma poniesionych kosztów oraz ujętych wyników

odpowiada przychodom. Dokonano na koniec okresu sprawozdawczego wyceny kontraktów długoterminowych zgodnie ze stopniem zaawansowania prac.

Dokonano na koniec okresu sprawozdawczego wyceny kontraktów długoterminowych zgodnie ze stopniem zaawansowania prac. Zmiana stanu rozliczeń z tytułu kontraktów długoterminowych ujętych w aktywach i pasywach między 31 grudnia 2015, a 31 grudnia 2016 prezentowana jest poniżej:

	31 grudnia 2016	31 grudnia 2015
Przychody z tytułu kontraktów długoterminowych ujęte do dnia bilansowego - wg stopnia zawansowania prac	635 459	564 120
Wystawione faktury	(635 896)	(557 856)
Razem	(437)	6 264

	Należne przychody z tytułu kontraktów długoterminowych	Zobowiązania z tytułu kontraktów długoterminowych	Efekt rozliczenia netto
Przychody z tytułu kontraktów długoterminowych ujęte w okresie sprawozdawczym			
Wartość na 1 stycznia 2015	53 105	(48 507)	4 598
Wartość na 31 grudnia 2015	32 440	(26 176)	6 264
Zmiana	(20 665)	22 331	1 666
Wartość na 1 stycznia 2016	32 440	(26 176)	6 264
Wartość na 31 grudnia 2016	39 918	(40 355)	(437)
Zmiana	7 478	(14 179)	(6 701)

3.12. Aktywa finansowe dostępne do sprzedaży

W okresie 12 miesięcy 2016 roku oraz w okresie porównawczym Grupa Comarch nie posiadała aktywów finansowych dostępnych do sprzedaży.

3.13. Kapitał zakładowy

	Ilość akcji (szt.)	Akcje zwykłe i uprzywilejowane	Akcje własne	Razem
Stan na 1 stycznia 2015	8 125 590	8 125 590	-	8 125 590
<i>14 maja 2015 r. rejestracja przez sąd podwyższenia kapitału zakładowego Spółki</i>	<i>7 759</i>	<i>7 759</i>	-	<i>7 759</i>
Stan na 31 grudnia 2015	8 133 349	8 133 349	-	8 133 349
Stan na 31 grudnia 2016	8 133 349	8 133 349	-	8 133 349

Wartość nominalna każdej akcji wynosi 1 PLN.

Na kapitał zakładowy Comarch S.A. składa się:

- 1) 864 800 akcji imiennych uprzywilejowanych serii A,
- 2) 75 200 akcji zwykłych na okaziciela serii A,
- 3) 883 600 akcji imiennych uprzywilejowanych serii B,
- 4) 56 400 akcji zwykłych na okaziciela serii B,
- 5) 3 008 000 akcji zwykłych na okaziciela serii C,
- 6) 1 200 000 akcji zwykłych na okaziciela serii D,
- 7) 638 600 akcji zwykłych na okaziciela serii E,
- 8) 125 787 akcji zwykłych na okaziciela serii G,
- 9) 102 708 akcji zwykłych na okaziciela serii G3,
- 10) 563 675 akcji zwykłych na okaziciela serii H,
- 11) 441 826 akcji zwykłych na okaziciela serii I2,
- 12) 91 041 akcji zwykłych na okaziciela serii J2,
- 13) 73 953 akcji zwykłych na okaziciela serii K3,
- 14) 7 759 akcji zwykłych na okaziciela serii L1.

Akcje imienne serii A i B są uprzywilejowane co do głosu w ten sposób, że na każdą akcję przypada 5 głosów na Walnym Zgromadzeniu. Zamiana akcji imiennych na akcje na okaziciela jest dopuszczalna. W przypadku zamiany akcji imiennych na akcje na okaziciela tracą one wszelkie uprzywilejowanie. Zbycie akcji imiennej uprzywilejowanej powoduje wygaśnięcie związanego z nią uprawnienia szczególnego co do głosu na Walnym Zgromadzeniu, przy czym nie powoduje wygaśnięcia uprawnienia szczególnego co do głosu na Walnym Zgromadzeniu:

- a) zbycie na rzecz osób będących akcjonariuszami Spółki na dzień 18 marca 1998 roku,
- b) zbycie na rzecz zstępnych zbywcy,
- c) przejście własności akcji imiennej w wyniku spadkobrania.

Zbycie akcji imiennych wymaga zgody Zarządu udzielonej w formie pisemnej. Zbycie akcji bez zgody Zarządu jest możliwe na warunkach określonych w Statucie Comarch S.A.

Akcje na okaziciela mają prawo do 1 głosu na WZA. Zamiana akcji na okaziciela na akcje imienne nie jest dopuszczalna.

3.13.1. Zmiany w stanie kapitału zakładowego w IV kwartale 2016 roku

Nie wystąpiły, poza opisanymi w pkt. [4.1.2](#) niniejszego sprawozdania.

3.13.2. Zmiany w stanie kapitału zakładowego po dacie bilansu

Nie wystąpiły.

3.14. Kredyty i pożyczki

	31 grudnia 2016	31 grudnia 2015
Długoterminowe		
Kredyty nieodnawialne	137 814	113 540
Kredyty odnawialne	-	-
Pożyczki	8 517	-
	146 331	113 540
Krótkoterminowe		
Kredyty nieodnawialne	25 863	24 152
Kredyty odnawialne	708	-
Pożyczki	1 898	-
	28 469	24 152
Kredyty, pożyczki ogółem	174 800	137 692

Wartość zobowiązań z tytułu kredytów została ujęta w wysokości zamortyzowanego kosztu ustalonego przy zastosowaniu efektywnej stopy procentowej. Wartość godziwa zobowiązań z tytułu kredytów i pożyczek nie jest istotnie różna od wartości bilansowej.

W okresie czterech kwartałów 2016 roku wartość uruchomionych nieodnawialnych kredytów bankowych oraz pożyczek od podmiotów spoza Grupy Comarch wyniosła 62 435 tys. PLN, a wartość spłaconego kapitału nieodnawialnych kredytów bankowych oraz pożyczek od podmiotów spoza Grupy Comarch wyniosła 31 396 tys. PLN.

W okresie sprawozdawczym nie wystąpiły przypadki nieterminowej spłaty kapitału lub wypłaty odsetek od zaciągniętych kredytów i pożyczek, ani nie zostały naruszone inne warunki umów kredytów i pożyczek, uprawniające kredytodawcę do żądania wcześniejszej spłaty kredytu lub pożyczki.

Obciążenie kredytów i pożyczek Grupy ryzykiem stopy	Do 6 miesięcy	6-12 miesięcy	1-5 lat	Powyżej 5 lat	Razem
Stan na 31 grudnia 2015					
Kredyty i pożyczki	12 712	11 782	77 825	35 865	138 184
Odsetki	(342)	-	(150)	-	(492)
Razem	12 370	11 782	77 675	35 865	137 692
Stan na 31 grudnia 2016					
Kredyty i pożyczki	13 585	15 515	99 740	46 591	175 431
Odsetki	(631)	-	-	-	(631)
Razem	12 954	15 515	99 740	46 591	174 800

Struktura zapadalności kredytów, pożyczek i zobowiązań finansowych długoterminowych	31 grudnia 2016	31 grudnia 2015
Od 1 do 2 lat	31 148	23 755
Od 2 do 5 lat	68 592	53 920
Powyżej 5 lat	46 591	35 865
	146 331	113 540

Struktura walutowa wartości bilansowej kredytów, pożyczek i zobowiązań finansowych	31 grudnia 2016	31 grudnia 2015
W walucie polskiej	14 935	6 785
W EUR (równowartość w PLN)	159 865	130 907
	174 800	137 692

Efektywne stopy procentowe na dzień bilansowy	31 grudnia 2016	31 grudnia 2015
Kredyty bankowe	1,62%	1,73%
Pożyczki	3,61%	-

3.14.1. Nieodnawialne kredyty bankowe

W Grupie Comarch podmiot dominujący Comarch S.A. korzysta z następujących długoterminowych kredytów bankowych:

- kredyt inwestycyjny w BGŻ BNP Paribas Bank Polska S.A. z siedzibą w Warszawie na sfinansowanie III etapu budowy budynków produkcyjno-biurowych w Specjalnej Strefie Ekonomicznej w Krakowie. Wysokość kredytu wynosiła 44 000 tys. PLN. Okres kredytowania wynosi 16 lat, tj. do 2024 roku, oprocentowanie kredytu oparte jest na stopie zmiennej. Wykorzystanie kredytu nastąpiło do dnia 30 września 2008 roku. Zabezpieczeniem kredytu są: hipoteka na wybudowanej nieruchomości, cesja polisy ubezpieczeniowej budynku oraz weksel in blanco. W dniu 5 października 2011 roku spółka dokonała przewalutowania pozostałej do spłaty kwoty kredytu na walutę euro. Na dzień 31 grudnia 2016 roku wartość kapitału pozostającego do spłaty wynosiła 4 802 tys. EUR, tj. 21 244 tys. PLN (wobec 5 422 tys. EUR, tj. 23 104 tys. PLN na dzień 31 grudnia 2015 roku).
- kredyt inwestycyjny w banku Powszechna Kasa Oszczędności Bank Polski S.A. z siedzibą w Warszawie na refinansowanie kredytu inwestycyjnego zaciągniętego w banku DnB NOR Bank Polska S.A., na finansowanie IV etapu budowy budynków produkcyjno-biurowych w Specjalnej Strefie Ekonomicznej w Krakowie. Wysokość kredytu wynosi 4 126 tys. EUR. Okres kredytowania wynosi 8 lat, tj. do 2021 roku. Oprocentowanie kredytu oparte jest na stopie zmiennej. Zabezpieczeniem kredytu są: hipoteka ustanowiona na nieruchomości będącej przedmiotem refinansowania oraz cesja praw z polisy ubezpieczeniowej ww. nieruchomości. Całkowite wykorzystanie kredytu nastąpiło w dniu 1 października 2013 roku. Na dzień 31 grudnia 2016 roku wartość kapitału pozostającego do spłaty wynosiła 2 493 tys. EUR, tj. 11 028 tys. PLN (wobec 2 966 tys. EUR, tj. 12 638 tys. PLN na dzień 31 grudnia 2015 roku).
- nieodnawialny kredyt obrotowy w BZ WBK Bank S.A. z siedzibą we Wrocławiu zaciągnięty w pierwszym kwartale 2013 roku na finansowanie bieżącej działalności gospodarczej Spółki. Kredyt został udzielony w wysokości 7 400 tys. EUR. Okres kredytowania wynosi 8 lat, dzień ostatecznej spłaty przypada na 31 grudnia 2020 roku. Oprocentowanie kredytu oparte jest na stopie zmiennej. Zabezpieczeniem kredytu są hipoteka na jednej z nieruchomości Comarch S.A. zlokalizowanej w Specjalnej Strefie Ekonomicznej w Krakowie oraz cesja polisy ubezpieczeniowej budynku. Na dzień 31 grudnia 2016 roku wartość kapitału pozostającego do spłaty wynosiła 3 899 tys. EUR, tj. 17 249 tys. PLN (wobec 4 774 tys. EUR, tj. 20 345 tys. PLN na dzień 31 grudnia 2015 roku).

- d) kredyt inwestycyjny w Banku Pekao S.A. z siedzibą w Warszawie na finansowanie oraz refinansowanie nie więcej niż 90% kosztów netto inwestycji polegającej na budowie budynku biurowego SSE6 i data center na terenie Specjalnej Strefy Ekonomicznej w Krakowie. Kredyt został udzielony w euro do kwoty 56 000 tys. PLN, co na dzień podpisania umowy stanowiło równowartość kwoty 13 323 tys. EUR. Okres kredytowania wynosi 10 lat, dzień ostatecznej spłaty przypada 4 grudnia 2023 roku, oprocentowanie kredytu oparte jest na stopie zmiennej. Zabezpieczeniem kredytu są: pełnomocnictwo do dysponowania rachunkami bieżącymi Comarch S.A. prowadzonymi przez Bank Pekao S.A., oświadczenie Comarch S.A. o poddaniu się egzekucji, hipoteka umowna na nieruchomości, na której jest realizowana inwestycja, cesja praw z umowy ubezpieczenia nieruchomości, cesja praw z gwarancji rękojmi. Kredyt został w całości wykorzystany do dnia 30 września 2015 roku. Na dzień 31 grudnia 2016 roku wartość kapitału pozostającego do spłaty wynosiła 11 519 tys. EUR, tj. 50 960 tys. PLN (wobec 13 184 tys. EUR, tj. 56 185 tys. PLN na dzień 31 grudnia 2015 roku).
- e) kredyt inwestycyjny w Banku Handlowym w Warszawie S.A. z siedzibą w Warszawie na finansowanie oraz refinansowanie nie więcej niż 75% kosztów netto inwestycji polegającej na budowie budynku biurowego SSE7 na terenie Specjalnej Strefy Ekonomicznej w Krakowie. Wysokość kredytu wynosi 13 333 tys. EUR tj. 58 144 tys. PLN według kursu euro z dnia zawarcia umowy. Okres kredytowania wynosi 12 lat i trwa do 15 maja 2028 roku, walutą kredytu jest EUR, oprocentowanie kredytu oparte jest na stopie zmiennej. Uruchomienie kredytu powinno nastąpić w ciągu 24 miesięcy od daty podpisania umowy kredytowej tj. do dnia 16 maja 2018 roku. Zabezpieczeniem kredytu są: hipoteka umowna ustanowiona na nieruchomości, na której jest realizowana inwestycja (SSE7), oświadczenie Comarch S.A. o poddaniu się egzekucji, pełnomocnictwo do rachunków Comarch S.A. prowadzonych w banku Bank Handlowy w Warszawie S.A. oraz cesja praw z umowy ubezpieczenia budynku SSE7, zawartej po zakończeniu inwestycji. Na dzień 31 grudnia 2016 roku kredyt nie był uruchomiony.
- f) kredyt długoterminowy nieodnawialny w Banku Handlowym w Warszawie S.A. z siedzibą w Warszawie na finansowanie bieżącej działalności gospodarczej. Wysokość kredytu wynosi 2 508 tys. EUR, tj. 10 938 tys. PLN według kursu euro z dnia zawarcia umowy. Okres kredytowania wynosi 43 miesiące i trwa do 16 grudnia 2019 roku, walutą kredytu jest EUR, oprocentowanie kredytu oparte jest na stopie zmiennej. Uruchomienie kredytu powinno nastąpić w ciągu 24 miesięcy od daty podpisania umowy kredytowej tj. do dnia 16 maja 2018 roku. Zabezpieczeniem kredytu są oświadczenie Comarch S.A. o poddaniu się egzekucji oraz pełnomocnictwo do rachunków Comarch S.A. prowadzonych w banku Bank Handlowy w Warszawie S.A. Na dzień 31 grudnia 2016 roku wartość uruchomionego kredytu wynosiła 2 365 tys. EUR, tj. 10 465 tys. PLN.
- g) kredyt inwestycyjny w DNB Bank Polska Spółka Akcyjna z siedzibą w Warszawie na finansowanie/refinansowanie do 100% nakładów inwestycyjnych na zakup urządzeń technicznych stanowiących wyposażenie laboratorium IoT (Internet of Things), zlokalizowanego w budynku SSE6 w Specjalnej Strefie Ekonomicznej w Krakowie. Wysokość kredytu wynosi 2 531 tys. EUR, tj. 10 854 tys. PLN wg kursu euro z dnia zawarcia umowy. Okres kredytowania trwa do 30 grudnia 2023 roku, oprocentowanie kredytu oparte jest na stopie zmiennej. Wykorzystanie kredytu powinno nastąpić do dnia 28 lutego 2017 roku. Zabezpieczeniem kredytu są: zastaw rejestrowy na urządzeniach będących przedmiotem finansowania do wysokości 150% kwoty kredytu, cesja praw z umowy ubezpieczenia urządzeń, oświadczenie Comarch S.A. o poddaniu się egzekucji oraz pełnomocnictwo do rachunków Comarch S.A. prowadzonych w banku DNB Bank Polska Spółka Akcyjna. Na dzień 31 grudnia 2016 roku kredyt nie był uruchomiony.

Pozostałe spółki Grupy Comarch korzystają z następujących długoterminowych kredytów bankowych:

- h) Spółka Comarch Healthcare S.A. zaciągnęła w trzecim kwartale 2011 roku kredyt inwestycyjny w Banku Pekao S.A. z siedzibą w Warszawie na sfinansowanie zakupu sprzętu medycznego i wyposażenia gabinetów medycznych w związku z realizacją projektu NZOZ Centrum Medyczne iMed24 w Krakowie. Wysokość dostępnego kredytu wynosiła 15 889 tys. PLN, kredyt został wykorzystany w całości do 31 grudnia 2011 roku. Okres kredytowania wynosi 7 lat, tj. do 2018

roku, oprocentowanie kredytu oparte jest na stopie zmiennej. Zabezpieczeniem kredytu są zastaw rejestrowy na środkach trwałych będących przedmiotem finansowania, cesja praw z polisy ubezpieczeniowej środków trwałych oraz poręczenie podmiotu dominującego, tj. Comarch S.A. Na dzień 31 grudnia 2016 roku wartość kapitału pozostającego do spłaty wynosiła 4 540 tys. PLN (wobec 6 809 tys. PLN na dzień 31 grudnia 2015 roku).

- i) Spółka Comarch AG zaciągnęła w drugim kwartale 2013 roku kredyt inwestycyjny w Banku BGŻ BNP Paribas Bank Polska S.A. z siedzibą w Warszawie na refinansowanie budowy budynku produkcyjno-biurowego oraz serwerowni data center w Dreźnie. Kredyt został udzielony w wysokości 6 000 tys. EUR, z okresem kredytowania do 2018 roku. Uruchomienie środków nastąpiło w dniu 25 lipca 2013 roku, oprocentowanie oparte jest na stopie zmiennej. Zabezpieczeniem kredytu są: poręczenie Comarch S.A., dług gruntowy na przedmiocie finansowania oraz przelew praw z polisy ubezpieczeniowej nieruchomości. Na dzień 31 grudnia 2016 roku wartość kapitału pozostającego do spłaty wynosiła 1 862 tys. EUR, tj. 8 238 tys. PLN (wobec 3 103 tys. EUR, tj. 13 225 tys. PLN na dzień 31 grudnia 2015 roku).
- j) Spółka Bonus Development Sp. z o.o. SK-A zaciągnęła w drugim kwartale 2015 roku kredyt inwestycyjny w Banku Pekao S.A. z siedzibą w Warszawie na finansowanie i refinansowanie nie więcej niż 90% kosztów netto inwestycji związanych z przebudową budynku pofabrycznego oraz budową przyległego budynku biurowego w Łodzi. Kredyt został udzielony w euro do kwoty 38 800 tys. PLN, co na dzień podpisania umowy stanowiło równowartość kwoty 9 262 tys. EUR. Okres kredytowania wynosi 15 lat, dzień ostatecznej spłaty przypada w dniu 28 czerwca 2030 roku, oprocentowanie kredytu oparte jest na stopie zmiennej. Zabezpieczeniem kredytu są: hipoteka umowna na nieruchomości, na której jest realizowana inwestycja, pełnomocnictwo do dysponowania rachunkami bieżącymi Bonus Development Sp. z o.o. SK-A prowadzonymi przez Bank Pekao S.A., oświadczenie Bonus Development Sp. z o.o. SK-A o poddaniu się egzekucji, cesja praw z umowy ubezpieczenia nieruchomości, cesja praw z gwarancji należytego wykonania oraz z gwarancji rękojmi, cesja praw z umowy dzierżawy finansowanej nieruchomości zawartej ze spółką Comarch S.A., poręczenie spółki Comarch S.A. wraz z pełnomocnictwem do dysponowania rachunkami Comarch S.A. prowadzonymi przez Bank Pekao S.A. oraz oświadczeniem o poddaniu się egzekucji. Okres uruchomienia kredytu upływa w dniu 28 czerwca 2017 roku. Na dzień 31 grudnia 2016 roku wartość uruchomionego kredytu wynosiła 8 172 tys. EUR, tj. 36 155 tys. PLN (wobec 1 161 tys. EUR, tj. 4 946 tys. PLN na dzień 31 grudnia 2015 roku).
- k) Spółka Comarch S.A.S., spółka zależna Comarch S.A., oraz Comarch S.A. (jako współkredytobiorca) w pierwszym kwartale 2016 roku zawarły umowę kredytu inwestycyjnego z bankiem BGŻ BNP Paribas S.A. z siedzibą w Warszawie na finansowanie i refinansowanie 100% kosztów netto budowy Data Center zlokalizowanego w Lille we Francji, ale nie więcej niż 83,5% łącznych kosztów netto realizacji całej inwestycji. Wysokość kredytu wynosi 8 000 tys. EUR, tj. 34 164 tys. PLN wg kursu euro z dnia zawarcia umowy. Okres kredytowania trwa do 18 września 2023 roku, oprocentowanie kredytu oparte jest na stopie zmiennej. Uruchomienie kredytu powinno nastąpić do dnia 18 września 2017 roku. Zabezpieczeniem kredytu są: hipoteka umowna ustanowiona na drugim miejscu na nieruchomości należącej do Comarch S.A., położonej w Krakowie przy ul. prof. Michała Życzkowskiego 23 (budynek SSE IV), oświadczenie Comarch S.A. o poddaniu się egzekucji, pełnomocnictwo do rachunków Comarch S.A. prowadzonych w banku BGŻ BNP Paribas S.A., cesja praw z umowy ubezpieczenia budynku SSE IV. Na dzień 31 grudnia 2016 roku wartość uruchomionego kredytu wynosiła 1 001 tys. EUR, tj. 4 429 tys. PLN.

3.14.2. Pożyczki od podmiotów niepowiązanych

Spółka Comarch S.A. w trzecim kwartale 2016 roku zawarła z IBM Polska sp. z o.o. umowę pożyczki do kwoty 12 980 tys. PLN na sfinansowanie dostawy sprzętu IT w związku z realizowanym przez Grupę Comarch projektem informatycznym. Ostateczny termin spłaty pożyczki przypada na październik 2021 roku, pożyczka nie jest zabezpieczona. Na dzień 31 grudnia 2016 roku wartość kapitału pozostającego do spłaty wynosiła 10 415 tys. PLN.

3.14.3. Odnawialne kredyty bankowe

W Grupie Comarch podmiot dominujący Comarch S.A. posiada przyznane następujące limity kredytowe w rachunku bieżącym:

- limit kredytowy w rachunku bieżącym w banku Alior Bank Spółka Akcyjna (dawniej BPH S.A.) z siedzibą w Warszawie w wysokości 10 000 tys. PLN, którego okres udostępnienia upływa w dniu 31 października 2017 roku. Zabezpieczeniem kredytu są weksel in blanco oraz pełnomocnictwo do rachunków Comarch S.A. w Alior Bank Spółka Akcyjna (dawniej BPH SA). Na dzień 31 grudnia 2016 roku kredyt nie był wykorzystany, podobnie jak na dzień 31 grudnia 2015 roku.
- limit kredytowy w rachunku bieżącym w banku Pekao S.A. z siedzibą w Warszawie w wysokości 30 000 tys. PLN, którego okres udostępnienia upływa w dniu 30 czerwca 2018 roku. Zabezpieczeniem kredytu są pełnomocnictwo do rachunków Comarch S.A. w Banku Pekao S.A. oraz oświadczenie o poddaniu się egzekucji. Na dzień 31 grudnia 2016 roku kredyt nie był wykorzystany, podobnie jak na dzień 31 grudnia 2015 roku.

Spółka Comarch S.A.S., spółka zależna Comarch S.A., oraz Comarch S.A. (jako współkredytobiorca) w pierwszym kwartale 2016 roku zawarły umowę kredytu odnawialnego z bankiem BGŻ BNP Paribas S.A. z siedzibą w Warszawie na finansowanie bieżącej działalności gospodarczej. Wysokość kredytu wynosi 1 300 tys. EUR, tj. 5 552 tys. PLN wg kursu euro z dnia zawarcia umowy. Okres kredytowania trwa do dnia 18 listopada 2017 roku, oprocentowanie kredytu oparte jest na stopie zmiennej. Zabezpieczeniem kredytu są oświadczenie Comarch S.A. o poddaniu się egzekucji oraz pełnomocnictwo do rachunków Comarch S.A. prowadzonych w banku BGŻ BNP Paribas S.A. Na dzień 31 grudnia 2016 roku wartość uruchomionego kredytu wynosiła 160 tys. EUR, tj. 708 tys. PLN.

	31 grudnia 2016	31 grudnia 2015
Linie kredytowe w rachunku bieżącym i kredyty odnawialne, w tym:	45 751	44 033
Wykorzystane na dzień bilansowy	708	-
Dostępne na dzień bilansowy	45 043	44 033

3.15. Pozostałe zobowiązania finansowe

	31 grudnia 2016	31 grudnia 2015
Zobowiązania z tytułu leasingu finansowego	823	170
<i>Część krótkoterminowa</i>	192	137
<i>Część długoterminowa</i>	631	33
Zobowiązania z tytułu dywidendy	-	-
<i>Część krótkoterminowa</i>	-	-
<i>Część długoterminowa</i>	-	-
Zobowiązania z tytułu opłat za objęte akcje	6 326	7 802
<i>Część krótkoterminowa</i>	6 326	7 802
<i>Część długoterminowa</i>	-	-
Razem	7 149	7 972

Zobowiązania z tytułu umów leasingu finansowego Grupy Comarch (z wyłączeniem umów leasingu pomiędzy spółkami Grupy) obejmują zobowiązania spółki Comarch Healthcare S.A. oraz MKS Cracovia

SSA, spółek zależnych Comarch S.A., z tytułu umów leasingu finansowego samochodów. Na dzień 31 grudnia 2016 roku wartość tych zobowiązań wynosi 823 tys. PLN. Kwota 6 326 tys. PLN dotyczy zobowiązania spółki Comarch AG z tytułu odkupienia od podmiotu spoza Grupy Comarch 2,68% akcji w kapitale spółki Comarch Software und Beratung AG. Zobowiązanie zostało uregulowane w styczniu 2017 r.

3.16. Rezerwy na pozostałe zobowiązania i obciążenia

	Koszty dotyczące okresu bieżącego, które zostaną poniesione w przyszłości	Rezerwy na koszty kontraktów	Rezerwy na kary umowne i inne roszczenia	Rezerwy na urlopy	Rezerwy na nagrody pieniężne	Ogółem
Krótkoterminowe						
Stan na 1 stycznia 2016	4 630	21 692	16 214	22 378	82 833	147 747
Zmiana:	296	(9 262)	6 651	4 411	(10 518)	(8 422)
- utworzenie rezerw	16 686	19 275	10 169	21 256	86 302	153 688
- wykorzystanie rezerw	(16 390)	(28 537)	(3 518)	(16 845)	(96 820)	(162 110)
Stan na 31 grudnia 2016	4 926	12 430	22 865	26 789	72 315	139 325

Wszystkie rezerwy zostały obliczone w oparciu o wiarygodny szacunek dokonany na dzień bilansowy.

3.17. Zobowiązania handlowe oraz pozostałe zobowiązania

	31 grudnia 2016	31 grudnia 2015
Zobowiązania handlowe	56 916	64 665
Zaliczki otrzymane na poczet usług i dostaw	264	6 467
Zobowiązania handlowe i pozostałe wobec podmiotów powiązanych	3 087	2 073
Zobowiązania z tytułu ubezpieczeń społecznych i innych obciążeń podatkowych	39 756	46 771
Zobowiązania inwestycyjne	16 432	3 832
Przychody przyszłych okresów	25 632	20 527
Pozostałe zobowiązania	5 043	4 959
Fundusze specjalne (ZFŚS i Zakładowy Fundusz Mieszkaniowy)	1 768	1 604
Razem	148 898	150 898

Wartość godziwa zobowiązań handlowych oraz pozostałych zobowiązań jest zbliżona do ich wartości bilansowej przedstawionej powyżej.

3.18. Zobowiązania z tytułu leasingu operacyjnego

	Do roku	Do 5 lat	Ogółem
Stan na 31 grudnia 2015			
Zobowiązania z tytułu najmu powierzchni użytkowej	19 165	41 804	60 969
Zobowiązania z tytułu dzierżawy sprzętu elektronicznego i środków transportu	1 038	568	1 606
Razem	20 203	42 372	62 575
Stan na 31 grudnia 2016			
Zobowiązania z tytułu najmu powierzchni użytkowej	22 814	52 070	74 884
Zobowiązania z tytułu dzierżawy sprzętu elektronicznego i środków transportu	1 539	1 797	3 336
Razem	24 353	53 867	78 220

Prezentowane w nocie zobowiązania z tytułu umów najmu powierzchni użytkowej obejmują zobowiązania Grupy z tytułu umów najmu pomieszczeń biurowych i mieszkań służbowych. Umowy z określonym terminem ważności zostały zaliczone w sposób bezpośredni odpowiednio do okresu do roku i do 5 lat. Większość umów została zawarta jednak na czas nieokreślony, dlatego kwoty zobowiązań ustalono drogą przemnożenia miesięcznych kwot czynszu przez 12 miesięcy (kolumna „Do roku”) i 60 miesięcy (kolumna „Do 5 lat”).

Grupa Comarch na dzień 31 grudnia 2016 roku posiadała umowne zobowiązania do opłat z tytułu leasingu operacyjnego środków transportu oraz sprzętu elektronicznego w kwocie 3 374 tys. PLN (wobec 1 606 tys. PLN na dzień 31 grudnia 2015 roku).

3.19. Zobowiązania warunkowe

Na dzień 31 grudnia 2016 roku wartość gwarancji i akredytyw wystawionych przez banki na zlecenie Comarch S.A. w związku z realizowanymi umowami oraz uczestnictwem w przetargach wynosiła 37 671 tys. PLN, podczas gdy na dzień 31 grudnia 2015 roku ich wartość wynosiła 48 740 tys. PLN.

Według stanu na dzień 31 grudnia 2016 roku wartość gwarancji wystawionych przez banki na zlecenie Comarch Polska S.A. w związku z realizowanymi umowami oraz uczestnictwem w przetargach wynosiła 19 tys. PLN, podczas gdy na dzień 31 grudnia 2015 roku ich wartość wynosiła 19 tys. PLN.

Według stanu na dzień 31 grudnia 2016 roku wartość gwarancji wystawionych przez banki na zlecenie Grupy Comarch Software und Beratung wynosiła 392 tys. EUR (tj. 1 734 tys. PLN), na dzień 31 grudnia 2015 roku ich wartość wynosiła 815 tys. EUR (tj. 3 474 tys. PLN).

Według stanu na dzień 31 grudnia 2016 roku wartość gwarancji wystawionych przez banki na zlecenie Comarch AG wynosiła 16 tys. EUR (tj. 71 tys. PLN), na dzień 31 grudnia 2015 roku ich wartość wynosiła 16 tys. EUR (tj. 68 tys. PLN).

Comarch S.A. udzieliła oświadczeń o możliwości udzielenia wsparcia finansowego („letter of comfort”) dla spółek zależnych: MKS Cracovia SSA ważne do 31 grudnia 2017 roku, Comarch Healthcare S.A. ważne do 31 grudnia 2018 roku, Comarch Malaysia SDN. BHD. ważne do 31 grudnia 2017 roku oraz Comarch SAS ważne do 4 marca 2017 roku.

	31 grudnia 2016	31 grudnia 2015
Przyznane linie kredytowe na finansowanie działalności bieżącej (gwarancje, akredytywy, kredyt w rachunku bieżącym)		
Linie kredytowe*	173 902	159 876
	173 902	159 876

* zawierają linie kredytowe w rachunku bieżącym i kredyty odnawialne opisane w pkt. [3.14.3](#)

Grupa Comarch jest stroną pozywaną w postępowaniach sądowych, w których potencjalna, łączna kwota roszczeń stron trzecich wynosi 68 104 tys. PLN, z czego kwota 9 972 tys. PLN jest objęta rezerwami ujętymi w bilansie na 31 grudnia 2016 roku (w tym kwota utworzonych w roku 2016 rezerw na roszczenia objęte postępowaniami sądowymi wynosi 1 347 tys. PLN). Grupa Comarch pozostaje w sprawach spornych nieobjętych postępowaniami sądowymi, w których potencjalna, łączna kwota roszczeń stron trzecich wynosi 14 041 tys. PLN. W bilansie na 31 grudnia 2016 roku nie ujęto rezerw na sprawy sporne nieobjęte postępowaniami sądowymi. Według Zarządów spółek Grupy Comarch, w oparciu o opinie doradców prawnych, nie istnieją okoliczności wskazujące na konieczność utworzenia rezerw na pozostałe roszczenia objęte aktualnie postępowaniami sądowymi oraz sprawami spornymi, nieobjętych postępowaniami sądowymi.

W związku z prowadzonymi postępowaniami sądowymi w 2016 roku Grupa Comarch utworzyła odpisy aktualizujące wartość należności na kwotę 5 516 tys. PLN. W 2016 roku nie utworzono odpisów aktualizujących wartość należności w związku ze sprawami spornymi, w których pozostaje Grupa Comarch.

3.20. Program opcji menedżerskich dla Członków Zarządu oraz Kluczowych Pracowników Spółki

Nie dotyczy.

3.21. Transakcje z podmiotami powiązаныmi

3.21.1. Przychody ze sprzedaży towarów i usług

	12 miesięcy 2016	12 miesięcy 2015
Przychody ze sprzedaży towarów		
SoInteractive S.A.	-	-
Thanks Again LLC	-	-
	-	-
Przychody ze sprzedaży usług		
SoInteractive S.A.	816	269
Thanks Again LLC	5 547	5 903
	6 363	6 172
	6 363	6 172

Cenę usług ustala się w zależności od rodzaju transakcji według jednej z trzech metod:

1) porównywalnej ceny rynkowej,

2) metody koszt plus (marża przy towarach 2-3%, przy usługach 5%),

3) marży od sprzedaży usług (marża w wysokości 10-40%).

3.21.2. Zakupy towarów i usług

	12 miesięcy 2016	12 miesięcy 2015
Zakupy towarów		
SoInteractive S.A.	1 681	1 050
Thanks Again LLC	-	-
	1 681	1 050
Zakupy usług		
SoInteractive S.A.		
<i>ujęte w kosztach wytworzenia</i>	5 401	4 398
<i>ujęte w pozostałych kosztach</i>	2 702	2 792
	8 103	7 190
Thanks Again LLC		
<i>ujęte w kosztach wytworzenia</i>	1 315	-
<i>ujęte w pozostałych kosztach</i>	-	-
	1 315	-
Razem	11 099	8 240

3.21.3. Salda rozrachunków na dzień bilansowy powstałe w wyniku sprzedaży/zakupu towarów/usług

	31 grudnia 2016	31 grudnia 2015
Należności od podmiotów stowarzyszonych		
SoInteractive S.A.	586	233
Thanks Again LLC	907	1 120
	1 493	1 353
Zobowiązania wobec podmiotów stowarzyszonych		
SoInteractive S.A.	2 829	2 073
Thanks Again LLC	-	-
	2 829	2 073

3.21.4. Transakcje z podmiotami stowarzyszonymi i z podmiotami powiązаныmi osobowo

	12 miesięcy 2016	12 miesięcy 2015
Zakupy od podmiotów powiązanych osobowo	2 848	2 133
Sprzedaż do podmiotów powiązanych osobowo	126	114
Pożyczki i odsetki od pożyczek spłacone przez podmioty powiązane osobowo	6 864	14 594
Pożyczki i odsetki od pożyczek udzielone podmiotom powiązаныmi osobowo	1 350	15 130*
Zakupy od podmiotów stowarzyszonych	9 418	8 240
Sprzedaż do podmiotów stowarzyszonych	6 363	6 172
Pożyczki i odsetki od pożyczek spłacone przez podmioty stowarzyszone	128	330
Pożyczki i odsetki od pożyczek udzielone podmiotom stowarzyszonym	9	737

*Pozycja zawiera pożyczki w wysokości 3 700 tys. PLN udzielone Przewodniczącej Rady Nadzorczej Comarch S.A. przez spółkę Bonus Management sp. z o.o. SK-A. Do dnia bilansowego pożyczki te zostały w całości spłacone.

3.21.5. Salda rozrachunków na dzień bilansowy z jednostkami powiązаныmi osobowo

	31 grudnia 2016	31 grudnia 2015
Należności handlowe od podmiotów powiązanych osobowo	10	7
Należności z tytułu pożyczek od podmiotów powiązanych osobowo	605	5 970
Zobowiązania handlowe wobec podmiotów powiązanych osobowo	477	436
Zobowiązania z tytułu pożyczek od podmiotów powiązanych osobowo	-	-

3.22. Zysk na akcję

	12 miesięcy 2016	12 miesięcy 2015
Zysk netto za okres przypadający na akcjonariuszy Spółki	72 312	79 651
Średnia ważona liczba akcji zwykłych (w tys. sztuk)	8 131	8 131
Podstawowy zysk na akcję zwykłą (w PLN)	8,89	9,80
Średnia ważona rozwodniona liczba akcji zwykłych (w tys. sztuk)	8 131	8 131
Rozwodniony zysk na jedną akcję (w PLN)	8,89	9,80

Podstawowy zysk netto na 1 akcję w kolumnie "12 miesięcy 2016" został obliczony jako iloraz skonsolidowanego zysku netto przypadającego na akcjonariuszy Comarch S.A. osiągniętego w okresie od 1 stycznia do 31 grudnia 2016 roku oraz średniej ważonej ilości akcji w okresie od 1 stycznia do 31 grudnia 2016 roku, gdzie wagą jest ilość dni. Podstawowy zysk netto na 1 akcję w kolumnie "12 miesięcy 2015" został obliczony jako iloraz skonsolidowanego zysku netto przypadającego na akcjonariuszy Comarch S.A. osiągniętego w okresie od 1 stycznia do 31 grudnia 2015 roku oraz średniej ważonej ilości akcji w okresie od 1 stycznia do 31 grudnia 2015 roku, gdzie wagą jest ilość dni.

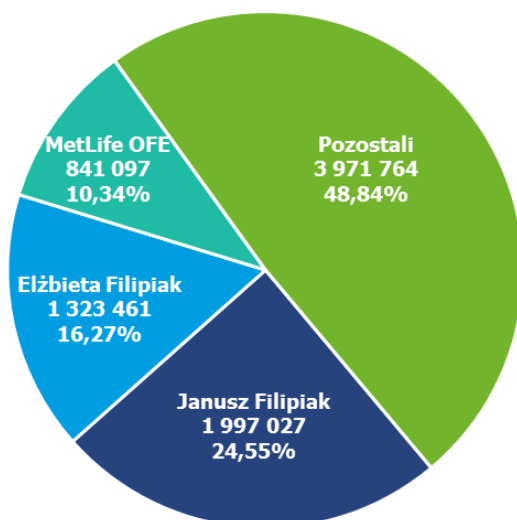
Rozwodniony zysk netto na 1 akcję w kolumnie "12 miesięcy 2016" został obliczony jako iloraz skonsolidowanego zysku netto przypadającego na akcjonariuszy Comarch S.A. osiągniętego w okresie od 1 stycznia do 31 grudnia 2016 roku oraz sumy średniej ważonej ilości akcji w okresie od 1 stycznia do 31 grudnia 2016 roku, gdzie wagą jest ilość dni oraz obliczonej zgodnie z MSR 33 rozwodnionej ilości akcji. Rozwodniony zysk netto na 1 akcję w kolumnie "12 miesięcy 2015" został obliczony jako iloraz skonsolidowanego zysku netto przypadającego na akcjonariuszy Comarch S.A. osiągniętego w okresie od 1 stycznia do 31 grudnia 2015 roku oraz sumy średniej ważonej ilości akcji w okresie od 1 stycznia do 31 grudnia 2015 roku, gdzie wagą jest ilość dni oraz obliczonej zgodnie z MSR 33 rozwodnionej ilości akcji.

4. Noty dodatkowe

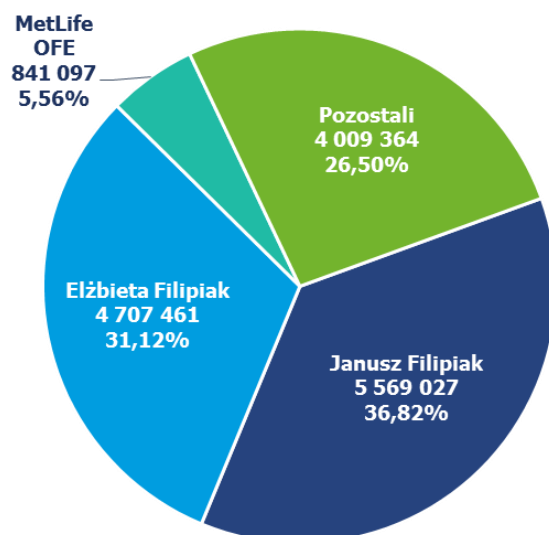
4.1. Informacje o akcjonariuszach posiadających co najmniej 5% ogólnej liczby głosów na walnym zgromadzeniu Comarch S.A. oraz akcjach posiadanych przez osoby zarządzające i nadzorujące

4.1.1. Akcjonariusze posiadający bezpośrednio lub pośrednio poprzez podmioty zależne co najmniej 5% ogólnej liczby głosów na walnym zgromadzeniu Comarch S.A., wg stanu na dzień 1 marca 2017 roku

Akcjonariat wg liczby akcji

Akcjonariat wg liczby głosów

4.1.2. Zmiana udziału w ogólnej liczbie głosów w Comarch S.A.

Nie wystąpiły.

4.1.3. Zmiany w strukturze własności znacznych pakietów akcji emitenta w okresie od przekazania poprzedniego raportu okresowego, tj. od 14 listopada 2016 roku

Podmiot	Stan na 1 marca 2017				Stan na 14 listopada 2016			
	Akcje	Udział w kapitale zakładowym (%)	Ilość głosów	Udział w głosach na WZA (%)	Akcje	Udział w kapitale zakładowym (%)	Ilość głosów	Udział w głosach na WZA (%)
Janusz Filipiak	1 997 027	24,55	5 569 027	36,82	1 997 027	24,55	5 569 027	36,82
Elżbieta Filipiak	1 323 461	16,27	4 707 461	31,12	1 323 461	16,27	4 707 461	31,12
MetLife OFE	841 097	10,34	841 097	5,56	841 097	10,34	841 097	5,56

4.1.4. Zmiany w stanie posiadania akcji Comarch S.A. przez osoby zarządzające i nadzorujące Comarch S.A. w okresie od 14 listopada 2016 roku do 1 marca 2017 roku

W poniższej tabeli przedstawiono stan posiadania akcji Comarch S.A. przez osoby zarządzające i nadzorujące na dzień opublikowania skonsolidowanego raportu za trzy kwartały 2016 roku, tj. 14 listopada 2016 roku oraz w dniu 1 marca 2017 roku, zgodnie z posiadanymi przez Spółkę informacjami.

Osoby zarządzające i nadzorujące	Funkcja	14 listopada 2016 roku		1 marca 2017 roku	
		Akcje	Udział w głosach na WZA (%)	Akcje	Udział w głosach na WZA (%)
Janusz Filipiak	Prezes Zarządu	1 997 027	36,82	1 997 027	36,82
Elżbieta Filipiak	Przewodnicząca Rady Nadzorczej	1 323 461	31,12	1 323 461	31,12
Marcin Dąbrowski	Wiceprezes Zarządu	0	0,00	0	0,00
Paweł Prokop	Wiceprezes Zarządu	37 539	0,50	37 539	0,50
Andrzej Przewięźlikowski	Wiceprezes Zarządu	0	0,00	0	0,00
Zbigniew Rymarczyk	Wiceprezes Zarządu	32 867	0,22	32 867	0,22
Konrad Tarański	Wiceprezes Zarządu	10 608	0,07	10 608	0,07
Marcin Warwas	Wiceprezes Zarządu	10 608	0,07	10 608	0,07
Ilość wyemitowanych akcji		8 133 349	100,00	8 133 349	100,00

4.2. Czynniki i zdarzenia o nietypowym charakterze, mające znaczący wpływ na osiągnięte wyniki finansowe

4.2.1. Aktywa i rezerwy z tytułu odroczonego podatku dochodowego

W okresie czterech kwartałów 2016 roku Grupa dokonała częściowego rozliczenia aktywów z tytułu podatku odroczonego w kwocie 19 268 tys. PLN oraz dokonała utworzenia aktywów z tytułu podatku odroczonego w kwocie 19 089 tys. PLN. W okresie czterech kwartałów 2016 roku Grupa dokonała częściowego rozwiązania rezerw na podatek odroczonego w kwocie 6 267 tys. PLN oraz dokonała utworzenia rezerw na podatek odroczonego w kwocie 12 061 tys. PLN.

Ogółem zmiany w podatku odroczonego spowodowały spadek wyniku netto o 5 973 tys. PLN. Szczegóły opisano w pkt 3.8.

4.2.2. Wycena różnic kursowych

Różnice kursowe zrealizowane oraz wycena bilansowa różnic kursowych od należności i zobowiązań na dzień 31 grudnia 2016 roku zwiększyły przychody i wynik operacyjny Grupy Comarch o 2 893 tys. PLN (podczas gdy w analogicznym okresie 2015 roku zwiększyły o 1 590 tys. PLN), natomiast różnice kursowe z pozostałych tytułów zwiększyły wynik Grupy Comarch o 14 tys. PLN (podczas gdy w analogicznym okresie 2015 roku zwiększyły o 418 tys. PLN). Łączny wpływ różnic kursowych na wynik netto Grupy Comarch za cztery kwartały 2016 roku wyniósł +2 907 tys. PLN (+2 008 tys. PLN w okresie czterech kwartałów 2015 roku).

4.2.3. Zmiany w strukturze sprzedaży

W okresie czterech kwartałów 2016 roku Grupa Comarch odnotowała zmianę struktury sprzedaży polegającą na ograniczeniu sprzedaży rozwiązań firm trzecich oraz koncentracji na sprzedaży rozwiązań własnych Comarch. W efekcie całkowite przychody ze sprzedaży spadły o 19,1 mln PLN, tj. o 1,7%, przy czym przychody z rozwiązań własnych wzrosły o 47,0 mln PLN, tj. o 4,7%, natomiast przychody ze sprzedaży rozwiązań firm trzecich spadły o 75,1 mln PLN, tj. o 71,7%.

W okresie czterech kwartałów 2016 roku nastąpił znaczący spadek przychodów ze sprzedaży na rynku krajowym (o 102,4 mln PLN, tj. o 18,5%), co wynikało z obniżenia wysokości sprzedaży do klientów z sektora publicznego (o 36,2%) i z sektora medycznego (o 73,6%). Przychody ze sprzedaży zagranicznej wzrosły o 83,3 mln PLN (tj. o 14,4%). W efekcie udział sprzedaży zagranicznej w sprzedaży ogółem wzrósł z 51,0% do 59,4%.

4.3. Inne wydarzenia IV kwartału 2016 roku

Nie wystąpiły.

4.4. Zdarzenia po dacie bilansu nieujęte w sprawozdaniu

4.4.1. Daty przekazywania raportów okresowych w 2017 roku

W dniu 5 stycznia 2017 roku raportem bieżącym nr [RB-1-2017](#) Zarząd Comarch S.A. określił następujące stałe daty przekazywania raportów okresowych w 2017 roku:

- 1) IV kwartał 2016 w dniu 01 marca 2017 roku;
- 2) I kwartał 2017 w dniu 22 maja 2017 roku;
- 3) II kwartał 2017 – Zgodnie z zasadami § 101 ust. 2 Rozporządzenia Ministra Finansów w sprawie informacji bieżących i okresowych przekazywanych przez emitentów papierów wartościowych oraz warunków uznawania za równoważne informacji wymaganych przepisami prawa państwa niebędącego państwem członkowskim, Comarch S.A. nie będzie publikować raportu kwartalnego i skonsolidowanego raportu kwartalnego za II kwartał 2017 roku;
- 4) III kwartał 2017 w dniu 17 listopada 2017 roku;
- 5) Raport roczny za 2016 rok w dniu 28 kwietnia 2017 roku;
- 6) Skonsolidowany raport roczny za 2016 rok w dniu 28 kwietnia 2017 roku;
- 7) Skonsolidowany raport półroczny zawierający skrócone skonsolidowane sprawozdanie finansowe oraz skrócone jednostkowe sprawozdanie finansowe za I półrocze 2017 roku w dniu 31 sierpnia 2017 roku.

4.4.2. Zawarte po dacie bilansu kontrakty forward

Spółka Comarch S.A. zawarła w okresie od 1 stycznia 2017 roku do dnia 1 marca 2017 roku kontrakty terminowe na sprzedaż 36 000 tys. RUB. Wartość netto kontraktów terminowych nierozliczonych na dzień 1 marca 2017 roku wynosiła 38 540 tys. EUR, 19 300 tys. USD, 200 tys. GBP oraz 27 000 tys. RUB. Na dzień 1 marca 2017 roku wycena otwartych kontraktów terminowych wyniosła 8 973 tys. PLN. Kontrakty zapadają w terminie do 33 miesięcy od dnia bilansowego. Wszystkie kontrakty terminowe zostały zawarte w celu ograniczenia wpływu zmian kursów walut na wynik finansowy związany z

realizowanymi przez Comarch S.A. kontraktami, w których wynagrodzenie ustalone jest w walutach obcych, a także w celu zabezpieczenia przepływów z tytułu uruchamianego kredytu udzielonego w EUR.

4.5. Stanowisko Zarządu odnośnie możliwości zrealizowania wcześniej publikowanych prognoz wyników na dany rok, w świetle wyników zaprezentowanych w raporcie kwartalnym w stosunku do wyników prognozowanych

Zarząd nie podawał do publicznej wiadomości prognozy wyników za czwarty kwartał, ani pełny rok 2016.

4.6. Istotne postępowania toczące się przed sądem, organem właściwym dla postępowań arbitrażowych lub organem administracji publicznej

Nie wystąpiły.

4.7. Informacje o istotnych transakcjach z podmiotami powiązаныmi zawartych na warunkach innych niż rynkowe

Nie wystąpiły.

4.8. Informacje o udzielonych przez emitenta lub jednostkę od niego zależną poręczeniach za zobowiązania osób trzecich lub udzielonych gwarancjach

- a) W związku z zawarciem przez Comarch AG, spółkę zależną Comarch S.A., umowy z jednym z klientów, w sierpniu 2010 roku została udzielona przez Comarch S.A. gwarancja na czas trwania kontraktu i gwarantuje należyte wykonanie przez Comarch S.A., wszelkich zobowiązań spółki Comarch AG wynikających z umowy. Wysokość gwarancji jest równa wartości umowy, tj. ok. 53 666 tys. EUR. Warunki finansowe, na jakich została udzielona gwarancja, nie odbiegają od warunków rynkowych.
- b) W związku z zawarciem przez Comarch Inc., spółkę zależną Comarch S.A., umowy z klientem na wdrożenie, hosting i utrzymanie systemu lojalnościowego, w dniu 28 kwietnia 2011 roku zostało udzielone przez Comarch S.A. poręczenie dla klienta za zobowiązania spółki Comarch Inc. Poręczenie zostało udzielone maksymalnie do kwoty 3 000 tys. USD i jest ważne przez czas trwania umowy.
- c) W związku z zawarciem przez Comarch AG, spółkę zależną Comarch S.A., umowy z klientem na sprzedaż licencji i wdrożenie Comarch Network & Service Inventory, Comarch Next Generation Service Assurance, Comarch OSS Mediations oraz sprzedaż licencji Comarch SLA Management, w dniu 11 sierpnia 2011 zostało udzielone przez Comarch S.A. poręczenie dla klienta za zobowiązania Comarch AG wynikające z powyższej umowy. Poręczenie zostało udzielone do wysokości zobowiązań Comarch AG wynikających z umowy, tj. 5 495 tys. EUR.
- d) W związku z zawarciem przez Comarch Healthcare S.A, spółkę zależną Comarch S.A., umowy kredytu inwestycyjnego z Bankiem Pekao S.A., na podstawie której Bank Pekao S.A. udzielił spółce Comarch Healthcare S.A. finansowania w wysokości 15 889 tys. PLN, w dniu 1 września 2011 roku spółka Comarch S.A. udzieliła poręczenia za zobowiązania spółki zależnej Comarch Healthcare S.A. wynikające z powyższej umowy. Poręczenie zostało udzielone do kwoty 23 833 tys. PLN i jest ważne maksymalnie do dnia 31 grudnia 2021 roku.
- e) W związku z zawarciem przez Comarch UK, spółkę zależną Comarch S.A., umowy z jednym z klientów na wdrożenie i utrzymanie systemu BSS, spółka Comarch S.A. udzieliła poręczenia za zobowiązania Comarch UK. Poręczenie zostało udzielone do wysokości zobowiązań Comarch UK

wynikających z powyższej umowy, tj. do kwoty 808 tys. GBP oraz dodatkowo 86 tys. GBP rocznie za usługę SLA i jest ważne przez cały okres trwania umowy.

- f) W związku z zawarciem przez Comarch AG, spółkę zależną Comarch S.A., umowy z jednym z klientów na wdrożenie Next Generation Performance Management Solution, zostało udzielone przez Comarch S.A. poręczenie za zobowiązania spółki Comarch AG wynikające z umowy. Poręczenie zostało udzielone maksymalnie do kwoty 3 682 tys. EUR i jest ważne przez cały okres trwania umowy.
- g) W związku z zawarciem przez Comarch AG, spółkę zależną Comarch S.A., umowy z jednym z klientów na wdrożenie Planning and Inventory Application (PIA), został podpisany przez Comarch S.A. list patronacki, w którym Comarch S.A. zobowiązuje się do zapewnienia należytego wykonania umowy przez Comarch AG. List patronacki jest ważny 24 miesiące od zakończenia umowy, wartość umowy wynosi 3 505 tys. EUR.
- h) W związku z otrzymaniem przez Comarch AG, spółkę zależną Comarch S.A., subwencji na budowę infrastruktury w Dreźnie od Sachsische AufbauBank, Comarch S.A. przystąpiła do długu na wypadek powstania zobowiązania Comarch AG do zwrotu udzielonych środków. Maksymalna odpowiedzialność Comarch S.A. z tytułu przystąpienia do długu wynosi 263 tys. EUR plus odsetki za okres od momentu udzielenia subwencji do jej zwrotu. Przystąpienie do długu jest ważne do dnia 30 sierpnia 2018 roku.
- i) W związku z zawarciem przez Comarch AG, spółkę zależną Comarch S.A. umowy kredytu inwestycyjnego z BGŻ BNP Paribas Bank Polska S.A., na podstawie której bank udzielił spółce Comarch AG finansowania w wysokości 6 000 tys. EUR. W dniu 15 maja 2013 roku spółka Comarch S.A. udzieliła poręczenia za zobowiązania Comarch AG wynikające z powyższej umowy. Poręczenie zostało udzielone do kwoty 9 000 tys. EUR i jest ważne maksymalnie do dnia 15 maja 2020 roku.
- j) W związku z zawarciem przez Comarch UK, spółkę zależną Comarch S.A., umowy z klientem na wdrożenie Comarch Loyalty Management, zostało udzielone przez Comarch S.A. poręczenie dla klienta za zobowiązania spółki Comarch UK. Poręczenie zostało udzielone maksymalnie do kwoty 2 351 tys. GBP i jest ważne przez okres trwania umowy.
- k) W związku z zawarciem przez Comarch S.A.S., spółkę zależną Comarch S.A., umowy z jednym z klientów na wdrożenie i licencję Comarch Loyalty Management, a także na usługi data center, Support & Maintenance zostało udzielone przez Comarch S.A. poręczenie za zobowiązania spółki Comarch S.A.S. wynikające z tego projektu. Poręczenie zostało udzielone maksymalnie do wartości podpisanych przez Comarch S.A.S. umów, tj. 2 807 tys. EUR i jest ważne do czasu zakończenia projektu.
- l) W związku z zawarciem przez Comarch AG Oddział w Belgii, umowy z jednym z klientów na usługi data center, zostało udzielone przez Comarch S.A. poręczenie za zobowiązania spółki Comarch AG wynikające z tego projektu. Poręczenie zostało udzielone maksymalnie do wartości podpisanej przez Comarch AG umowy, tj. 236 tys. EUR i jest ważne do czasu zakończenia projektu.
- m) W związku z zawarciem przez Comarch UK, spółkę zależną Comarch S.A., umowy z klientem na zakup licencji na oprogramowanie oraz usługi utrzymania i wsparcia, zostało udzielone przez Comarch S.A. poręczenie za zobowiązania spółki Comarch UK wynikające z tego projektu. Poręczenie zostało udzielone maksymalnie do kwoty 11 244 tys. GBP i jest ważne w okresie dwunastu lat od zakończenia kontraktu.
- n) W związku z zawarciem przez Comarch Healthcare S.A., spółkę zależną Comarch S.A., umów na obsługę kart paliwowych, zostały udzielone przez Comarch S.A. poręczenia dla operatora kart paliwowych za zobowiązania Comarch Healthcare S.A. wynikające z powyższych umów. Po wejściu w życie aneksu do umowy w 2015 roku, łączna kwota poręczenia wynosi 100 tys. PLN. Poręczenie zostało odnowione i jest ważne do dnia 31 maja 2017 roku.
- o) W związku z zawarciem przez oddział Comarch S.A. w Albanii umowy z klientem na usługi SLA zostało udzielone przez Comarch S.A. poręczenie za zobowiązania oddziału wynikające z tego

- projektu. Poręczenie zostało udzielone maksymalnie do wartości podpisanej przez Comarch S.A. Albanian Branch umowy, tj. ok. 10 tys. EUR miesięcznie i jest ważne do czasu zakończenia umowy.
- p) W związku z zawarciem przez Comarch S.A.S., spółkę zależną Comarch S.A. umowy z jednym z klientów na wdrożenie Comarch ECM, a także dostarczenie usług utrzymania i zarządzania systemem (SaaS), zostało udzielone przez Comarch S.A. poręczenie za zobowiązania spółki Comarch S.A.S., wynikające z tego projektu. Poręczenie zostało udzielone maksymalnie do kwoty 838 tys. EUR i jest ważne do momentu zakończenia projektu.
- q) W związku z zawarciem przez CA Consulting S.A., spółkę zależną Comarch S.A., umowy na obsługę kart paliwowych, zostało udzielone przez Comarch S.A. poręczenie dla operatora kart paliwowych za zobowiązania CA Consulting S.A. wynikające z powyższej umowy. Wartość poręczenia wynosi 50 tys. PLN i zostało ono przedłużone do dnia 31 maja 2017 roku.
- r) W związku z zawarciem przez Comarch AG Oddział w Belgii, umowy ramowej z jednym z klientów, zostało udzielone przez Comarch S.A. poręczenie za zobowiązania spółki Comarch AG. Poręczenie zostało udzielone maksymalnie do wartości umowy, tj. 3 241 tys. EUR i jest ważne do czasu zakończenia projektu.
- s) W związku z zawarciem przez Comarch Middle East FZ-LLC, spółkę zależną Comarch S.A. umowy z jednym z klientów na wdrożenie Comarch Loyalty Management For Airlines, Comarch Smart Analytics oraz Comarch Customer Engagement Platform-Gamification, a także dostarczenie usług utrzymania i zarządzania systemem, zostało udzielone przez Comarch S.A. poręczenie („Parent Guarantee”) za zobowiązania spółki Comarch Middle East FZ-LLC wynikające z tego projektu. Poręczenie jest ważne do momentu wywiązania się przez Comarch Middle East FZ-LLC ze wszystkich obowiązków wynikających z umowy i zostało udzielone do wysokości maksymalnej odpowiedzialności z kontraktu, tj. do 5 000 tys. USD. Poręczenie zostało udzielone na okres 5 lat.
- t) W związku z zawarciem przez Comarch Middle East FZ-LLC, spółkę zależną Comarch S.A. umowy z jednym z klientów, na wdrożenie Comarch Customer Engagement Platform, zostało udzielone przez Comarch S.A. poręczenie („Parent Guarantee”) za zobowiązania spółki Comarch Middle East FZ-LLC wynikające z tego projektu. Umowa została podpisana na okres 5 lat. Poręczenie jest ważne do momentu wywiązania się przez Comarch Middle East FZ-LLC ze wszystkich obowiązków wynikających z umowy i zostało udzielone do wysokości maksymalnej odpowiedzialności z kontraktu, tj. 10 000 tys. USD.
- u) W związku z zawarciem przez Bonus Development sp. z o.o. SK-A, spółkę zależną Comarch S.A., umowy kredytu inwestycyjnego z Bankiem Pekao S.A., na podstawie której bank udzielił spółce Bonus Development sp. z o.o. SK-A finansowania w EUR w wysokości 38 800 tys. PLN (co na dzień podpisania umowy kredytu stanowiło równowartość kwoty 9 262 tys. EUR) oraz w związku z zawarciem umowy na transakcje skarbowe związane z zabezpieczeniem ryzyka kursowego oraz stopy procentowej ww. kredytu, spółka Comarch S.A. udzieliła poręczeń za zobowiązania Bonus Development sp. z o.o. SK-A wynikające z powyższych umów. Poręczenia są ważne do momentu spłaty wszystkich zobowiązań wynikających z umowy kredytu, ostateczny termin spłaty kredytu przypada na dzień 28 czerwca 2030 roku.
- v) W związku z zawarciem przez Comarch Chile SpA, spółkę zależną Comarch S.A., umowy z jednym z klientów na świadczenie usług IT Out-Tasking Services, zostało udzielone przez Comarch S.A. poręczenie za zobowiązania spółki zależnej Comarch Chile SpA wynikające z tej umowy. Poręczenie zostało udzielone do wysokości 200 tys. EUR i jest ważne do czasu zakończenia projektu, tj. do 30 sierpnia 2018 roku.
- w) W związku z zawarciem przez Comarch Polska S.A., spółkę zależną Comarch S.A., umowy na obsługę kart paliwowych, zostało udzielone przez Comarch S.A. poręczenie dla operatora kart paliwowych za zobowiązania Comarch Polska S.A. wynikające z powyższej umowy. Poręczenie zostało udzielone do kwoty 10 tys. PLN i obowiązuje od dnia 15 września 2015 roku. Poręczenie zostało odnowione i jest ważne do dnia 14 września 2017 roku.
- x) W związku z zawarciem przez spółkę Comarch AB, spółkę zależną Comarch S.A., umowy z jednym z klientów na wdrożenie systemu Loyalty Management Solutions i jego serwis, zostało udzielone

- poręczenie dla spółki Comarch AB. Poręczenie jest ważne przez czas trwania umowy i zostało udzielone do kwoty 39 747 tys. SEK.
- y) W związku z zawarciem przez spółkę Comarch AB, spółkę zależną Comarch S.A., umowy z jednym z klientów na wdrożenie i serwis usług Master Services Agreement zostało udzielone poręczenie dla spółki Comarch AB. Poręczenie jest ważne przez czas trwania umowy i zostało udzielone na kwotę 3 827 tys. PLN.
  - z) W związku z zawarciem przez spółkę Comarch UK, spółkę zależną Comarch S.A., umowy z jednym z klientów na wdrożenie i serwis usług Comarch Loyalty Management, Comarch Campaign Management, Comarch Social Mining i Comarch Smart Analytics zostało udzielone poręczenie dla spółki Comarch UK. Poręczenie jest ważne przez czas trwania umowy i zostało udzielone do kwoty wartości projektu tj. 3 318 tys. GBP.
  - aa) W związku z zawarciem przez spółkę Comarch Inc., spółkę zależną Comarch S.A., umowy z jednym z klientów na wdrożenie i serwis usług Comarch Loyalty Management, zostało udzielone poręczenie dla spółki Comarch Inc. Poręczenie wygasło ze względu na koniec trwania umowy i było udzielone na kwotę 420 tys. USD.
  - bb) W związku z zawarciem przez spółkę Comarch Healthcare S.A., spółkę zależną Comarch S.A., umowy na obsługę kart płatniczych z jednym z klientów zostało udzielone poręczenie dla spółki Comarch Healthcare S.A. Poręczenie jest ważne przez czas trwania umowy i zostało udzielone do kwoty 450 tys. PLN.
  - cc) W związku z zawarciem przez spółkę Comarch UK, spółkę zależną Comarch S.A., umowy na obsługę kart płatniczych z jednym z klientów zostało udzielone poręczenie dla spółki Comarch UK. Poręczenie jest ważne przez czas trwania umowy i zostało udzielone do kwoty 330 tys. PLN.
  - dd) W związku z zawarciem przez spółkę Comarch Software und Beratung AG, spółkę zależną Comarch S.A., umowy z jednym z klientów na wdrożenie i serwis usług Telco BSS i Telco OSS, zostało udzielone poręczenie dla spółki Comarch Software und Beratung AG. Poręczenie jest ważne przez czas trwania umowy i zostało udzielone do wartości kontraktu tj. 9 570 tys. EUR.
  - ee) W związku z zawarciem przez spółkę Thanks Again LLC, spółkę stowarzyszoną Comarch S.A., umowy na wynajęcie biura z jednym z klientów, zostało udzielone poręczenie dla spółki Thanks Again LLC. Poręczenie jest ważne przez czas trwania umowy i zostało udzielone do kwoty 544 tys. USD.
  - ff) W związku z zawarciem przez Comarch S.A.S., spółkę zależną Comarch S.A., umowy z jednym z klientów na wdrożenie usługi Comarch Loyalty Management zostało udzielone przez Comarch S.A. poręczenie za zobowiązania spółki Comarch S.A.S. Poręczenie jest ważne przez czas trwania umowy i zostało udzielone do kwoty 2 414 tys. EUR.

4.9. Inne informacje istotne dla oceny sytuacji kadrowej, majątkowej, finansowej, wyniku finansowego i ich zmian oraz informacje, które są istotne dla oceny możliwości realizacji zobowiązań przez emitenta

Nie wystąpiły.

5. Opis istotnych dokonań i niepowodzeń oraz czynników i zdarzeń mających znaczący wpływ na osiągnięty wynik finansowy Grupy Comarch w IV kwartale 2016 roku oraz czynników, które będą miały wpływ na osiągnięte wyniki w perspektywie co najmniej kolejnego kwartału

5.1. Przychody ze sprzedaży i wynik finansowy

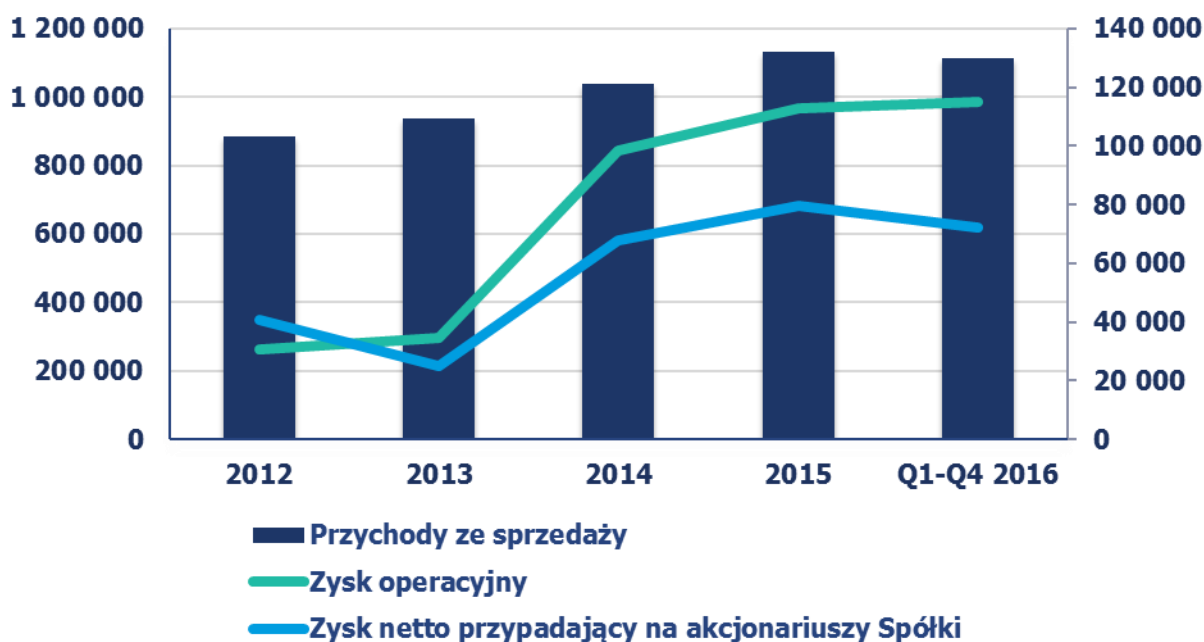

W czwartym kwartale 2016 roku Grupa Comarch wypracowała przychody ze sprzedaży o wartości 372,1 mln PLN. Były one niższe o 30,6 mln PLN, tj. o 7,6% niż w czwartym kwartale 2015 roku. Zysk operacyjny wyniósł 69,4 mln PLN i był o 5,2 mln PLN, tj. o 8,0% wyższy niż w czwartym kwartale 2015 roku. Wynik netto przypadający na akcjonariuszy jednostki dominującej wyniósł 51,3 mln PLN i był o 7,8 mln PLN, tj. o 18,0% wyższy niż w czwartym kwartale 2015 roku. Rentowność operacyjna wyniosła w opisywanym okresie 18,6%, natomiast rentowność netto 13,8%.

Na wyniki finansowe osiągnięte w czwartym kwartale 2016 roku wpływ miały m.in.:

- spadek przychodów ze sprzedaży rozwiązań firm trzecich. Przychody ze sprzedaży oprogramowania obcego spadły o 10,9 mln PLN, tj. o 56,4%, natomiast sprzętu komputerowego obcego o 18,0 mln PLN, tj. o 90,1%, co przełożyło się na spadek przychodów Grupy w opisywanym okresie,
- znaczny spadek przychodów ze sprzedaży krajowej (o 58,9 mln PLN, tj. o 28,4%), który został częściowo pokryty przez dynamiczny rozwój sprzedaży zagranicznej (wzrost o 28,3 mln PLN, tj. o 14,5%),
- wysoki poziom rentowności działalności podstawowej, zwłaszcza w obszarze sprzedaży usług, przekładający się na wzrost marży brutto o 10,1 mln PLN,
- wystąpienie dodatnich różnic kursowych od należności i zobowiązań, związany ze znacznym osłabieniem PLN wobec walut obcych pod koniec grudnia 2016 roku, które zwiększyły wynik operacyjny czwartego kwartału o 3 mln PLN,
- ujemny wynik na działalności finansowej w wysokości 5,3 mln PLN, osiągnięty głównie w wyniku wyceny bilansowej wartości godziwej instrumentów finansowych zabezpieczających ryzyko kursowe Grupy,

- f) zmiana w wartości aktywów i rezerw na podatek odroczony, która spowodowała zmniejszenie wyniku netto o 4,7 mln PLN.

W okresie czterech kwartałów 2016 roku Grupa Comarch wypracowała przychody ze sprzedaży o wartości 1 112 mln PLN. Były one o 19,1 mln PLN, tj. o 1,7% niższe niż w podobnym okresie 2015 roku. Zysk operacyjny wyniósł 115,1 mln PLN i był o 2,1 mln PLN, tj. o 1,8% wyższy niż w 2015 roku. Zysk netto przypadający na akcjonariuszy jednostki dominującej wyniósł 72,3 mln PLN i był o 7,3 mln PLN niższy niż rok wcześniej. Rentowność operacyjna w całym roku 2016 wyniosła 10,3%, natomiast rentowność netto 6,5%. Grupa Comarch wypracowała w opisywanym okresie zysk EBITDA o wartości 178,1 mln PLN, o 11,5 mln PLN wyższej niż w analogicznym okresie roku poprzedniego.

Odnutowany przez Grupę w okresie czterech kwartałów 2016 roku poziom rentowności operacyjnej oraz netto był satysfakcjonujący, porównywalny do osiągniętego w analogicznym okresie roku poprzedniego. Na wyniki osiągnięte przez Grupę Comarch miały wpływ m.in.:

a) zmiana struktury sprzedaży polegająca na jeszcze większej koncentracji na sprzedaży rozwiązań własnych Comarch i ograniczeniu sprzedaży rozwiązań firm trzecich. W efekcie całkowite przychody ze sprzedaży spadły o 19,1 mln PLN, tj. o 1,7%, przy czym przychody z rozwiązań własnych wzrosły (usługi i software własny) o 54,4 mln PLN, tj. o 5,5%, natomiast przychody ze sprzedaży rozwiązań firm trzecich spadły o 75,1 mln PLN, tj. o 71,7%,

b) wysoka dynamika przychodów ze sprzedaży usług i oprogramowania własnego do klientów z sektora handlowo-usługowego oraz przemysłowego,

c) znaczący spadek przychodów ze sprzedaży do klientów z sektora publicznego (o 36,2%) i z sektora medycznego (o 73,6%), co było spowodowane spowolnieniem w rozstrzyganiu przetargów publicznych,

d) znaczący spadek sprzedaży własnych wyrobów gotowych – w 2016 roku spadła ona o 62,7% w porównaniu do analogicznego okresu 2015, na skutek znacznie zmniejszonych dostaw wyrobów własnych do klientów z sektora publicznego,

d) istotny wzrost kosztów działalności, zwłaszcza kosztów wynagrodzeń związany z dużym wzrostem ilości osób zatrudnionych, w wyniku czego fundusz płac podstawowych w prezentowanym okresie był o ponad 18% wyższy niż w 2015 roku,

e) uwzględnienie spółki stowarzyszonej Thanks Again LLC w wynikach finansowych metodą praw własności spowodowało zmniejszenie wyniku netto Grupy Comarch o 8,3 mln PLN,

f) wysoka wartość bieżącego podatku dochodowego od osób prawnych, związana głównie z rentowną działalnością spółek zagranicznych w krajach o wysokim poziomie opodatkowania CIT - spowodowała ona zmniejszenie wyniku netto o 25,7 mln PLN,

g) przychody z pozostałej działalności operacyjnej MKS Cracovia SSA w wysokości 9,9 mln PLN, osiągnięte głównie w wyniku zbycia niefinansowych aktywów trwałych w trzecim kwartale 2016 roku,

Koszty związane z wytwarzaniem oprogramowania z zakresu e-Health, urządzeń telemedycznych oraz nowej generacji rozwiązań lojalnościowych (m.in. we współpracy z Thanks Again LLC) będą miały w kolejnych okresach istotny wpływ na zwiększenie kosztów działalności i zmniejszenie bieżącego wyniku finansowego Grupy Comarch, natomiast przyczynią się one w przyszłości na zwiększenia przychodów osiągniętych w tych obszarach biznesowych.

W 2016 roku wielkość zatrudnienia w Grupie Comarch wzrosła o 5,3%. Na dzień 31 grudnia 2016 roku Grupa Comarch (bez MKS Cracovia SSA) zatrudniała 5 304 osoby, tj. o 267 osób więcej niż na dzień 31 grudnia 2015 roku. Jest to związane przede wszystkim z zakończeniem letniego programu staży studenckich w Q3 2016 i nawiązaniem stałej współpracy z jego uczestnikami.

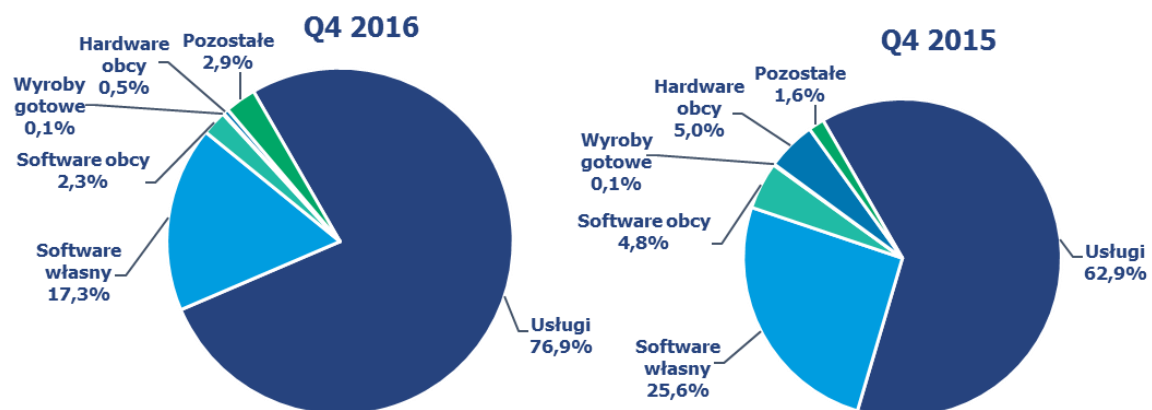
Osiągnięte na podstawowej działalności wyniki finansowe Grupy potwierdzają skuteczność realizowanej strategii zakładającej:

- sprzedaż rozwiązań informatycznych opartych w znaczącej części na własnych produktach,
- rozwój sprzedaży na rynkach zagranicznych, w szczególności w Europie Zachodniej i w obu Amerykach,
- stałe ulepszanie operacyjnej efektywności działania poprzez doskonalenie procedur i racjonalizację kosztów,
- rozwijanie nowych technologii oraz obszarów biznesowych, zwłaszcza z zakresie medycyny oraz Internet of Things (IoT),
- coraz większy udział sprzedaży informatyki w modelu usługowym.

Grupa Comarch aktywnie poszukuje nowych rynków zbytu (np. w Ameryce Południowej i w Azji), kontynuuje inwestycje w nowe produkty i usługi informatyczne, jak również rozbudowuje infrastrukturę IT. Bardzo dobra sytuacja finansowa Grupy Comarch gwarantuje bezpieczeństwo działalności w przypadku zmiennej sytuacji makroekonomicznej w Polsce i na świecie. Grupa świadomie ponosi koszty rozwoju nowych produktów oraz nowych segmentów działalności, a także rozwijania działalności na nowych rynkach zagranicznych, inwestując w ten sposób w budowanie przewagi konkurencyjnej na przyszłość.

5.2. Struktura przychodów

Struktura rodzajowa

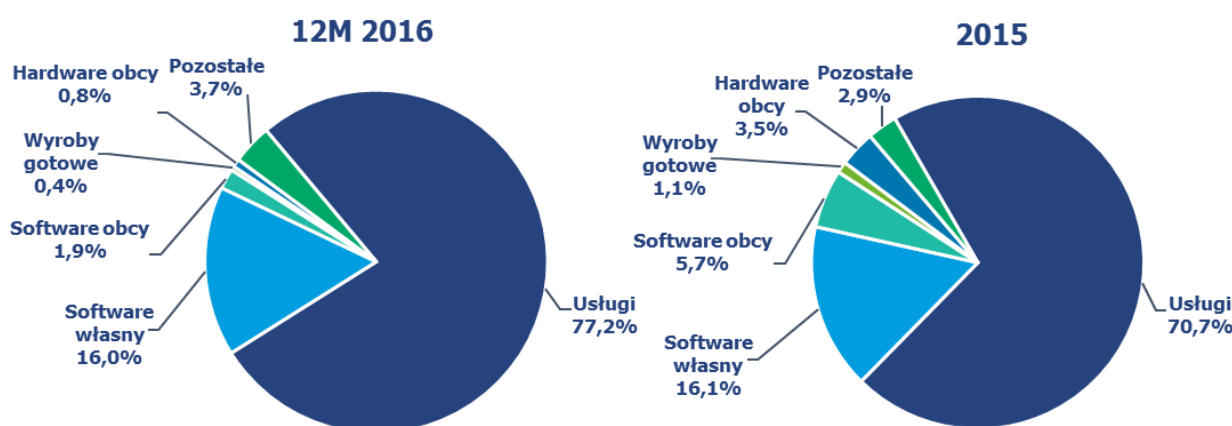

W czwartym kwartale 2016 roku Grupa odnotowała znacznie niższe niż rok wcześniej przychody ze sprzedaży oprogramowanie własnego – zmalały one o 39,1 mln PLN, tj. o 37,8%. Jest to głównie efekt

zawarcia w Q4 2016 mniejszej liczby nowych kontraktów obejmujących sprzedaż licencji niż rok wcześniej zwłaszcza w sektorze telekomunikacyjnym na rynku południowoamerykańskim oraz w sektorze handlowo-usługowym na rynkach Europy Zachodniej. Przychody ze sprzedaży usług wzrosły o 33,2 mln PLN, tj. o 13,1%, dzięki zakończeniu realizacji znacznej liczby projektów w Q4 2016. Istotny spadek wystąpił w przypadku sprzedaży rozwiązań firm trzecich: przychody ze sprzedaży oprogramowania obcego spadły o 10,9 mln PLN, tj. o 56,4%, natomiast sprzętu komputerowego obcego o 18,0 mln PLN, tj. o 90,1%. Jest to zgodne z tendencją obserwowaną w całym roku 2016 i zgodne ze strategią koncentracji Grupy na sprzedaży rozwiązań własnych Comarch. Sprzedaż własnych wyrobów gotowych utrzymała się na niewielkim poziomie, podobnie jak w Q4 2015. W Q4 2016 pozostała sprzedaż zwiększyła się o 4,4 mln PLN, tj. o 68,7%, co jest wynikiem zwiększenia przychodów z działalności medycznej oraz sportowej.

Struktura sprzedaży wg rodzaju	Q4 2016	%	Q4 2015	%	Zmiana PLN	Zmiana %
Usługi	286 366	76,9%	253 190	62,9%	33 176	13,1%
Software własny	64 257	17,3%	103 314	25,6%	-39 057	-37,8%
Software obcy	8 446	2,3%	19 379	4,8%	-10 933	-56,4%
Wyroby gotowe	214	0,1%	407	0,1%	-193	-47,4%
Hardware obcy	1 989	0,5%	20 015	5,0%	-18 026	-90,1%
Pozostałe	10 830	2,9%	6 419	1,6%	4 411	68,7%
Razem	372 102	100,0%	402 724	100,0%	-30 622	-7,6%

W okresie 12 miesięcy 2016 roku nastąpił wzrost łącznej sprzedaży usług i oprogramowania własnego o 54,4 mln PLN, tj. o 5,5%. Jest to wynik przede wszystkim wzrostu wartości sprzedaży usług (wzrost o 58,5 mln PLN, czyli o 7,3%), przychody ze sprzedaży oprogramowania własnego spadły o 4,1 mln PLN, czyli o 2,3%. Łączny udział usług i oprogramowania własnego w całkowitej sprzedaży wyniósł 93,2%, co jest rekordowym wynikiem dla Grupy. Łączne przychody ze sprzedaży oprogramowania obcego i sprzętu komputerowego spadły o 75,1 mln PLN, tj. o 71,7%, a ich wartość wyniosła 29,6 mln PLN, co stanowi 2,7% całkowitej sprzedaży. Jest to wynik zmniejszonych dostaw sprzętu komputerowego i oprogramowania obcego na rynku krajowym.

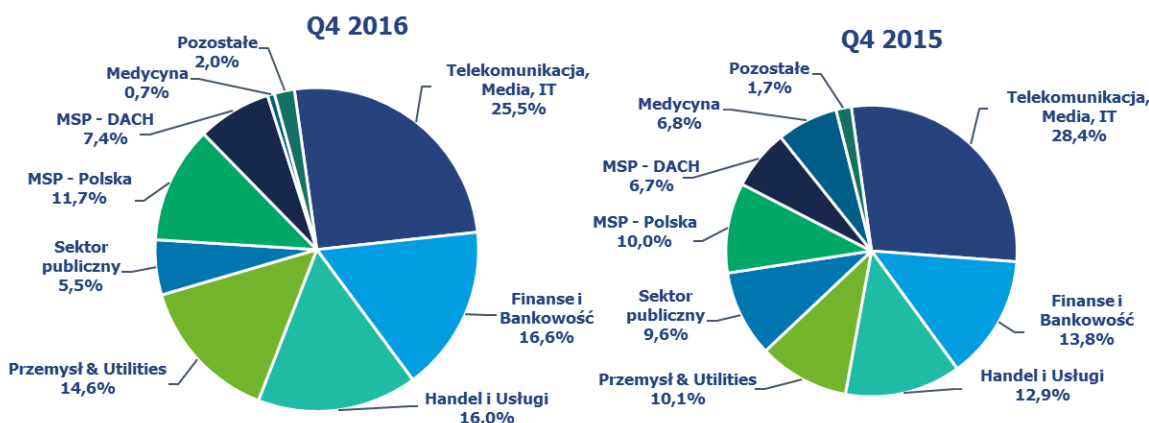

W okresie czterech kwartałów 2016 roku sprzedaż wyrobów gotowych spadła o 7,4 mln PLN, tj. o 62,7% w porównaniu do analogicznego okresu 2015, na skutek znacznie zmniejszonych dostaw wyrobów własnych do klientów z sektora publicznego. Pozostała sprzedaż wzrosła o 9,0 mln PLN, tj. o 27,4%, dzięki zwiększeniu przychodów z działalności medycznej oraz sportowej. W okresie 12 miesięcy 2016 roku strukturę sprzedaży wg rodzaju charakteryzował dalszy wzrost sprzedaży rozwiązań własnych; jest to związane m.in. ze stopniowym przechodzeniem na usługowy model biznesowy sprzedaży rozwiązań informatycznych.

Struktura sprzedaży wg rodzaju	12 miesięcy 2016	%	2015	%	Zmiana PLN	Zmiana %
Usługi	858 597	77,2%	800 062	70,7%	58 535	7,3%
Software własny	178 158	16,0%	182 286	16,1%	-4 128	-2,3%
Software obcy	21 127	1,9%	64 989	5,7%	-43 862	-67,5%
Wyroby gotowe	4 408	0,4%	11 804	1,1%	-7 396	-62,7%
Hardware obcy	8 518	0,8%	39 723	3,5%	-31 205	-78,6%
Pozostałe	41 684	3,7%	32 716	2,9%	8 968	27,4%
Razem	1 112 492	100,0%	1 131 580	100,0%	-19 088	-1,7%

Struktura wg odbiorców

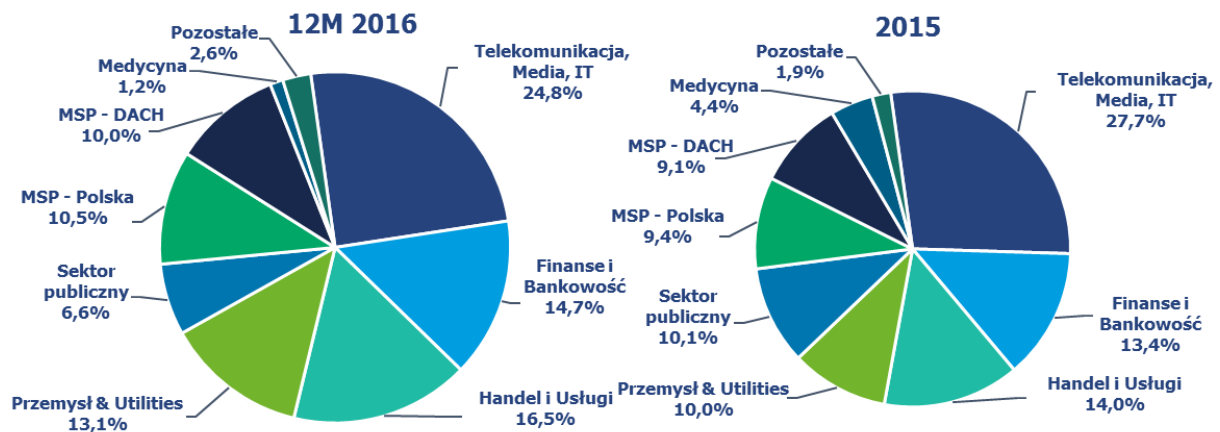

W Q4 2016 roku przychody ze sprzedaży Grupy Comarch do odbiorców z sektora TMT wyniosły 94,8 mln PLN, co oznacza spadek o 19,6 mln PLN (tj. o 17,2%) w porównaniu do Q4 2015, co wynika głównie ze zmniejszonej sprzedaży usług do klientów z regionu DACH. Klienci z sektora finanse i bankowość zakupili produkty i usługi o wartości 61,9 mln PLN, wyższej od osiągniętej w analogicznym okresie roku poprzedniego o 6,2 mln PLN, tj. 11,2%. Sprzedaż do klientów z sektora handel i usługi wzrosła o 7,6 mln PLN, tj. o 14,6%, a w przypadku odbiorców z sektora przemysłowego o 13,7 mln PLN, tj. o 33,5% w porównaniu do Q4 2015 – w obu przypadkach jest zasługą zwiększonej sprzedaży rozwiązań lojalnościowych oraz EDI do klientów zagranicznych z tego sektora.

Struktura sprzedaży wg sektorów	Q4 2016	%	Q4 2015	%	Zmiana PLN	Zmiana %
Telekomunikacja, Media, IT	94 829	25,5%	114 473	28,4%	-19 644	-17,2%
Finanse i Bankowość	61 875	16,6%	55 651	13,8%	6 224	11,2%
Handel i Usługi	59 647	16,0%	52 041	12,9%	7 606	14,6%
Przemysł & Utilities	54 410	14,6%	40 751	10,1%	13 659	33,5%
Sektor publiczny	20 430	5,5%	38 552	9,6%	-18 122	-47,0%
Małe i Średnie Przedsiębiorstwa - Polska	43 594	11,7%	40 179	10,0%	3 415	8,5%
Małe i Średnie Przedsiębiorstwa - DACH	27 544	7,4%	26 886	6,7%	658	2,4%
Medycyna	2 555	0,7%	27 439	6,8%	-24 884	-90,7%
Pozostałe	7 218	2,0%	6 752	1,7%	466	6,9%
Razem	372 102	100,0%	402 724	100,0%	-30 622	-7,6%

W czwartym kwartale 2016 roku nastąpił dalszy spadek przychodów ze sprzedaży do klientów z sektora publicznego oraz medycznego (odpowiednio o 47% i 90,7%), co jest efektem zastoju na rynku zamówień publicznych obserwowanym w całym roku 2016. Stabilnie rozwijała się sprzedaż do klientów z sektora małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce oraz w rejonie DACH. Wzrost przychodów ze sprzedaży wyniósł odpowiednio 3,4 mln PLN (tj. 8,5%) oraz 0,7 mln PLN (tj. 2,4%).

W okresie 12 miesięcy 2016 roku nastąpił istotny spadek sprzedaży do klientów z sektora publicznego: o 41,4 mln PLN, tj. o 36,2%, co jest związane z ograniczeniem zakupów przez klientów z tego sektora, spowodowanym przejściowym ograniczeniem w dostępie do finansowania ze środków unijnych, a także ze zmniejszonymi dostawami własnych wyrobów gotowych Grupy. Sektor publiczny odpowiadał za 6,6% przychodów Grupy w omawianym okresie. Przychody ze sprzedaży Grupy Comarch do odbiorców z sektora TMT wyniosły 276,3 mln PLN i spadły o 37,0 mln PLN (tj. o 11,8%), m.in. w wyniku spadku sprzedaży rozwiązań firm trzecich na rynku krajowym oraz spadku rozwiązań własnych w rejonie DACH. Udział sprzedaży do sektora TMT w sprzedaży ogółem wyniósł 24,8%, sektor ten pozostaje największym sektorem Grupy pod względem wartości przychodów ze sprzedaży. Klienci z sektora finanse i bankowość zakupili produkty i usługi o wartości o 12,7 mln PLN (tj. o 8,4%) wyższej od osiągniętej w analogicznym okresie roku poprzedniego, udział klientów z tego sektora w przychodach ogółem wyniósł 14,7%. Dynamiczny wzrost przychodów nastąpił w przypadku odbiorców z sektora handel i usługi (o 24,3 mln PLN, tj. o 15,3% - ich udział w sprzedaży ogółem wzrósł do 16,5%), a także z sektora przemysłowego, którego przychody wzrosły o 33,3 mln PLN, tj. o 29,5% i stanowiły 13,1% całkowitej sprzedaży. Jest to efekt znaczących sukcesów sprzedażowych w tych segmentach na rynkach międzynarodowych w zakresie rozwiązań lojalnościowych oraz EDI. Stabilny wzrost sprzedaży nastąpił w przypadku klientów z sektora małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce (o 10,0 mln PLN, tj. o 9,3%). W przypadku klientów MSP w rejonie DACH przychody wzrosły o 8,7 mln PLN, tj. o 8,5% w stosunku do poziomu ubiegłorocznego. Wartość sprzedaży dla klientów z sektora medycznego wyniosła w 2016 roku 13,2 mln PLN, co oznacza spadek o 36,8 mln PLN, tj. o 73,6%. Jest to wynikiem braku realizacji w roku 2016 dużych regionalnych projektów informatyzacji szpitali, które występowały w roku 2015. Wzrost pozostałych przychodów ze sprzedaży (o 7,2 mln PLN, tj. o 32,5%) jest głównie efektem zwiększenia przychodów z działalności sportowej.

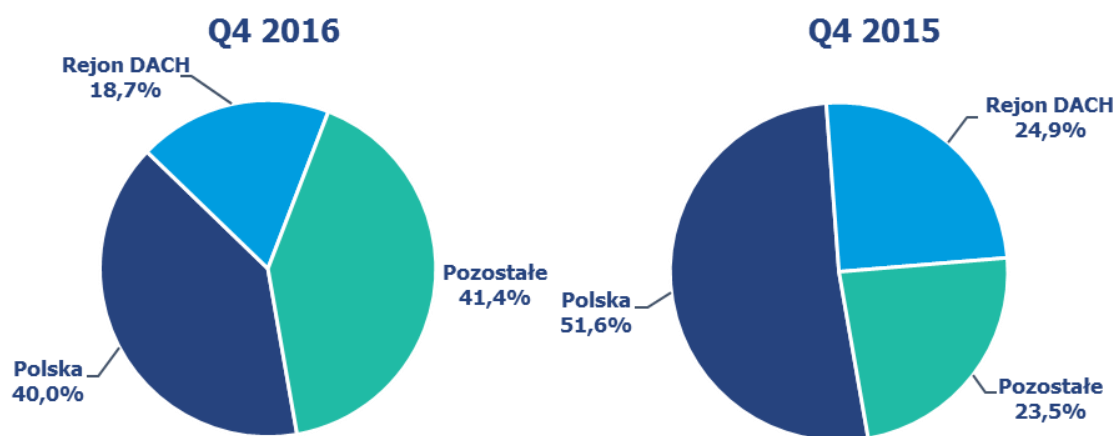
Niezależnie od okresowych wahań koniunktury w poszczególnych sektorach gospodarki, dzięki szerokiemu portfelowi klientów i utrzymywaniu dywersyfikacji źródeł przychodów i różnorodności oferty, Grupa Comarch ma zapewnioną możliwość stabilnego rozwoju działalności.

Struktura sprzedaży wg sektorów	12 miesięcy 2016	%	12 miesięcy 2015	%	Zmiana PLN	Zmiana%
Telekomunikacja, Media, IT	276 312	24,8%	313 284	27,7%	-36 972	-11,8%
Finanse i Bankowość	163 812	14,7%	151 122	13,4%	12 690	8,4%
Handel i Usługi	183 296	16,5%	159 032	14,0%	24 264	15,3%
Przemysł & Utilities	146 075	13,1%	112 805	10,0%	33 270	29,5%
Sektor publiczny	72 856	6,6%	114 240	10,1%	-41 384	-36,2%
Małe i Średnie	116 566	10,5%	106 600	9,4%	9 966	9,3%
Przedsiębiorstwa - Polska	111 223	10,0%	102 547	9,1%	8 676	8,5%
Małe i Średnie	111 223	10,0%	102 547	9,1%	8 676	8,5%
Przedsiębiorstwa - DACH	13 184	1,2%	49 940	4,4%	-36 756	-73,6%
Medycyna	29 168	2,6%	22 010	1,9%	7 158	32,5%
Pozostałe						
Razem	1 112 492	100,0%	1 131 580	100,0%	-19 088	-1,7%

Struktura geograficzna

Geograficzna struktura sprzedaży	Q4 2016	%	Q4 2015	%	Zmiana PLN	Zmiana %
Kraj	148 791	40,0%	207 678	51,6%	-58 887	-28,4%
Eksport	223 311	60,0%	195 046	48,4%	28 265	14,5%
Razem	372 102	100,0%	402 724	100,0%	-30 622	-7,6%

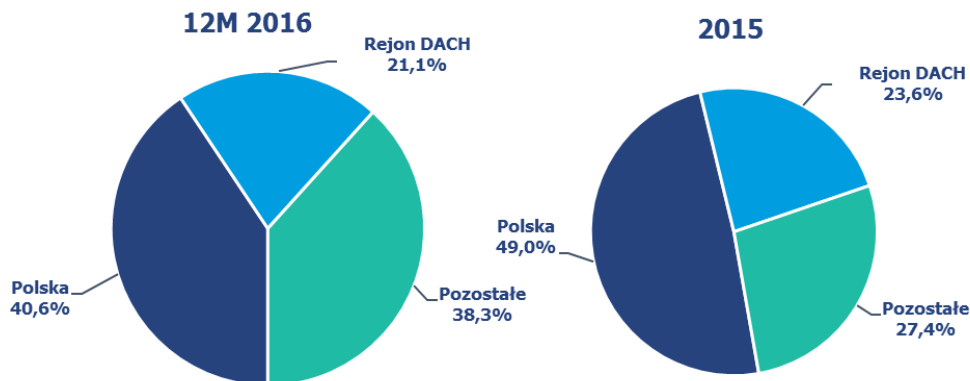
W czwartym kwartale 2016 roku Grupa odnotowała 223,3 mln PLN przychodów ze sprzedaży zagranicznej, o 28,3 mln PLN (tj. o 14,5%) więcej niż w Q4 2015. Wartość przychodów ze sprzedaży krajowej była niższa o 58,9 mln PLN, tj. o 28,4% w porównaniu do czwartego kwartału 2016 roku.

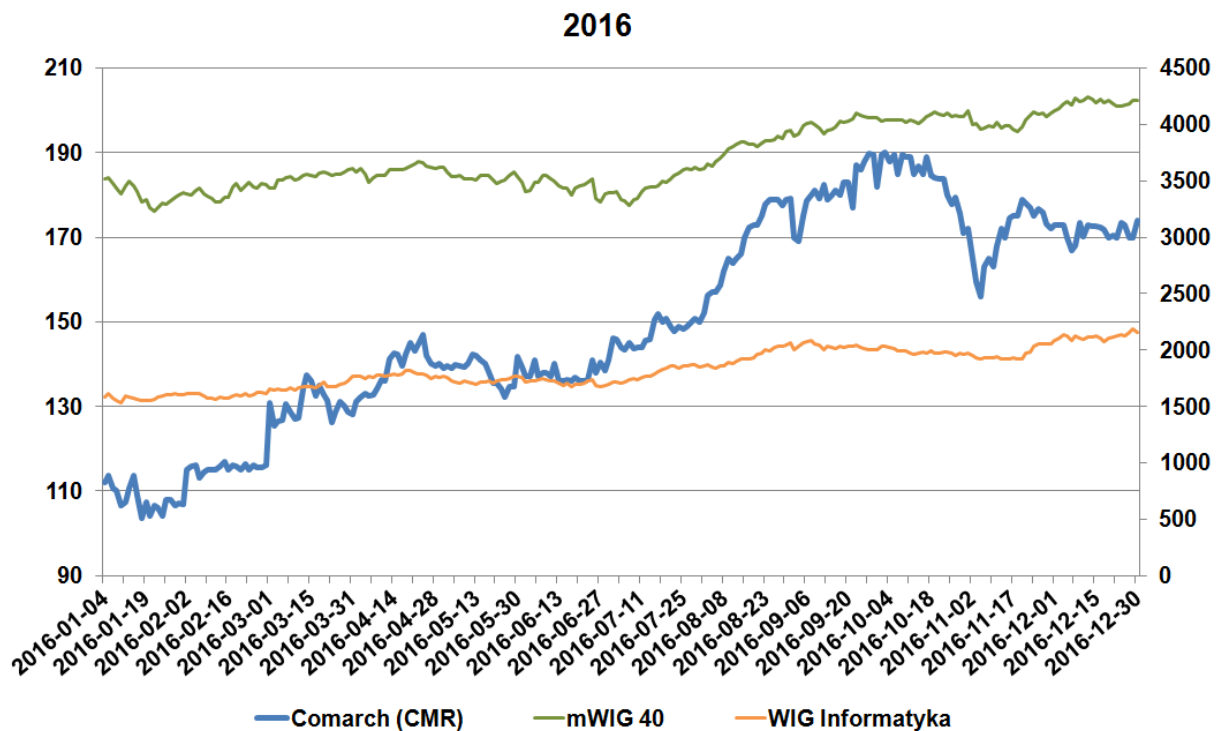
W okresie 12 miesięcy 2016 roku Grupa odnotowała znaczny wzrost przychodów ze sprzedaży zagranicznej oraz duży spadek przychodów ze sprzedaży krajowej.

Geograficzna struktura sprzedaży	12 miesięcy 2016	%	12 miesięcy 2015	%	Zmiana PLN	Zmiana %
Kraj	451 704	40,6%	554 058	49,0%	-102 354	-18,5%
Eksport	660 788	59,4%	577 522	51,0%	83 266	14,4%
Razem	1 112 492	100,0%	1 131 580	100,0%	-19 088	-1,7%

Przychody ze sprzedaży zagranicznej wyniosły 660,8 mln PLN i były o 83,3 mln PLN (tj. o 14,4%) wyższe niż rok wcześniej. Przychody ze sprzedaży krajowej spadły o 102,4 mln PLN, tj. o 18,5%. W efekcie udział sprzedaży zagranicznej w sprzedaży ogółem wzrósł z 51,0% do 59,4%.

5.3. Kurs akcji Comarch S.A.

W dniu 31 grudnia 2016 roku kurs akcji Comarch S.A. wyniósł 174,00 PLN, co stanowi wzrost o 52,6% w stosunku do kursu 114,05 PLN z dnia 31 grudnia 2015 roku. Wyniki Grupy i kurs akcji Comarch w kolejnych kwartałach będą zależęć przede wszystkim od dynamiki rozwoju sprzedaży produktów i usług Comarch, kształtowanej przez sytuację gospodarczą i polityczną w Polsce i w Europie oraz sytuację finansową średnich i dużych przedsiębiorstw, które stanowią podstawową bazę klientów Grupy. Istotny wpływ będzie miał także poziom kursów walutowych EUR/PLN, USD/PLN, GBP/PLN i BRL/PLN oraz tempo wzrostu wynagrodzeń pracowników branży IT.

	12 miesięcy 2016 / 31.12.2016	12 miesięcy 2015 / 31.12.2015
Kurs zamknięcia na dzień bilansowy	174,00	114,05
Kurs średni w okresie sprawozdawczym	149,82	123,47
Kurs MIN w okresie sprawozdawczym	103,70	103,20
Kurs MAX w okresie sprawozdawczym	190,00	142,00
Wolumen średni w okresie sprawozdawczym	6 314	4 796
Kapitalizacja na dzień bilansowy	1 415 202 726	927 608 453
<i>Wskaźniki dla danych jednostkowych</i>		
P/E na dzień bilansowy	31,46	16,09
P/BV na dzień bilansowy	1,84	1,27
P/S na dzień bilansowy	1,89	1,24
<i>Wskaźniki dla danych skonsolidowanych</i>		
P/E na dzień bilansowy	19,57	11,64
P/BV na dzień bilansowy	1,67	1,21
P/S na dzień bilansowy	1,27	0,82

5.4. Zdarzenia IV kwartału 2016 roku o dużym znaczeniu dla bieżącej działalności Grupy Comarch

Nie wystąpiły.

5.5. Zdarzenia po dacie bilansu o dużym znaczeniu dla bieżącej działalności Grupy Comarch

Nie wystąpiły.

SKRÓCONE KWARTALNE SPRAWOZDANIE FINANSOWE COMARCH S.A. ZA IV KWARTAŁ 2016 ROKU

I. Bilans

AKTYWA	31 grudnia 2016	30 września 2016	31 grudnia 2015
I. AKTYWA TRWAŁE	702 049	691 319	689 344
1. Wartości niematerialne i prawne	8 453	8 517	10 469
2. Rzeczowe aktywa trwałe	296 478	280 985	258 116
3. Inwestycje długoterminowe	389 515	394 090	412 612
3.1 Długoterminowe aktywa finansowe	361 299	365 504	382 917
a) w jednostkach powiązanych	360 447	363 205	382 358
b) w pozostałych jednostkach, w których jednostka posiada zaangażowanie w kapitale	360	390	480
c) w pozostałych jednostkach	492	1 909	79
3.2 Nieruchomości	28 173	28 543	29 652
3.3 Inne inwestycje długoterminowe	43	43	43
4. Długoterminowe rozliczenia międzyokresowe	7 603	7 727	8 147
4.1 Aktywa z tytułu odroczonego podatku dochodowego	6 510	6 100	7 348
4.2 Inne rozliczenia międzyokresowe	1 093	1 627	799
II. AKTYWA OBROTOWE	460 473	370 203	427 964
1. Zapasy	43 054	42 897	27 746
2. Należności krótkoterminowe	324 641	229 067	291 780
2.1 Od jednostek powiązanych	181 040	125 468	148 358
2.2 Od pozostałych jednostek, w których jednostka posiada zaangażowanie w kapitale	587	466	233
2.3 Od pozostałych jednostek	143 014	103 133	143 189
3. Inwestycje krótkoterminowe	55 488	48 178	71 127
3.1 Krótkoterminowe aktywa finansowe	55 488	48 178	71 127
a) w jednostkach powiązanych	351	241	-
b) w pozostałych jednostkach, w których jednostka posiada zaangażowanie w kapitale	204	172	110
c) w pozostałych jednostkach	1 150	2 352	632
- udziały lub akcje	1	1	1
- udzielone pożyczki	-	-	-
- inne krótkoterminowe aktywa finansowe	1 149	2 351	631
d) środki pieniężne i inne aktywa pieniężne	53 783	45 413	70 385
4. Krótkoterminowe rozliczenia międzyokresowe	37 290	50 061	37 311
AKTYWA RAZEM	1 162 522	1 061 522	1 117 308

PASYWA	31 grudnia 2016	30 września 2016	31 grudnia 2015
I. KAPITAŁ WŁASNY	771 107	749 018	731 905
1. Kapitał zakładowy	8 133	8 133	8 133
2. Kapitał zapasowy	619 975	619 975	562 292
3. Kapitał z aktualizacji wyceny	97 301	95 091	103 052
4. Pozostałe kapitały rezerwowe	745	745	745
5. Zysk (strata) z lat ubiegłych	-	-	-
6. Zysk (strata) netto	44 953	25 074	57 683
II. ZOBOWIĄZANIA I REZERWY NA ZOBOWIĄZANIA	391 415	312 504	385 403
1. Rezerwy na zobowiązania	126 189	97 932	140 669
1.1 Rezerwa z tytułu odroczonego podatku dochodowego	23 830	23 681	25 412
1.2 Pozostałe rezerwy	102 359	74 251	115 257
a) krótkoterminowe	102 359	74 251	115 257
2. Zobowiązania długoterminowe	121 363	115 765	101 209
2.1 Wobec jednostek powiązanych	16 520	17 456	3 530
2.2 Wobec pozostałych jednostek, w których jednostka posiada zaangażowanie w kapitale	-	-	-
2.3 Wobec pozostałych jednostek	104 843	98 309	97 679
3. Zobowiązania krótkoterminowe	125 060	85 226	131 535
3.1 Wobec jednostek powiązanych	20 211	20 310	20 996
3.2 Wobec pozostałych jednostek, w których jednostka posiada zaangażowanie w kapitale	2 108	1 523	1 932
3.3 Wobec pozostałych jednostek	101 174	61 411	107 152
3.4 Fundusze specjalne	1 567	1 982	1 455
4. Rozliczenia międzyokresowe	18 803	13 581	11 990
4.1 Inne rozliczenia międzyokresowe	18 803	13 581	11 990
a) krótkoterminowe	18 803	13 581	11 990
PASYWA RAZEM	1 162 522	1 061 522	1 117 308
Wartość księgowa	771 107	749 018	731 905
Liczba akcji (w szt.)	8 133 349	8 133 349	8 133 349
Wartość księgowa na jedną akcję (w PLN)	94,81	92,09	89,99
Rozwodniona liczba akcji (w szt.)	8 133 349	8 133 349	8 133 349
Rozwodniona wartość księgowa na jedną akcję (w PLN)	94,81	92,09	89,99

II. Rachunek zysków i strat

Za okres od 01.01 – 31.12.2016 oraz 01.01 – 31.12.2015	IV kwartał 2016	12 miesięcy 2016	IV kwartał 2015	12 miesięcy 2015
I. Przychody netto ze sprzedaży produktów, towarów i materiałów, w tym:	249 644	749 379	254 917	749 556
- od jednostek powiązanych	94 679	227 122	106 340	234 825
1. Przychody netto ze sprzedaży produktów	226 595	690 686	224 788	659 888
2. Przychody netto ze sprzedaży towarów i materiałów	23 049	58 693	30 129	89 668
II. Koszty sprzedanych produktów, towarów i materiałów, w tym:	161 063	530 444	174 462	524 252
- jednostkom powiązanym	8 959	29 349	9 817	32 542
1. Koszt wytworzenia sprzedanych produktów	138 969	476 120	147 223	440 435
2. Wartość sprzedanych towarów i materiałów	22 094	54 324	27 239	83 817
III. Zysk (strata) brutto ze sprzedaży	88 581	218 935	80 455	225 304
IV. Koszty sprzedaży	22 610	66 857	31 360	76 706
V. Koszty ogólnego zarządu	25 102	56 247	22 402	53 663
VI. Zysk (strata) ze sprzedaży	40 869	95 831	26 693	94 935
VII. Pozostałe przychody operacyjne	427	1 307	172	2 148
1. Zysk ze zbycia niefinansowych aktywów trwałych	149	345	61	389
2. Inne przychody operacyjne	278	962	111	1 759
VIII. Pozostałe koszty operacyjne	6 488	19 170	(1 284)	13 706
1. Strata ze zbycia niefinansowych aktywów trwałych	-	-	-	-
2. Koszt projektów częściowo finansowanych dotacjami	1 862	9 481	2 151	9 596
3. Aktualizacja wartości aktywów niefinansowych	3	9	-	-
4. Inne koszty operacyjne	4 623	9 680	(3 435)	4 110
IX. Zysk (strata) z działalności operacyjnej	34 808	77 968	28 149	83 377
X. Przychody finansowe	(514)	6 388	1 786	7 620
1. Odsetki, w tym:	112	910	246	1 514
- od jednostek powiązanych	82	694	207	791
2. Dywidendy i udziały w zyskach	-	542	-	1 378
- od jednostek powiązanych	-	542	-	1 378
3. Zysk ze zbycia inwestycji	(186)	1 383	-	-
4. Aktualizacja wartości aktywów finansowych	(3 876)	117	-	-
5. Inne	3 436	3 436	1 540	4 728
XI. Koszty finansowe	7 653	28 169	21 224	24 278
1. Odsetki	882	2 391	505	1 533
- od jednostek powiązanych	176	338	27	110
2. Aktualizacja wartości inwestycji	7 843	25 335	19 485	19 705
3. Strata ze zbycia inwestycji	-	-	1 086	2 611
4. Inne	(1 072)	443	148	429
XII. Zysk (strata) z działalności gospodarczej	26 641	56 187	8 711	66 719
XIII. Zysk (strata) brutto	26 641	56 187	8 711	66 719
XIV. Podatek dochodowy	6 762	11 234	5 108	9 036
XV. Zysk (strata) netto	19 879	44 953	3 603	57 683

	12 miesięcy 2016	12 miesięcy 2015
Zysk (strata) netto (zanualizowany)	44 953	57 683
Średnia ważona liczba akcji zwykłych w okresie 01.01.2016 – 31.12.2016 (w szt.)	8 133 349	8 130 522
Zysk (strata) na jedną akcję zwykłą (w PLN)	5,53	7,09
Średnia ważona rozwodniona liczba akcji zwykłych w okresie 01.01.2016 – 31.12.2016 (w szt.)	8 133 349	8 130 522
Rozwodniony zysk (strata) na jedną akcję zwykłą (w PLN)	5,53	7,09

III. Zestawienie zmian w kapitale własnym

	IV kwartał 2016	12 miesięcy 2016	IV kwartał 2015	12 miesięcy 2015
I. Kapitał własny na początek okresu (BO)	731 905	731 905	722 366	677 089
a) zmiany przyjętych zasad (polityki) rachunkowości	-	-	-	-
I.a Kapitał własny na początek okresu (BO), po uzgodnieniu do danych porównywalnych	731 905	731 905	722 366	677 089
1. Kapitał zakładowy na początek okresu	8 133	8 133	8 133	8 125
1.1 Zmiany kapitału zakładowego	-	-	-	8
a) zwiększenia (z tytułu)	-	-	-	8
- emisja akcji	-	-	-	8
1.2 Kapitał zakładowy na koniec okresu	8 133	8 133	8 133	8 133
2. Kapitał zapasowy na początek okresu	619 975	562 292	562 292	521 244
2.1 Zmiany kapitału zapasowego	-	57 683	-	41 048
a) zwiększenia (z tytułu)	-	57 683	-	41 048
- podział zysku z lat poprzednich	-	57 683	-	41 048
2.2 Kapitał zapasowy na koniec okresu	619 975	619 975	562 292	562 292
3. Kapitał z aktualizacji wyceny na początek okresu	95 091	103 052	97 115	105 926
3.1 Zmiany kapitału z aktualizacji wyceny	2 210	(5 751)	5 937	(2 874)
a) zwiększenia (z tytułu)	(518)	1 349	(1 392)	674
- rezerwa na podatek odroczony w związku z wyceną certyfikatów	(518)	1 349	(1 392)	674
b) zmniejszenia (z tytułu)	2 728	(7 100)	7 329	(3 548)
- wycena bilansowa certyfikatów inwestycyjnych i jednostek uczestnictwa	2 728	(7 100)	7 329	(3 548)
3.2 Kapitał z aktualizacji wyceny na koniec okresu	97 301	97 301	103 052	103 052
4. Kapitał z fuzji na początek okresu	-	-	-	-
4.1. Kapitał z fuzji na koniec okresu	-	-	-	-
5. Pozostałe kapitały rezerwowe na początek okresu	745	745	745	745
5.1 Pozostałe kapitały rezerwowe na koniec okresu	745	745	745	745
6. Zysk z lat ubiegłych na początek okresu	-	57 683	-	41 049
a) zmiany przyjętych zasad (polityki) rachunkowości	-	-	-	-
6.1 Zysk z lat ubiegłych na początek okresu, po uzgodnieniu do danych porównywalnych	-	57 683	-	41 049
a) zmniejszenia (z tytułu)	-	57 683	-	41 049
- przeniesienie zysku z lat poprzednich na kapitał zapasowy	-	57 683	-	41 049
6.2 Zysk z lat ubiegłych na koniec okresu	-	-	-	-
7. Wynik za III kwartały 2016 r. (na początek okresu)	25 074	-	54 080	-
7.1 Wynik za okres	19 879	44 953	3 603	57 683
7.2. Wynik netto	44 953	44 953	57 683	57 683
II. Kapitał własny na koniec okresu (BZ)	771 107	771 107	731 905	731 905
III. Kapitał własny, po uwzględnieniu proponowanego podziału zysku (pokrycia straty)	771 107	771 107	731 905	731 905

IV. Rachunek przepływów pieniężnych

Za okres od 01.01 – 31.12.2016 oraz 01.01 – 31.12.2015	IV kwartał 2016	12 miesięcy 2016	IV kwartał 2015	12 miesięcy 2015
A. Przepływy środków pieniężnych z działalności operacyjnej				
I. Zysk (strata) netto	19 879	44 953	3 603	57 683
II. Korekty razem	(977)	(9 202)	77 113	32 083
1. Amortyzacja	8 525	35 301	8 954	31 504
2. Zyski (straty) z tytułu różnic kursowych	40	5	56	59
3. Odsetki i udziały w zyskach (dywidendy)	528	1 060	176	(4)
4. Zysk (strata) z działalności inwestycyjnej	3 993	20 748	19 336	19 277
5. Zmiana stanu rezerw	27 739	(13 131)	53 813	11 664
6. Zmiana stanu zapasów	(157)	(15 307)	1 110	(6 900)
7. Zmiana stanu należności	(92 127)	(32 297)	(68 928)	(26 562)
8. Zmiana stanu zobowiązań krótkoterminowych, z wyjątkiem pożyczek i kredytów	32 365	(12 959)	40 738	5 618
9. Zmiana stanu rozliczeń międzyokresowych	18 117	7 378	21 858	(2 573)
10. Inne korekty	-	-	-	-
III. Przepływy pieniężne netto z działalności operacyjnej (I+/-II) - metoda pośrednia	18 902	35 751	80 716	89 766
B. Przepływy środków pieniężnych z działalności inwestycyjnej				
I. Wpływy	11 872	55 824	1 998	23 352
1. Zbycie wartości niematerialnych i prawnych oraz rzeczowych aktywów trwałych	89	1 426	539	1 415
2. Z aktywów finansowych, w tym:	11 783	54 398	1 459	21 937
a) w jednostkach powiązanych	11 969	53 015	1 459	21 937
- spłacone pożyczki	2 732	26 013	1 179	20 039
- spłacone odsetki od pożyczek	297	1 671	280	520
- otrzymane pożyczki	8 940	24 789	-	-
- otrzymane dywidendy	-	542	-	1 378
b) w pozostałych jednostkach	(186)	1 383	-	-
- inne wpływy z aktywów finansowych	(186)	1 383	-	-
3. Inne wpływy inwestycyjne	-	-	-	-
II. Wydatki	(27 153)	(109 934)	(37 590)	(125 527)
1. Nabycie wartości niematerialnych i prawnych oraz rzeczowych aktywów trwałych	(12 581)	(53 553)	(9 845)	(53 124)
2. Wydatki na inwestycje w nieruchomości	-	(5)	(16)	(16)
3. Na aktywa finansowe, w tym:	(14 572)	(56 376)	(27 729)	(72 387)
a) w jednostkach powiązanych	(14 572)	(56 376)	(26 612)	(69 745)
- nabycie aktywów finansowych	(1 365)	(30 039)	(25 126)	(41 660)
- udzielone pożyczki długoterminowe	(3 083)	(14 230)	(1 486)	(28 085)
- spłata pożyczek do jednostek powiązanych	(9 853)	(11 579)	-	-
- spłata odsetek od pożyczek	(271)	(528)	-	-
b) w pozostałych jednostkach	-	-	(1 117)	(2 642)
4. Inne wydatki inwestycyjne	-	-	-	-
III. Przepływy pieniężne netto z działalności inwestycyjnej (I-II)	(15 281)	(54 110)	(35 592)	(102 175)

C. Przepływy środków pieniężnych z działalności finansowej

I. Wpływy	9 577	27 644	76	11 967
1. Kredyty i pożyczki	9 577	27 607	-	11 442
2. Wpływy netto z emisji akcji (wydania udziałów) i innych instrumentów kapitałowych oraz dopłat do kapitału	-	-	-	8
3. Pożyczki spłacone	-	30	69	491
4. Otrzymane odsetki od spłaconych pożyczek	-	7	7	26
5. Inne wpływy finansowe	-	-	-	-
II. Wydatki	(4 769)	(25 925)	(4 013)	(16 042)
1. Dywidendy i inne wypłaty na rzecz właścicieli	-	-	-	-
2. Inne, niż wypłata na rzecz właścicieli, wydatki z tyt. podziału zysku	-	-	-	(362)
3. Spłaty kredytów i pożyczek	(4 214)	(23 715)	(3 550)	(13 260)
4. Odsetki	(555)	(2 210)	(463)	(1 920)
5. Pożyczki udzielone	-	-	-	(500)
6. Inne wydatki finansowe	-	-	-	-
III. Przepływy pieniężne netto z działalności finansowej (I-II)	4 808	1 719	(3 937)	(4 075)
D. Przepływy pieniężne netto, razem (A.III+/-B.III+/-C.III)	8 429	(16 640)	41 187	(16 484)
E. Bilansowa zmiana stanu środków pieniężnych, w tym:	8 370	(16 602)	41 135	(16 513)
- zmiana stanu środków pieniężnych z tytułu różnic kursowych	(59)	38	(52)	(29)
F. Środki pieniężne na początek okresu	45 411	70 383	29 248	86 896
H. Środki pieniężne na koniec okresu (F+/- E), w tym:	53 781	53 781	70 383	70 383
- o ograniczonej możliwości dysponowania	3 814	7 706	2 868	2 464

V. Dodatkowe informacje i objaśnienia**1. Stosowane zasady rachunkowości**

Sprawozdanie finansowe zostało sporządzone zgodnie z Ustawą z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości (tekst jednolity - Dz.U. 2016, poz. 1 047 z późn. zm.) oraz zgodnie z przepisami Rozporządzenia Ministra Finansów z dnia 19 lutego 2009 roku w sprawie informacji bieżących i okresowych przekazywanych przez emitentów papierów wartościowych oraz warunków uznawania za równoważne informacji wymaganych przepisami prawa państwa niebędącego państwem członkowskim (tekst jednolity - Dz.U. z 2014, poz. 133 z późn. zm.).

Kompletny opis stosowanych zasad rachunkowości został przedstawiony w ostatnim rocznym sprawozdaniu finansowym Spółki, tj. sprawozdaniu za okres od 1 stycznia 2015 roku do 31 grudnia 2015 roku. Gdyby sprawozdanie jednostkowe za 12 miesięcy 2016 roku było sporządzane wg MSSF wynik finansowy wynosiłby 44 356 tys. PLN.

Zysk zgodnie z ustawą o rachunkowości	44 953
Amortyzacja prawa wieczystego użytkowania	(93)
Aktywa z tytułu działalności w SSE	(504)
Zysk według MSSF	44 356

2. Informacje o istotnych zmianach wielkości szacunkowych, w tym o korektach z tytułu rezerw, rezerwie i aktywach z tytułu odroczonego podatku dochodowego, o których mowa w ustawie o rachunkowości, dokonanych odpisach aktualizujących wartość składników aktywów

W okresie czterech kwartałów 2016 roku Comarch S.A. utworzyła odpisy aktualizujące wartość towarów, materiałów i wyrobów gotowych na kwotę 33 tys. PLN. Spółka rozwiązała odpisy na kwotę 23 tys. PLN utworzone w latach wcześniejszych.

Na posiadanych przez Spółkę zapasach nie ustanowiono żadnych zabezpieczeń.

Na dzień 31 grudnia 2016 roku, w związku z zapłatą należności, Comarch S.A. dokonała rozwiązania utworzonych uprzednio odpisów aktualizujących w kwocie 14 442 tys. PLN oraz utworzyła odpisy aktualizujące na należności wątpliwe w wysokości 15 710 tys. PLN. Na dzień 31 grudnia 2016 roku dokonano również odpisu aktualizującego wartość długoterminowych aktywów finansowych (udziałów, akcji) na kwotę 24 456 tys. PLN.

Z uwagi na fakt, iż Spółka prowadzi zarówno działalność opodatkowaną na zasadach ogólnych jak i zwolnioną, przejściowe różnice w dochodzie podatkowym mogą realizować się w ramach obu tych działalności. Jednocześnie ostateczne ustalenie, w ramach której z działalności (opodatkowanej czy zwolnionej) różnice przejściowe zostaną zrealizowane, jest dokonywane na bazie rocznego rozliczenia podatku dochodowego po zakończeniu roku obrotowego. W 2016 roku utworzono aktywo z tytułu różnic przejściowych w podatku dochodowym w kwocie 1 608 tys. PLN i rozwiązano część aktywa utworzonego na dzień 31 grudnia 2015 roku w kwocie 2 446 tys. PLN, nie utworzono rezerwy na podatek odroczoney z tytułu różnic przejściowych, ale rozwiązano w kwocie 233 tys. PLN. Łączny wpływ powyższych operacji na wynik 2016 roku wyniósł minus 605 tys. PLN.

Dokonano też zmniejszenia rezerwy z tytułu podatku odroczonego związanego z wyceną posiadanych certyfikatów inwestycyjnych w CCF FIZ w kwocie 1 349 tys. PLN. Rezerwa ta, tak jak i wycena certyfikatów, rozliczana jest z kapitałem z aktualizacji wyceny.

3. Wybrane noty do skróconego sprawozdania finansowego

3.1. Długoterminowe aktywa finansowe

	31 grudnia 2016	30 września 2016	31 grudnia 2015
a) w jednostkach powiązanych	360 447	363 205	382 688
- udziały lub akcje	230 228	236 043	230 402
- udzielone pożyczki	8 552	8 589	23 052
- inne papiery wartościowe	121 688	118 457	128 284
- inne długoterminowe aktywa finansowe, w tym:	(21)	116	950
- odsetki od udzielonych pożyczek	(21)	116	950
b) w pozostałych jednostkach w których jednostka posiada zaangażowanie w kapitale	360	390	150
- udziały lub akcje	150	150	150
- udzielone pożyczki	210	240	-
c) w pozostałych jednostkach	492	1 909	79
Długoterminowe aktywa finansowe razem	361 299	365 504	382 917

3.2. Zmiana stanu długoterminowych aktywów finansowych (wg grup rodzajowych)

	IV kwartał 2016	12 miesięcy 2016	IV kwartał 2015	12 miesięcy 2015
a) stan na początek okresu	365 504	382 917	379 581	345 891
- udziały lub akcje	236 193	230 552	235 919	199 594
- udzielone pożyczki	8 829	23 052	21 086	13 956
- inne papiery wartościowe	118 457	128 284	120 955	131 833
- inne długoterminowe aktywa: w tym odsetki od udzielonych pożyczek	116	950	1 621	508
- pozostałe	1 909	79	-	-
b) zwiększenia (z tytułu)	(3 122)	33 487	15 741	79 721
- nabycie akcji w jednostkach powiązanych	1 149	24 282	14 118	50 663
- nabycie certyfikatów inwestycyjnych FIZ	504	504	-	-
- udzielone pożyczki jednostkom powiązanym	-	4 798	1 444	26 965
- udzielenie pożyczek jednostkom pozostałym	-	-	30	390
- odsetki należne od pożyczek długoterminowych	51	638	76	670
- wycena bilansowa pożyczek długoterminowych	322	333	46	181
- wycena bilansowa i skorygowana odsetek od pożyczek	5	35	(17)	-
- wycena forwardów	(1 417)	413	44	79
- rozwiązanie odpisu aktualizującego wartość pożyczek	(3 848)	2 372	-	565
- rozwiązanie odpisu aktualizującego wartość odsetek	112	112	-	208
c) zmniejszenia (z tytułu)	1 083	55 105	12 405	42 695
- spłata pożyczek jednostek powiązanych	2 733	19 664	59	18 919
- spłata pożyczek jednostek, w których jednostka posiada zaangażowanie w kapitale	-	30	60	60
- spłata odsetek od pożyczek jednostek powiązanych	297	1 673	122	362
- zmiana charakteru pożyczek na krótkoterminowe (jednostki powiązane)	-	241	-	-
- zmiana charakteru pożyczek na krótkoterminowe od jednostek, w których jednostka posiada zaangażowanie w kapitale	-	60	-	-
- wycena jednostek uczestnictwa w CCF FIZ	(2 727)	7 100	(7 329)	3 549
- aktualizacja wartości udziałów	6 964	24 456	19 485	19 705
- umorzenie pożyczek w jednostkach powiązanych	-	664	-	-
- umorzenie odsetek od pożyczek w jednostkach powiązanych	2	14	-	-
- wycena bilansowa i skorygowana odsetek od pożyczek	-	-	(2)	26
- objęcie pożyczek dla jednostek powiązanych odpisem aktualizacyjnym	(6 192)	1 134	(26)	-
- objęcie odsetek od pożyczek dla jednostek powiązanych odpisem aktualizacyjnym	6	69	36	74
d) stan na koniec okresu	361 299	361 299	382 917	382 917

3.3. Krótkoterminowe aktywa finansowe

	31 grudnia 2016	30 września 2016	31 grudnia 2015
a) w jednostkach powiązanych	351	241	-
- udzielone pożyczki	322	241	-
- inne aktywa finansowe	29	-	-
b) w pozostałych jednostkach w których jednostka posiada zaangażowanie w kapitale	204	172	110
- udzielone pożyczki	200	170	110
- inne aktywa finansowe	4	2	-
c) w pozostałych jednostkach	1 150	2 352	632
- udzielone pożyczki	-	-	-
- udziały lub akcje	1	1	1
- inne krótkoterminowe aktywa finansowe, w tym:	1 149	2 351	631
- kontrakty forward	1 149	2 351	631
d) środki pieniężne i inne aktywa pieniężne	53 783	45 413	70 385
- środki pieniężne w kasie i na rachunkach	53 781	45 411	70 383
- inne aktywa pieniężne	2	2	2
Krótkoterminowe aktywa finansowe razem	55 488	48 178	71 127

4. Zwięzły opis istotnych dokonań lub niepowodzeń emitenta w okresie, którego dotyczy raport, wraz z wykazem najważniejszych zdarzeń ich dotyczących

W okresie czterech kwartałów 2016 roku Comarch S.A. osiągnęła bardzo dobre wyniki finansowe. Przychody ze sprzedaży ukształtowały się na podobnym poziomie w stosunku do ubiegłego roku (749,4 mln PLN wobec 749,6 mln PLN w 2015 roku). Przychody netto ze sprzedaży produktów stanowiły 92,2% całości sprzedaży Spółki i były wyższe o 30,8 mln PLN, tj. o 4,7% w porównaniu do roku 2015. Spółka wypracowała w okresie czterech kwartałów 2016 roku 78,0 mln PLN zysku operacyjnego i 45,0 mln PLN zysku netto. Rentowność operacyjna wyniosła 10,4%, a rentowność netto 6,0%.

W czwartym kwartale 2016 roku Comarch S.A. osiągnęła 249,6 mln PLN przychodów ze sprzedaży, co stanowi spadek o 2,1% w porównaniu do analogicznego okresu 2015 roku. Przychody netto ze sprzedaży produktów stanowiły 90,8% całości sprzedaży Spółki i były wyższe o 1,8 mln PLN niż w porównywalnym okresie roku 2015. Zysk operacyjny Spółki w Q4 2016 wyniósł 34,8 mln PLN, a zysk netto 19,9 mln PLN. Rentowność operacyjna wyniosła 13,9%, a rentowność netto 8,0%.

5. Opis czynników i zdarzeń, w szczególności o nietypowym charakterze, mających znaczący wpływ na osiągnięte wyniki finansowe

Nie wystąpiły, poza opisanymi w [punkcie 2](#) niniejszego sprawozdania finansowego.

6. Objasnienia dotyczące sezonowości lub cykliczności działalności emitenta w prezentowanym okresie

Rozkład przychodów ze sprzedaży osiągniętych przez Comarch S.A. na przestrzeni roku 2016 przedstawiał się następująco: 22% rocznej sprzedaży zostało zrealizowane w pierwszym kwartale, 24% w drugim kwartale, 21% w trzecim kwartale oraz 33% w czwartym kwartale.

Na przestrzeni roku 2017 Spółka spodziewa się rozkładu przychodów ze sprzedaży zbliżonego do tego z 2016 roku.

7. Informacje o odpisach aktualizujących wartość zapasów do wartości netto możliwej do uzyskania i odwrócenia odpisów z tego tytułu

W okresie czterech kwartałów 2016 roku Comarch S.A. utworzyła odpisy aktualizujące wartość towarów, materiałów i wyrobów gotowych na kwotę 33 tys. PLN. Spółka rozwiązała odpisy na kwotę 23 tys. PLN utworzone w latach wcześniejszych.

8. Informacje o odpisach aktualizujących z tytułu utraty wartości aktywów finansowych, rzeczowych aktywów trwałych, wartości niematerialnych i prawnych lub innych aktywów oraz odwróceniu takich odpisów

Odpisy aktualizujące z tytułu utraty wartości	Aktywów finansowych	Rzeczowych aktywów trwałych	WNIIP	Inne aktywa	Ogółem
Stan na 1 stycznia 2015	37 933	2 914	-	-	40 847
Zmiana:	19 706	(39)	-	-	19 667
- utworzenie odpisów	19 706	-	-	-	19 706
- rozwiązanie odpisów	-	(39)	-	-	(39)
Stan na 31 grudnia 2015	57 639	2 875	-	-	60 514
Stan na 1 stycznia 2016	57 639	2 875	-	-	60 514
Zmiana:	24 456	(2 875)	-	-	21 581
- utworzenie odpisów	24 456	-	-	-	24 456
- rozwiązanie odpisów	-	(2 875)	-	-	(2 875)
Stan na 31 grudnia 2016	82 095	-	-	-	82 095

9. Informacje o utworzeniu, zwiększeniu, wykorzystaniu i rozwiązaniu rezerw

Krótkoterminowe	Rezerwy na koszty kontraktów	Rezerwy na kary umowne i inne roszczenia	Rezerwy na urlopy	Rezerwy na wynagrodzenia	Ogółem
Stan na 1 stycznia 2015	18 610	8 694	14 593	61 711	103 608
Zmiana:	(936)	570	1 609	10 406	11 649
- utworzenie rezerw	13 928	3 203	10 010	85 485	112 626
- rozwiązanie rezerw	(14 864)	(2 633)	(8 401)	(75 079)	(100 977)
Stan na 31 grudnia 2015	17 674	9 264	16 202	72 117	115 257
Stan na 1 stycznia 2016	17 674	9 264	16 202	72 117	115 257
Zmiana:	(6 859)	244	2 271	(8 554)	(12 898)
- utworzenie rezerw	6 912	418	12 465	74 812	94 607
- rozwiązanie rezerw	(13 771)	(174)	(10 194)	(83 366)	(107 505)
Stan na 31 grudnia 2016	10 815	9 508	18 473	63 563	102 359

Wszystkie rezerwy zostały obliczone w oparciu o wiarygodny szacunek dokonany na dzień bilansowy.

10. Informacje o rezerwach i aktywach z tytułu odroczonego podatku dochodowego

	Aktywa z tytułu odroczonego podatku dochodowego	Rezerwa na odroczonego podatek dochodowy
Stan na 1 stycznia 2015	6 733	26 071
Utworzenie w okresie I-XII 2015	1 094	73
Rozwiązanie w okresie I-XII 2015	(479)	(732)
Stan na 31 grudnia 2015	7 348	25 412
Stan na 1 stycznia 2016	7 348	25 412
Utworzenie w okresie I-XII 2016	1 608	-
Rozwiązanie w okresie I-XII 2016	(2 446)	(1 582)
Stan na 31 grudnia 2016	6 510	23 830

11. Informacje o istotnych transakcjach nabycia i sprzedaży rzeczowych aktywów trwałych

W okresie sprawozdawczym Comarch S.A. dokonała zakupu sprzętu komputerowego w wysokości 28 256 tys. PLN, zakupu gruntu o wartości 3 756 tys. PLN oraz zakupu WNiP w wysokości 2 674 tys. PLN. Poniesiono też nakłady na budowę budynku biurowego w wysokości 13 531 tys. PLN, na budowę hali produkcyjnej w wysokości 4 560 tys. PLN oraz laboratorium IoT w wysokości 10 495 tys. PLN. W roku 2016 przychody z tytułu sprzedaży rzeczowych aktywów trwałych wyniosły 791 tys. PLN.

12. Informacje o istotnym zobowiązaniu z tytułu dokonania zakupu rzeczowych aktywów trwałych oraz długoterminowych aktywów finansowych

Na dzień 31 grudnia 2016 roku Comarch S.A. posiada zobowiązania inwestycyjne w kwocie 14 056 tys. PLN związane z budową budynku biurowego SSE VII oraz budową hali produkcyjnej, a także zobowiązania za zakup sprzętu komputerowego w kwocie 2 039 tys. PLN, oraz zobowiązania za zakup WNiP w kwocie 581 tys. PLN.

Comarch S.A. posiada także zobowiązania z tytułu objęcia akcji w podwyższonym kapitale w spółce zależnej Comarch Pointshub Inc. w wysokości 3 720 tys. PLN. Uregulowanie tego zobowiązania przewidziane jest do dnia 31 grudnia 2017 roku.

13. Informacje o istotnych rozliczeniach z tytułu spraw sądowych

Nie wystąpiły.

14. Wskazanie korekt błędów poprzednich okresów

Nie wystąpiły.

15. Informacje na temat zmian sytuacji gospodarczej i warunków prowadzenia działalności, które mają istotny wpływ na wartość godziwą aktywów finansowych i zobowiązań finansowych jednostki, niezależnie od tego, czy te aktywa i zobowiązania są ujęte w wartości godziwej czy w skorygowanej cenie nabycia (koszcie zamortyzowanym)

Nie wystąpiły.

16. Informacje o niespłaceniu kredytu lub pożyczki lub naruszeniu istotnych postanowień umowy kredytu lub pożyczki, w odniesieniu do których nie podjęto żadnych działań naprawczych do końca okresu sprawozdawczego

Nie wystąpiły.

17. Informacje o zawarciu przez emitenta lub jednostkę od niego zależną jednej lub wielu transakcji z podmiotami powiązanymi, jeżeli pojedynczo lub łącznie są one istotne i zostały zawarte na innych warunkach niż rynkowe

Nie wystąpiły.

18. W przypadku instrumentów finansowych wycenianych w wartości godziwej – informacje o zmianie sposobu (metody) jej ustalenia

Nie wystąpiły.

19. Informacje dotyczące zmiany w klasyfikacji aktywów finansowych w wyniku zmiany celu lub wykorzystania tych aktywów

Nie wystąpiły.

20. Informacja dotycząca emisji, wykupu i spłaty nieudziałowych i kapitałowych papierów wartościowych

Nie wystąpiły.

21. Informacja dotycząca wypłaconej (lub zadeklarowanej) dywidendy, łącznie i w przeliczeniu na jedną akcję, z podziałem na akcje zwykłe i uprzywilejowane

Nie wystąpiły.

22. Wskazanie zdarzeń, które wystąpiły po dniu, na który sporządzono kwartalne skrócone sprawozdanie finansowe, nieujętych w tym sprawozdaniu, a mogących w znaczący sposób wpłynąć na przyszłe wyniki finansowe emitenta

Nie wystąpiły.

23. Informacja dotycząca zmian zobowiązań warunkowych lub aktywów warunkowych, które nastąpiły od czasu zakończenia ostatniego roku obrotowego

Na dzień 31 grudnia 2016 roku wartość gwarancji i akredytyw wystawionych przez banki na zlecenie Comarch S.A. w związku z realizowanymi umowami oraz uczestnictwem w przetargach wynosiła 37 671 tys. PLN, podczas gdy na dzień 31 grudnia 2015 roku ich wartość wynosiła 48 740 tys. PLN.

Comarch S.A. jest stroną pozywaną w postępowaniach sądowych, w których potencjalna, łączna kwota roszczeń stron trzecich wynosi 61 224 tys. PLN, z czego kwota 7 769 tys. PLN jest objęta rezerwami ujętymi w bilansie na 31 grudnia 2016 roku (w tym kwota utworzonych w roku 2016 rezerw na roszczenia objęte postępowaniami sądowymi wynosi 369 tys. PLN). Comarch S.A. pozostaje w sprawach

spornych, nieobjętych postępowaniami sądowymi, w których potencjalna, łączna kwota roszczeń stron trzecich wynosi 13 400 tys. PLN. Powyższe roszczenia stron trzecich, ze względu na małe prawdopodobieństwo realizacji, nie zostały objęte rezerwami na dzień 31 grudnia 2016 roku.

24. Inne informacje mogące w istotny sposób wpłynąć na ocenę sytuacji majątkowej, finansowej i wyniku finansowego emitenta

Nie wystąpiły, poza opisanymi w [punkcie 2](#) niniejszego sprawozdania finansowego.

Comarch S.A.

Al. Jana Pawła II 39a
31-864 Kraków

ir@comarch.pl

+48 (12) 687 78 22

www.comarch.pl/relacje-inwestorskie/